

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

TÜRK SİYASAL HAYATINDA YUSUF İZZET AKÇAL

(Yüksek Lisans Tezi)

Olgunay YAĞCI

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN**

**RİZE
2023**

KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalında, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN danışmanlığında, Olgunay YAĞCI tarafından hazırlanan *Türk Siyasal Hayatında Yusuf İzzet Akçal* başlıklı bu çalışma, 31/07/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	Unvan, Adı SOYADI	İmza
Başkan	: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILDIRIM KIRIŞ	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÇAKICI	

ETİK BEYAN

Tarih Tezli Yüksek Lisans Programından mezun olmak üzere teslim ettiğim “Türk Siyasal Hayatında Yusuf İzzet Akçal” adlı tezim, bilim ve araştırma etiği prensiplerine riayet edilerek tarafımdan yazılmıştır.

Tez çalışmamda, başka kaynaklardan aktarılan bütün bilgi ve alıntılar, Enstitünüz Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak açıkça gösterilmiştir. Kaynağı gösterilenler dışında kalan bütün bilgiler uygun araştırma yöntemi kullanılarak tarafımdan edinilmiş ve esere bu şekilde yansıtılmıştır. Şahsıma ait olmayan hiçbir bilgi, kasıt veya kusurlar, şahsıma aitmiş gibi gösterilmemiştir. İnternet kaynakları dâhil, sahibine/kaynağına atıf yapılmaksızın hiçbir bilgi kullanılmamıştır. Aksinin ortaya çıkması halinde doğacak bütün hukuki, idari, akademik ve etik sorumluluk tarafıma ait olacaktır. Eserin tesliminden sonra herhangi bir zamanda, bilim etiğine aykırılık tespit edilmesi ve / veya eserimle ilgili intihal veya intihal şeklinde anlaşılabilecek bir durumun ortaya çıkması halinde; Üniversiteniz ve eğitim kadronuzun hiçbir şekilde sorumlu tutulmayacağını hür irademle kabul, beyan ve taahhüt ederim.

31/07/2023

Olgunay YAĞCI

ÖN SÖZ

Yusuf İzzet Akçal'ın hukukçu olarak ve siyasî yaşamında tanık oldukları ile yapmış olduğu çalışmalar siyasî tarihimiz için önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmamızda “*Türk Siyasal Hayatında Yusuf İzzet Akçal*” konu edinilmiş, Akçal'ın tarihteki yeri ve önemi ele alınmıştır. Çalışmamız biyografi niteliğindedir. Akçal, milletvekili, Yüksek Haysiyet Divanı üyesi, Maliye ve Bütçe Encümeni Başkanı, Devlet Bakanı ve Millet Meclisi Başkanvekilliği görevlerinde bulunmuştur. Hukukçu kimliği ve siyasî yaşamı incelendiğinde oldukça aktif bir isim olarak karşımıza çıkan Akçal'ın tez çalışmamızda şahsiyetini ve siyasi kimliğini daha yakından tanııtma amacı güdülmüştür.

Yusuf İzzet Akçal'ın hayatının geçtiği dönemdeki hadiseler yaşamının içinde sunulmaya çalışılarak, dâhil olduğu gelişmelerle birlikte ele alınmaya gayret edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmamızda Akçal'ın hayatı dört bölüm olmak üzere tasnif edilmiştir. Bölümlerle ilgili ön bilgiler giriş kısmında sunulmuştur.

Çalışmamızda kaynak olarak TBMM Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri, Resmi Gazete'nin yanı sıra dönemin gazete ve dergilerinden faydalanılmıştır. Taksim Atatürk Kitaplığı, Beyazıt Kütüphanesi, Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi, RTEÜ Prof. Dr. S. Kemal Sandıkçı Kütüphanesi, Rize İl Halk Kütüphanesi, Trabzon İl Halk Kütüphanesi ve Çayeli İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki eserler taranmıştır. Taramalar sonucunda elde edilen telif ve tetkik eserlerden de yararlanılmıştır. Ayrıca Yusuf İzzet Akçal ve dönemle ilgili bilgilerin bulunduğu eserler temin edilerek, eserlerden istifade edilmiştir.

“*Türk Siyasal Hayatında Yusuf İzzet Akçal*” isimli tez çalışmamızda akademik alandaki değerli bilgi ve tecrübeleriyle desteklerini, yardımlarını esirgemeyen, daima öğrencisi olmaktan gurur duyduğum değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca Sayın Prof. Dr. Zehra ASLAN hocama da değerli katkıları için teşekkürü bir borç bilirim. Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILDIRIM KIRIŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Nurettin ÇAKICI hocalarıma çalışmamızdaki katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışmada kaynak taraması esnasında yukarıda bahsi geçen tüm kurum çalışanlarına da destekleri ve ilgileri için teşekkür ederim. Yine bu çalışma esnasında benden desteğini esirgemeyen Sayın Yahya BİLGİN ile Sayın

Fatih Sultan KAR’a, pek değerli arkadaşım ve muhterem dostum Burcu DUZCAN ile arkadaşım Funda BAYRAK’a minnetlerimi sunarım. Son olarak hayatımdaki her anımda ve her kararında yanımda olan beni bu ve tüm çalışmalarında gönülden destekleyen annem Fayze YAĞCI’ya, babam Varis YAĞCI’ya, ağabeyim Emre YAĞCI’ya, kız kardeşim Ecrin YAĞCI’ya ve yengem Fadime YAĞCI’ya sonsuz şükranlarımı sunarım.

Bu çalışma Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü birimince SYL-2020-1172 numaralı Yüksek Lisans Tez Projesi olarak desteklenmiştir. “This work was supported by the Research Fund of Recep Tayyip Erdogan University. Project Number: SYL-2020-1172”

Olgunay YAĞCI
2023/RİZE

İÇİNDEKİLER

KABUL ve ONAY	I
ETİK BEYAN	II
ÖN SÖZ	III
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLOLAR LİSTESİ	X
GİRİŞ	1
1.YUSUF İZZET AKÇAL’IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ	7
1.1.Soyu	7
1.2.Çocukluk Yılları ve Eğitim Hayatı	11
1.3.Hukukçu Kimliği ve Görevleri	11
1.4.Aile Hayatı ve Çocukları	15
1.5.Kişiliği	18
1.6.Vefatı	23
2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ ve İZZET AKÇAL’IN SİYASÎ FAALİYETLERİ	25
2.1.Parlamento’ya Girişi	27
2.2.Demokrat Parti Döneminde Aldığı Görevler	31
2.3.Meclis’teki Faaliyetleri	31
2.4.Demokrat Parti Meclis Grup Tutanaklarındaki Konuşmaları	36
2.5.Devlet Bakanlığı Görevi	47
2.6.Rize ile İlgili Faaliyetleri	51
3.27 MAYIS DARBESİ ve İZZET AKÇAL’IN YARGILANMASI	54
3.1.Darbeye Giden Süreç	54
3.2.27 Mayıs Darbesi	60
3.3.Yassıada Mahkemesi’nin Kurulması	64
3.4.Yusuf İzzet Akçal’ın Tutuklanması	66
3.5.Yusuf İzzet Akçal’ın Yassıada’da Yargılandığı Davalar	67

3.5.1.Halkı Silahlandırma Davası	67
3.5.2.İstanbul-Ankara Olayları Davası	69
3.5.3.Anayasa'yı İhlâl Davası.....	71
3.5.4.Gayrîmeşru Servet ve İktisap Davası.....	74
3.5.5.Görevi Kötüye Kullanma Davası.....	77
3.6.Kayseri Cezaevi Günleri	79
4.ADALET PARTİSİ DÖNEMİ ve İZZET AKÇAL'IN SİYASİ KİMLİĞİ	83
4.1.Cezaevinden Çıktıktan Sonraki Süreç	83
4.2.Eski Demokratların Yeni Adresi Olarak Adalet Partisi.....	84
4.3.Yusuf İzzet Akçal'ın Adalet Partisi'ne Katılışı	87
4.4.Adalet Partisi Dönemi Siyasi Faaliyetleri ve Meclis Konuşmaları	91
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	101
EKLER.....	119

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ana Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi
Tez Türü : Yüksek Lisans Tezi
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ARIKAN
Hazırlayan : Olgunay YAĞCI
Yıl : 2023
Sayfa Sayısı :149

ÖZET

TÜRK SİYASAL HAYATINDA YUSUF İZZET AKÇAL

1906 Rize doğumlu olan Yusuf İzzet Akçal, evli ve 4 çocuk sahibidir. Türk siyâsî tarihinin önemli isimlerinden Erol Yılmaz Akçal'ın babası, Mesut Yılmaz'ın ise amcasıdır. Memleketi Rize'den, maddî imkânsızlıklar yüzünden ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmiştir. Çalışıp ailesine yardım eden Yusuf İzzet Akçal bir yandan da eğitime devam etmiş ve Hukuk Fakültesi'ni kazanmıştır. Okulun bitmesinin ardından çeşitli yerlerde görev yapmıştır. Erzincan'da görev yaptığı 1939 yılında büyük Erzincan Depremi meydana gelmiştir. Enkaz çalışmaları için kısa süreliğine hapisanede ki mahkûmları serbest bırakmıştır. Firar etmeyen bu mahkûmlar daha sonra özel af la serbest kalmışlardır. Depremde büyük yararlılık gösteren Akçal, dönemin liderleri tarafından tebrik edilmiş ve takdirname ile ödüllendirilmiştir. Savcılık görevinde bulunduğu süre zarfında hapisanelerin ıslahı için özverili şekilde çalışmalar yapmıştır.

Savcılık mesleğini çok sevmesine rağmen 1950 yılında Demokrat Parti'den Rize Milletvekili adayı olmuştur. 1950 seçimlerinde Meclis'e giren Yusuf İzzet Akçal, sonraki dönemlerde de Rize milletvekili olarak seçilmiştir. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi'ne değ in görevini aktif olarak sürdüren Akçal; Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan gibi isimlerle beraber Yassıada'da yargılananlar arasında yer almıştır. Yusuf İzzet Akçal, hakkında açılan; İstanbul-Ankara Olayları, Anayasa'yı İhlâl, Halkı Silahlandırma, Gayrimeşru Servet ve Haksız İktisap ve Görevi Kötüye Kullanma davalarında yargılanmıştır. Yusuf İzzet Akçal hakkında istenilen idam kararı yerine müebbet hapse mahkûm edilmiştir. 1964 yılında ise Cemal Gürsel tarafından çıkarılan Özel Af'la Akçal serbest kalmıştır. Yusuf İzzet Akçal bir süre siyasetten uzak kalmış, ancak 1977 yılında Adalet Partisi'nden Rize Milletvekili adayı olmuştur. İkinci kez siyasete giren Akçal, 1980 Askeri Müdahalesi'yle siyasetten ayrılma kararı almıştır. Vefatına kadar olan süre zarfında da siyasetten uzak kalmıştır. Akçal, 1 Eylül 1987'de 81 yaşında vefat etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yusuf İzzet Akçal, Demokrat Parti, Adalet Partisi, Rize.

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department : History
Thesis Type : Master's Thesis
Supervisor : Assist. Prof. Mustafa ARIKAN
Author : Olgunay Yağcı
Year : 2023
Pages :149

ABSTRACT

YUSUF İZZET AKÇAL IN TURKISH POLITICAL LIFE

Yusuf İzzet Akçal, who was born in Rize in 1906, is married and has 4 children. He is the father of Erol Yılmaz Akçal, one of the important figures in Turkish political history, and the uncle of Mesut Yılmaz. From his hometown Rize, he migrated to Istanbul with his family due to financial difficulties. Yusuf İzzet Akçal, who worked and helped his family, continued his education and earned his law degree. After finishing school, he served in various places. In 1939, while he was serving in Erzincan, the great Erzincan Earthquake occurred. He briefly released prisoners from the prison for debris work. These prisoners, who did not escape, were later released with a special amnesty. Akçal, who showed great usefulness in the earthquake, was congratulated by the leaders of the period and awarded with a letter of appreciation. During his tenure as a prosecutor, he worked selflessly for the rehabilitation of prisons.

Although he loved his job as a prosecutor, he became a candidate for the Rize Deputy from the Democratic Party in 1950. Yusuf İzzet Akçal, who entered the parliament in the 1950 elections, was elected as a deputy of Rize in the following periods. Akçal, who continued his duty actively until the 27 May 1960 Intervention; Together with Celal Bayar, Adnan Menderes and Refik Koraltan, he was among those on trial in Yassıada. Yusuf İzzet Akçal, opened about; He was tried in cases of Istanbul-Ankara Incidents, Violation of the Constitution, Arming the People, Illegitimate Wealth and Unfair Acquisition and Abuse of Office. Yusuf İzzet Akçal was sentenced to life imprisonment instead of the death sentence requested. In 1964, Akçal was released with the Special Amnesty issued by Cemal Gürsel. Yusuf İzzet Akçal stayed away from politics for a while, but in 1977 he became a candidate for Rize MP from the Justice Party. Akçal, who entered politics for the second time, decided to leave politics with the 1980 Coup. He stayed away from politics until his death. Akçal died on 1 September 1987 at the age of 81.

Keywords: Yusuf İzzet Akçal, Democratic Party, Justice Party, Rize.

KISALTMALAR

A.g.e.	:	Adı Geçen Eser
AP	:	Adalet Partisi
b.	:	Bin
B.C.A.	:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	:	bakınız
C.	:	Cilt
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi
CKMP	:	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
Çev.	:	Çeviren
Der.	:	Derleyen
DP	:	Demokrat Parti
Ed.	:	Editör
H.	:	Hicrî
Haz.	:	Hazırlayan
Hz.	:	Hazreti
ICFTU	:	Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu
İÜ	:	İstanbul Üniversitesi
Ktp.	:	Kütüphanesi
M.	:	Mîlâdî
MBK	:	Milli Birlik Komitesi
MP	:	Millet Partisi
No	:	Numara
SCF	:	Serbest Cumhuriyet Fırkası
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.	:	Türkiye Cumhuriyeti
TCF	:	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
TRT	:	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TSK	:	Türk Silahlı Kuvvetleri
Vb.	:	Ve benzeri
Yay.	:	Yayınları
YTP	:	Yeni Türkiye Partisi

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1950 Genel Seçim çerçevesinde Rize'deki Milletvekili Seçimi sonuçları.. 30

GİRİŞ

Biyografiler, önemli kimselerin hayatlarına dair bilgilere ulaşmamızda oldukça mühim kaynaklardır. Biyografi yazarı, konu edinilen kişi hakkındaki hiçbir bilgiyi israf etmemelidir. Çünkü elde edilen bilginin önemsenmemesi ve çalışmaya dâhil edilmemesi o kişi hakkında önemli olabilecek bir hususun gölgede kalmasına sebebiyet verebilmektedir.¹ Bu nedenle biyografik çalışmalarda yazarın, konu edinilen kişinin hayatının tüm yönlerini inceleyerek ve ele alarak daha doğru sonuca varması beklenilir.²

Biyografi, bir kişinin yaşamını anlama çabası olarak da tanımlanmıştır. Nitekim biyografiler yalnızca konu edinilen kişilerin hayat öyküleriyle kısıtlanmayarak, aynı zamanda yaşadıkları dönemler hakkında da bilgi verdikleri için tarihsel özelliğe sahiptir.³ Bu nedenle son dönemlerde tarihçilerin biyografiye yönelimleri artmıştır.⁴ Ayrıca biyografiler yaşanmışlıklardaki suskunluğa bir ses getirmektir. Bunun yanı sıra biyografilerin bir diğer özelliği ise kişileri ölümsüzleştirmesidir.⁵ Çünkü biyografiler kişilerin hayatlarının bir nevi yeniden canlandırılması demektir.⁶

“*Türk Siyasal Hayatında Yusuf İzzet Akçal*” başlıklı bu çalışma, biyografi niteliğindedir. Yusuf İzzet Akçal’ın soyu, çocukluğu, eğitim hayatı, ailesi, mesleği ve görevleri ile siyasî kimliği incelenerek Türk Siyasal Hayatı’ndaki yeri ve önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tez çalışmamızda Yusuf İzzet Akçal’ı konu edinmemize siyasette aktif rol üstlenmesinin yanı sıra 1939 Erzincan Depremi’nde gösterdiği fedakârlıklar ve hukukçu kimliğiyle yapmış olduğu çalışmalarında etkisi olmuştur.

Yusuf İzzet Akçal, Osmanlı Devleti’nin son döneminde dünyaya gelmiş ve yaşantısının 64 yılı Cumhuriyet Dönemi’nde geçmiştir. Siyasî hayatıyla ilgili bilgiler

¹ Enver Uysal, “Ferit Kam’ın Tercüme-i Hal Hakkındaki Düşünceleri ve Kınalızade ile İlgili Bir Denemesi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (1986), 133.

² John Tosh, *Tarihin Peşinde Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeniden Doğrultular*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011), 86.

³ Nihal Şahin Utku, “Biyografik Tarih Yazımı İçinde Siyer”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2013), 80.

⁴ Barbara Caine, *Biyografi ve Tarih*, çev. Müge Sözen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019), 2.

⁵ Ayşegül Özerdem, *Halil İnalcık Biyografisi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 5.

⁶ Georg G. Iggers, *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*, çev. Gül Çağalı Güven (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011), 116.

ise 1950 yılından başlayarak, 1980’de son bulmaktadır. Ancak 1960 Müdahalesi ile siyasete 17 yıl ara veren Akçal’ın 1960-1977 yılları arasında siyasî faaliyetleri ile ilgili bilgi yoktur. Aynı zamanda hukukçu olan Akçal’ın hayatı ele alınırken, tarihteki yeri ve önemini vurgulamak adına tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır.

Biyografisini ele aldığımız Yusuf İzzet Akçal ile ilgili literatür taramasında, Akçal’la ilgili bilgilerin yer aldığı bazı eserlerle karşılaşmıştır. Akçal’ın öz yeğeni olan Eski Başbakan Mesut Yılmaz’a ithafen Faruk Bildirici tarafından yazılan “*Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve Adalet Partisi Partisi’li Yıllar)*”, Sinan Başaran’ın “*Cumhuriyet Döneminde Rize’de Siyasal Hayat (1923-1950)*” adlı çalışmaları, bu eserlerin başında gelmektedir. Zehra Aslan ile Mustafa Arıkan’ın editörlüğünü üstlendiği “*Cumhuriyet Döneminde Rize-I (1923-1950)*” kitabında yer alan Doç. Dr. Sinan Başaran’ın yazdığı “*Rize’de Siyaset*” ve “*Cumhuriyet Döneminde Rize-II (1950-1980) Siyasî Temeller*” kitabında Prof. Dr. Zehra Aslan tarafından kaleme alınan “*Rize Milletvekillerinin Yassıada’da Yargılanmaları*” bölümlerinde konumuza ilişkin önemli bilgiler bulunmaktadır. Bunlar dışında Şafak Balcı tarafından hazırlanan “*IX. Dönem Rize Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri*” başlıklı yüksek lisans tezinde de Akçal’la ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu çalışmalara rağmen Yusuf İzzet Akçal’ın biyografisini konu alan müstakil bir esere rastlanmamıştır. Bu nedenle Yusuf İzzet Akçal’ın biyografisinden oluşan bu tez çalışmamız, Akçal’ın hayatının tüm yönleriyle ele alınıp aktarılması açısından bir ilk niteliğindedir.

Araştırmamız esnasında Yusuf İzzet Akçal’ın yaşadığı dönem ve tanık olduğu olaylar incelenirken Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yapmış olduğu konuşmaları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, *Resmî Gazete*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi, Zabıt Cerideleri, dönemin dergi ve gazeteleri ile telif ve tetkik eserlerden faydalanılmıştır. Birinci derece yakınlarına ulaşamadığı için Yusuf İzzet Akçal’ın siyasete girmesine öncü olan merhum Naci Bilgin’in oğlu Yahya Bilgin ile röportaj yapılarak bilgisine başvurulmuştur.

Biyografi niteliğindeki çalışmamızda Yusuf İzzet Akçal ile ilgili birçok bilgi ve belgeye ulaşılmış, elde edilen bilgilerin nesnel bir şekilde verilmesine gayret edilmiştir. Ancak hayatını konu edindiğimiz Akçal tarafından bırakılan günlük, hatırat gibi yazılı belgelerin olmayışı ve ailesinden birinci derecede yakınlarına ulaşamaması araştırma esnasında karşılaşılan güçlüklerdendir.

Çalışmamızda öncelikle Yusuf İzzet Akçal'ın ailesi, hayatı, eğitimi ve hukukçu kimliğiyle almış olduğu görevler ele alınmıştır. Ardından milletvekili oluşu ve Demokrat Parti'deki faaliyetleri incelenmiştir. Sonrasında ise 27 Mayıs Askerî Darbesi'yle siyasetten ayrılması, Yassıada'da yargılanması, 1977'de yeniden Adalet Partisi'yle siyasete girişi ve 1980 Askerî Darbesi'yle siyasetten çekilmesine kadar olan süreç ve bu süreçte Akçal'ın tutum ve tavırları incelenip, değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmamız dört bölüm olarak planlanmıştır. Giriş kısmında tezin konusu ve konunun belirlenmesindeki önemli hususlar, çalışmanın amacı, yöntemi ve hedefledikleriyle birlikte farklılığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda girişte tezin bütünü ve bölümleri hakkında kısa bilgiler sunulmuştur.

Birinci bölümde Yusuf İzzet Akçal'ın soyu, eğitim hayatı, hukukçu kimliği ve almış olduğu görevleri, eşi ve çocukları, kişiliği ve vefatı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Akçal'ın Rize'de başlayan hayat hikâyesinin maddî imkânsızlıkların doğurduğu sonuçlar neticesinde İstanbul'a uzanması ve hayat mücadelesindeki istikrarlı duruşu bu bölümde incelenmiştir. Aynı zamanda Yusuf İzzet Akçal eğitim hayatına devam ederken Kurtuluş Savaşı'nda gönüllü olarak mücadeleye katılmış ve savaş zaferle sona erdikten sonra da eğitimine kaldığı yerden devam etmiştir. Hem çalışıp hem okuluna devam eden Akçal, eğitimi başarıyla tamamladıktan sonra Anadolu'nun birçok yerinde hukukçu olarak görev yapmış ve yine görev yeri olan Erzincan'da 1939 yılında büyük felaketle sonuçlanan 7,9 şiddetindeki depremi yaşamıştır. Deprem sonrasındaki arama kurtarma çalışmalarında almış olduğu inisiyatifler ve göstermiş olduğu yararlılık neticesinde takdirnameye layık görülmüştür. Ayrıca Yusuf İzzet Akçal'a idarî teşkilatta görev alması için teklifte bulunulmuştur. Fakat Akçal, mesleğini çok sevmesi ve infaz sisteminin iyileştirilmesi hususundaki fikirlerini gerçekleştirmek istemesi sebebiyle sunulan imkânları kabul etmemiş ve hukukçu kimliğiyle görevine devam etmiştir.

Evli ve dört çocuğu olan Akçal'ın kızı Saime ve oğlu Erol da babaları gibi hukukçudur. Sonraki dönemlerde siyasete atılan oğlu Erol Yılmaz Akçal, Rize'den Adalet Partisi Milletvekili seçilmiş ve bakanlık görevinde bulunmuştur. Yusuf İzzet Akçal, yeğeni olan eski Başbakan Mesut Yılmaz'la da çocukluk dönemlerinden itibaren yakından ilgilenmiştir. Mesut Yılmaz amcasını çok sevmesinin neticesinde

onun gibi siyasetçi olmaya karar vermiştir. Ailesine düşkünlüğüyle bilinen Akçal, kişisel özellikleri incelendiğinde de çalışkan, yardımsever, hoşgörülü, zarif, bakımlı ve naif biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Her kesimden insanla iletişim kurabilen, demokratik tutum sergileyen ve çevresinde sevilen biri olarak tanınmıştır. Ancak Akçal, uzun yıllar diyabet hastalığı sebebiyle tedavi görmüş ve bu hastalıkla mücadele etmiştir. Yaşamının son dönemlerinde kronik olan hastalığına ağır diyabet teşhisi konulmuştur. Ömrünün son günlerinde diyabete bağlı gelişen farklı hastalıklar da Akçal'ın bünyesini oldukça yormuştur. 1987 yılının 1 Eylül günü Yusuf İzzet Akçal 81 yıllık ömrüne veda etmiştir.

İkinci bölümde Yusuf İzzet Akçal'ın siyasete adım atmaya nasıl kadar verdiği, kimler tarafından siyasete girme isteğinin desteklendiği, parlamenter olana kadarki süreç ile birlikte meclisteki faaliyetleri ve memleketi Rize'yle ilgili çalışmaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Akçal milletvekili seçildikten sonra Demokrat Parti döneminde oldukça aktif bir siyaset izlemiştir. Bunun neticesinde de dönemin en çok kanun teklifini yapan ve kabul ettiren kişi olma özelliğine sahip olmuştur. Aynı zamanda hukukçu kimliğini de terk etmemiş olan Akçal, adli alanda birçok çalışma yaparak dönemin tanınan ve sevilen ismi olmuştur. Yusuf İzzet Akçal tarihimizin kadın kahramanlarından olan Nene Hatun Kırkgöz ve Erzurumlu Kara Fatma ile yakından ilgilenerek onlara maaş bağlanması için kanun teklif etmiş ve teklif ettiği kanunun kabul edilmesiyle kahramanlarımıza maaşları bağlanmıştır. Meclis'teki çalışmalarını aksatmadan devam ettiren Akçal, Demokrat Parti Yüksek Haysiyet Divanı üyeliği, Maliye ve Bütçe Encümeni Başkanlığı, 1959- 1960 yılları arasında Devlet Bakanlığı yapmış ve bazı geçici komisyonlarda görev almıştır. Yusuf İzzet Akçal, memleketiyle ilgili sorunlarla yakından ilgilenmiştir. Rize'de yapılan çay tarımının geliştirilmesi, Çayeli Bakır Maden'inin işler hâle getirilmesi, hastane ve yol yapımı gibi hizmetlerin sağlanmasında Akçal öncü isimlerden biri olmuştur.

Üçüncü bölümde 27 Mayıs 1960 Müdahalesi'ne giden süreç ve bu sürece etkisi olan olaylar ile 27 Mayıs 1960 Müdahalesi ve ilk tutuklamalar ele alınmaya çalışılmıştır. Yusuf İzzet Akçal darbenin gerçekleştiği 27 Mayıs günü Ankara'daki evinden subaylar tarafından teslim alınmak istenmesi üzerine direniş göstermiş ancak sonunda direnmekten vazgeçerek teslim olmuştur. Akçal hakkında beş dava açılmıştır. Bunlar Halkı Silahlandırma Davası, İstanbul-Ankara Olayları Davası, Anayasa'yı İhlal

Davası, Gayrimeşru Servet ve İktisap Davası ve Görevi Kötüye Kullanma Davası'dır. Anayasa'yı İhlal Davası'nda Yusuf İzzet Akçal 4 numaralı sanık olarak yargılanmıştır. Görülen davaların kararları neticesinde Akçal'ın idamı istenilmiş ancak idam cezası yerine Akçal, müebbet hapse mahkûm edilmiştir. Önce İmralı'ya ardından Kayseri Cezaevi'ne gönderilen Akçal, yaklaşık iki yıl sonra sağlık nedenleriyle 6 ay süreyle tahliye edilmiştir. Süresinin dolmasıyla yeniden cezaevine giren Akçal, 1964 yılında Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından çıkarılan kanunla affedilmiştir.

Dördüncü bölümde ise Yusuf İzzet Akçal'ın 1977 yılında yeniden Adalet Partisi Rize Milletvekili olarak siyasete dönüşü, bu dönemdeki siyasi faaliyetleri ile meclisteki konuşmaları değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yusuf İzzet Akçal 1 Mayıs 1968 ve 6 Haziran 1977 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Denetleme Kurulu üyeliği yapmıştır. Siyasete 17 yıl ara veren Akçal, 1977 yılında siyasete tekrar dönüş yapmıştır. Meclis'te yine aktif olan Akçal, ağırlıklı olarak ilgilendiği hususlarda yazılı soru önergeleri vermiştir. Bu önergelerin birçoğu Karadeniz ve memleketi Rize ile ilgilidir. Soru önergeleri Rize'nin alt yapı sorunları, çay tarımının geliştirilmesi, hastane ve okul gibi hizmetlerin artırılmasıyla ilgilidir. 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen askerî darbe ile Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime el koymuş, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ise Devlet Başkanlığı'nı üstlenmiştir. Ülkedeki tüm siyasî faaliyetlerin durdurulduğu açıklanmıştır. Böylece siyasî hayatında ikinci askerî darbeyi yaşayan Yusuf İzzet Akçal siyasetten tamamen çekilmiştir. Yaşamının sonraki döneminde siyasete dönmemiştir.

Yapılan çalışmada nitel araştırma yönteminden yararlanılmıştır. Nitel araştırmada genelleme istenilen hedef değildir.⁷ Bu nedenle nitel araştırmanın kullanıldığı çalışmalarda konunun en derinine inme gayesi vardır. Buna istinaden bilgide gerçeklik ön planda tutulur. Aynı zamanda nitel araştırmada bütüncül yaklaşım benimsenir. Sayısal verilerin daha az kullanıldığı, nitel analizlerin ise vurgulandığı bir yöntemdir.⁸

Sonuç olarak tarihimiz için oldukça önemli olan ve almış olduğu görevler neticesinde adından söz ettiren Yusuf İzzet Akçal'ın şahsiyetini ve siyasi kimliğini

⁷ Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (12. Baskı)*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, 2021), 52.

⁸ Zeki Karataş, "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri", *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1/1 (2015), 63-64.

daha yakından tanıtma gayesi olan bir çalışma ortaya çıkarılmıştır. Biyografi türünde olan çalışmamız Akçal'ın Türk siyasî hayatındaki yerinin yanı sıra dönemin mühim olaylarını da inceleyerek, tüm bunları bir arada değerlendirme imkânı sunmaktadır.

1. YUSUF İZZET AKÇAL'IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Soyu

Yusuf İzzet Akçal, Rize'nin Çayeli İlçesi Kaptanpaşa Bucağı'na bağlı olan Çataldere Köyü'nde 1906 (1322) senesinde dünyaya gelmiştir.⁹ Nüfus kaydı ilk önce Ankara'nın Çankaya İlçesi Cumhuriyet Mahallesi'ne, 1983 senesinde de İstanbul Kadıköy'ün Göztepe Mahallesi'ne nakledilmiştir.¹⁰ Ankara'da yaşadığı dönemde 1957 senesine değin kirada oturmuş ve aynı yıl Dikmen Kooperatifi aracılığıyla aldığı eve taşınmıştır. İstanbul'da ise Dr. Şakirpaşa Apartmanı'nda bir daire almış ve burada yaşamaya başlamıştır.¹¹

Babası Rizeli Ahmet Bey, annesi ise Kırım göçmeni olan Ayşe (Sonya) Hanım'dır. Ahmet Bey para kazanabilmek amacıyla gittiği Kırım'da fırıncılık yapmaya başlamış ve burada uzun yıllar kalmıştır. Vasaplar'ın¹² Ahmet veya kendi lâkabı olan Kop Ahmet olarak bilinen Ahmet Bey, çalıştığı dönemde eşi Sonya ile Kırım'da tanışmıştır. Sonya'nın hem Rus olması hem de kendisinden 13 yaş küçük olması çift için bir sorun teşkil etmemiş ve evlenmişlerdir. Bir süre sonra çift, Kırım'da çıkan karışıklıklar dolayısıyla Rize'ye dönmüşlerdir. Babası Ali Bey, gelininin Rus olmasını sorun etmemiştir. Zaten aradan fazla zaman geçmeden Sonya müslüman olmuş ve adı Ayşe olarak değiştirilmiştir. Kimlikte doğum yeri Rusya olarak kalmış ve kayıtlara *mutediye (din değiştiren)* olarak geçilmiştir. Vasaplar'ın gelini olan Ayşe Hanım yaşlandığında ise köydeki çocukların "*Kırımlı ninesi*" olmuştur.¹³

Hayatlarına Çataldere Köyü'nde devam eden çiftin beş çocuğu olmuştur. 1903 yılında doğan kızları Havva kardeşlerin en büyüğüdür. Sonrasında ise 1905'te Zeliha, 1906'da Yusuf İzzet, 1909'da Hüseyin ve 1912'de Hasan dünyaya gelmiştir. Ailenin nüfusunun artmasıyla birlikte geçim sıkıntısı yaşanmaya başlanmıştır. Bunun üzerine

⁹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivleri (BCA), 030.01.1/308.33.10, 7; Fatih Sultan Kar, *Rize'nin Yüzü* (İstanbul: Greenat Reklam Matba, 2014), 436.

¹⁰ Şafak Balcı, *IX. Dönem Rize Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri* (Kars: Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 60.

¹¹ BCA, 010.09/262.801.4, 15

¹² Vasab kelimesi Osmanlıca'da hastalık ya da ağrı olarak yer almaktadır. Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010), 1325; Çataldere köyü'nde ise Vasap kelimesi asabi veya sinirli manasında kullanılmaktadır. Bkz. Faruk Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)* (Ankara: Ümit Yayıncılık, 2003), 421.

¹³ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 16-17-21.

Ahmet Bey kendilerine yakın olan Hohonç Köyü’nde yaşayan Kazmaz Hacı Hamza Efendi’nin çiftliğinde bir süre çalışmıştır. Ancak bu iş de maddî durumlarını tam mânâsıyla düzeltmemiştir.¹⁴

Ahmedoğulları lakabıyla anılacak olan bu aile Rize’den ayrılıp İstanbul’a göç etmiştir. İstanbul’da fırıncılık ve dondurmacılık gibi çeşitli işlerde çalışan aile bireyleri belli bir dönem daha geçim sıkıntısı yaşamıştır.¹⁵ Bu zor dönemde Ayşe Hanım evinde dikiş dikerek eşine yardımcı olmuştur. Ahmet Bey başlarda fırınlarda iş bulmakta zorlansa da bir süre sonra tanıdıklarının aracı olmasıyla Fatih Fırını’nın işletmeciliğini üstlenmiş ve Ayşe Hanım’la beraber çalışmaya başlamışlardır. Küçük kızları Zeliha’nın bir imamla evlenmesinin ardından damatlarının yardımıyla caminin yanındaki medrese odalarından birine yerleşmişlerdir. Daha sonra büyük kızları Havva da evlenip Karamürsel’de oturmaya başlamıştır.¹⁶

Erkek çocuklardan Hasan ve Hüseyin, babalarının vefatı üzerine okulu bırakıp erken yaşta iş hayatına atılmışlardır. Kaynaktan edinilen bilgiye göre, aralarında aldıkları kararla kendileri çalışacaklar ve ağabeyleri Yusuf İzzet’i okutacaklarmış. Zaten ağabeyleri kendileri kadar ticaret hayatında yetenekli değildir. Öyle ki Galata Köprüsü’nü iş yeri olarak kullandıkları dönemde ağabeylerini daima köprünün ortasına yerleştirmişler ve kendileri de köprünün iki ucuna tezgâh açarlarmış. Yaz mevsiminde su, kış mevsiminde simit sattıkları bu köprüde Hasan’ın satış yapamadığı müşteriye kardeşi Hüseyin kesinlikle bir şeyler satarmış. Önce pazarcılık yapan iki kardeş daha sonra Mısır Çarşısı’nda dükkân kiralayarak kumaş, çömlek gibi çeşitli ürünler satmaya başlamışlardır. Anadolu’dan gelen tüccarların uğrak yeri hâline dönüşen bu dükkâna daha sonra soyadlarına da ilham olacak “Yılmaz Ticaret” adını vermişlerdir. Bir süre beraber hareket eden kardeşler daha sonra ayrı kollarda çalışma kararı almış ve Mercan’da farklı iş yerleri kiralamışlardır. Büyük kardeş Hüseyin, Çakmakçılar Yokuşu 43 numaralı dükkâna taşınmış ve bir süre sonra da Rukiye adlı bir kızla evlenmiştir.¹⁷ Hüseyin ve Rukiye çiftinin bu evlilikten Erdal, Asuman ve Aysun adında üç çocukları dünyaya gelmiştir. Eski işine yıllarca devam ederek başarılı

¹⁴ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar)*, 17.

¹⁵ Çay Haber (ÇH), “Kendi Bakan, Kuzen Başbakan” (Erişim 1 Eylül 2021).

¹⁶ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar)*, 17.

¹⁷ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar)*, 19-21.

bir tüccar olan Hüseyin, 5 Temmuz 1985 yılında vefat etmiş, Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından Edirnekapı Şehitliği'ne defnedilmiştir.¹⁸

Yusuf İzzet Bey eğitimi başarılı tamamlamasının ardından hâkim olmuş ve Güneydoğu'da göreve başlamıştır. Soyadı Kanunu'nun çıktığı dönemde de görevine Güneydoğu'da devam eden İzzet Bey “Akçal” soyadını almaya karar vermiştir. İstanbul'daki kardeşleri ise kendi firmalarında kullandıkları *Yılmaz* soyadı hususunda karar kılmışlardır. Böylece aynı ailede iki farklı soyadı meydana gelmiştir.¹⁹

Soyadı meselesinin gündeme geldiği 1934 yılında Hasan ve Hüseyin Bey, Yusuf İzzet Akçal'a “*Biz Yılmaz soyadını alıyoruz.*” haberini vererek kendisinden de aynı soyadını almasını talep etmişlerdir. İzzet Bey ise “*Ben Akçal soyadını alıyorum. Siz de Akçal'ı alın.*” şeklinde cevap yazmıştır. İstanbul'daki Yılmaz Ticaret'in sahipleri dükkânlarının adı olduğu için bu soyadından vazgeçmezken, İzzet Bey de *Beyaz Dağ* anlamına gelen ve birçok dosyaya bu şekilde imza attığı gerekçesiyle *Akçal* soyadından vazgeçmemiştir. Hatta köydeki akrabalarıyla beraber annesi Ayşe Hanım da *Akçal* soyadını almışlardır.²⁰ Farklı soyadları tercih eden kardeşler için Çataldere Köyü Muhtarı Salih Aydın bu ailenin asıl soyadının Vasapoğlu olduğunu ancak neden değişiklik yaptıklarına dair bir bilgisinin olmadığını belirtmiştir.²¹ Aileyle bütünleşen bu kelimenin eski dönemlerde kişi isminin yerine geçtiği ve büyük dedelerine “*Vasap Dayı*” olarak hitap edildiği bilinmektedir.²²

İş hususunda ağabeyi ile yollarını ayıran Hasan Yılmaz, aralarında az bir mesafe bulunan ancak daha büyük bir iş yerine taşınmıştır. Eski işine devam etmek isteyen ağabeyinden farklı olarak Hasan Yılmaz, konfeksiyon işine girmiştir. Bu düşüncesini hayata geçirmeyi başaran küçük kardeş ülkedeki hazır giyim üretimine öncülük edenlerden biri olmuştur. Ayrıca Hasan, ağabeyinin de evlenmesinin ardından annesinin ölümüne değin kimseyle evlenmemiştir. Çocukların Kırımlı Ninesi olarak anılan Ayşe Hanım 1944 yılında vefat etmiştir.²³ Edirnekapı aile mezarlığına defnedilen Ayşe Hanım'ın ölüm ilanı *Cumhuriyet Gazetesi* 'nde şu şekilde yer almıştır:

¹⁸ *Milliyet*, “Vefat, İstanbul Tüccarlarından Hüseyin Yılmaz” (6 Temmuz 1985), 10.

¹⁹ Çay Haber, “Kendi Bakan, Kuzen Başbakan” (Erişim 1 Eylül 2021).

²⁰ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 20-21.

²¹ *Cumhuriyet*, “Çayeli'nden Öteye Bir Başbakan Köyü” (8 Temmuz 1991), 4.

²² *Cumhuriyet*, “Bütün Öfkeleri Sarışın'a” (16 Aralık 1995), 5.

²³ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 19-21.

“Üsküdar Müddeîumumisi Yusuf İzzet Akçal ile Hasan Talât ve Hüseyin Avni’nin valideleri Kırımlı Bayan Ayşe vefat etmiştir.”²⁴

Ayşe Hanım’ın ölümünden sonra evlenmeye karar veren Hasan Yılmaz, Raşit Özbarlas’ın kızı Güzide Hanım’la evlenmiştir. Yılmaz çiftinin ilk çocukları 1947’de dünyaya gelmiştir. Oğullarına Ahmet Mesut²⁵ ismini veren Hasan ve Güzide çifti, birkaç yıl sonra da Turgut ve Nilüfer adlı ikizlerini kucaklarına almıştır. Hem aile saadeti hem de iş hayatı yolunda giden Hasan Yılmaz, Halil Parker’le ortak olmuştur. Bu ortaklık neticesinde Eminönü’nde büyük çarşı projesini başlatmışlardır. 1951-1955 yıllarını kapsayan ve Beyaz Saray adı verilen bu projeye Yusuf İzzet Akçal da milletvekilliği döneminde inşaat malzemelerinin temini hususunda büyük destek vermiştir. Bu görkemli çarşının açılışını İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı F. Kerim Gökay yapmıştır. 26 Kasım 1954 yılında Kapalıçarşı’nın yanmasından kısa süre sonra Beyaz Saray’ın açılması, akıllarda çeşitli soru işaretleri bırakmıştır.²⁶ Yusuf İzzet Akçal’ın hemşerisi Orhan Bayramoğlu da Akçal’la 1956’daki bir anısından bahsederken konuyla ilgili aralarında geçen diyalogu şöyle aktarmaktadır. “... *Yusuf İzzet Akçal’a sizin hakkınızda Beyazsaray ile ilgili propaganda yapıyorlar. Rize’nin bir milletvekili var Yusuf İzzet Akçal, o da Beyazsaray yaptırmış diyorlar*”, dediğini ve bu sözlerin üzerine de Akçal’ın “*Yok evladım, benim Beyazsaray’la bir ilgim yok. Orası kardeşlerimindir. Onların başka mülkleri de vardır ve onlar başkaları gibi karşılıksız kredi ile değil Türk fabrikalarından aldıkları kumaşları tezgâhlarında bizzat işleyerek kazanıyorlar...*” diyerek konuyla ilgili söylentileri reddettiğini belirtmiştir.²⁷ Öyle ki Yusuf İzzet Akçal, 21 Ekim 1957 tarihinde Demokrat Parti Rize Mitingi’nde de bu konu üzerine açıklama yapma gereği duymuştur. Çıkan

²⁴ *Cumhuriyet*, “Vefat” (7 Şubat 1944), 3.

²⁵ Ahmet Mesut Yılmaz, 1947 tarihinde İstanbul’da doğmuştur. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat ve Maliye bölümünde lisans eğitimini tamamlamış ve Almanya Köln Üniversitesi’nde İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi’nde yüksek lisans yapmıştır. Avrupa Demokrasi birliği Genel Başkan Yardımcılığı yapan Yılmaz, Anavatan Partisi’nin kurucu üyelerinden biridir. 17., 18., 19. ve 20. Dönemde Rize Milletvekili seçilmiştir. Ayrıca 45. Hükümet Devlet Bakanı, Gümrük ve Tekel, Kültür ve Turizm Bakanlığı; 47. Hükümet Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Mesut Yılmaz 48., 53. Ve 55. Hükümet döneminde Başbakanlık yapmıştır. *TBMM Albümü 1920-2010 (1983-2010)* (Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 3/1362.

²⁶ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar)*, 27-28-32.

²⁷ *Rize Haber*, “Yusuf İzzet Akçal’ın Aziz Hatırasına”, (01.Ocak.1993), 25.

dedikoduların yalandan ibaret olduğunu, Beyaz Saray ile herhangi bir bağlantısının bulunmadığını özellikle dile getirmiştir.²⁸

1.2. Çocukluk Yılları ve Eğitim Hayatı

İlkokul eğitimine dair bilgiye rastlanmayan Yusuf İzzet Bey, Rize İmam Hatip Okulu'nda okumuş ve Rize Müftüsü Yusuf Karali'nin öğrencisi olmuştur. Hatta milletvekili seçilmesinin ardından 1951 yılında hocasının Rize Müftüsü olarak görevlendirilmesini sağlamıştır. Yusuf Karali bu göreve öğrencisi Yusuf İzzet Akçal ve akrabası Osman Kavrakoğlu'nun girişimiyle 30 lira maaşla tayin edilmiştir.²⁹

Akçal, ailesinin İstanbul'a göç etmesinin ardından eğitimine Şemsülmekâtip Okulu'nda devam etmiştir. Lise eğitimine başladığı dönemde Kurtuluş Savaşı'nda gönüllü olarak mücadeleye katılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın zaferle sonuçlanmasının ardından ise eğitimine kaldığı yerden devam eden Akçal, İstanbul Adliye Meslek Okulu'na gitmiş ve bu okulu 1927 tarihinde “*Pekiye*” ile bitirmiştir.³⁰ Daha sonra o dönem üç yıl eğitim veren Ankara Hukuk Fakültesi'ni kazanmış ve fakülteden 1930 yılında mezun olmuştur. Başarılı bir öğrenci olduğu için Demokrat Parti'nin yöneticileri arasında da yer alacak olan Yusuf İzzet Akçal, Prof. Cemil Bilsel tarafından Harvard Üniversitesi'ne gönderilmek istenmiştir. Ancak o yıllarda evli olan Yusuf İzzet Akçal bu teklifi kabul etmemiş ve Anadolu'da göreve başlamıştır.³¹ İlk olarak Kemaliye Müdde-i Umumiğine atanan³² Yusuf İzzet Akçal'ın fakültedeki en iyi arkadaşı Osman Şevki Çiçekdağı'dır. Ancak beraber ders çalıştığı ve iyi vakit geçirdiği Şevki Çiçekdağı ile yaşanan fikir ayrılıklarından dolayı arası açılmıştır.³³

1.3. Hukukçu Kimliği ve Görevleri

Akçal, 5 Eylül 1927 tarihinde Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Kitabeti Kâtip Adaylığı'na atanmıştır. 31 Mart 1928'de asaletinin onaylanmasının ardından 1 Haziran

²⁸ Kaan Cem Geniş, “Demokrat Parti Dönemi'nde Rize'de Siyasi Hayat (1950-1960)”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 21/47 (2020), 294.

²⁹ İsmail Kara, *Rize Müftülerinden Yusuf Karali Hoca* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012), 30.

³⁰ Milli Gazete, “Meğer Mesut Yılmaz'ın Amcasıymış” (Erişim 11 Ekim 2021).

³¹ Mehmed Kemal, “İsmet Paşa'nın Takdirini Kazanan Akçal Yaptırdığı Hapishanelerde Daha Sonra Kendisi de Yattı”, *Cumhuriyet*, (11 Mayıs 1980), 10.

³² *Zümrüt Rize*, “Milletvekillerimizi Tanıtıyoruz” (7 Temmuz 1950), 1-4.

³³ *Akis* 16/267, “Akçal'ın Vazifesi” (8 Eylül 1959), 6-8.

1928 ve 18 Aralık 1928 tarihleri arasında Hukuk İşleri Kâtipliği, 18 Aralık 1928 ve 3 Mart 1929 tarihleri arasında Hukuk İşleri S/1 Kâtipliği ve 8 Mart 1929 ve 6 Ağustos 1930 tarihleri arasında da Hukuk Mektebi Kâtipliği yapmıştır. 1930 senesinde Ankara Hukuk Fakültesi'nden yüksek dereceyle mezun olmuştur.³⁴ Mezuniyetinin ardından ilk olarak 30.07.1930 tarihinde Kemaliye Müdde-i Umumiyesi'ne atanmıştır. Daha sonra da sırasıyla 24.11.1931'de Diyarbakır Sulh Hâkimliği'nde, 21.03.1934'te Söke Ceza Hâkimliği'nde, 06.05.1937'de Keskin Ceza Hâkimliği'nde, 27.02.1939'da Erzincan Müdde-i Umumiyesi'nde, 28.03.1940'ta İstanbul Hâkimliği'nde, 22.08.1945'te Üsküdar Müdde-i Umumiyesi'nde,³⁵ 21.10.1948'de ise Bursa Savcılığı'nda görev yapmıştır.³⁶ Yusuf İzzet Akçal görevde bulunduğu süre zarfında başarılı çalışmalarından ve dürüst kişiliğinden ötürü üç defa üst üste terfi almıştır. Ayrıca kriminoloji ve psikoloji üzerine çalışmalar yapan Akçal 1942-1946 yılları arasında görev yaptığı İmralı Cezaevi'ni bu esaslara göre düzenlemiştir.³⁷

2 Kasım 1932 tarihinde Diyarbakır Sulh Ceza Hâkimliği görevine devam ettiği sırada 1 Ekim 1933 tarihinde askere çağırılmıştır. Askerliğini kısa dönem olarak yapan Akçal, 29 Nisan 1934'te asteğmen rütbesiyle³⁸ 40. Süvari Alayı'ndan terhis olmuştur.³⁹ 1939 senesinde Erzincan'da Cumhuriyet Başsavcılığı'nda görevli olduğu sırada⁴⁰ büyük Erzincan depremi yaşanmıştır. ⁴¹ Çok fazla hasara neden olan bu depremde Yusuf İzzet Akçal'a mahkûmları teşkilatlandırması amacıyla Vali Vekil Yardımcılığı görevi verilmiştir. Mahkûmlarla bir araya gelen Yusuf İzzet Akçal:

“Sizi şimdi kurtarma çalışmalarında görev almak üzere serbest bırakacağım. Aranızda civar köylerden olanlar varsa iki günlüğüne köylerine gidip ailelerini görebilirler.

³⁴ BCA, 490.1/316.1296.1, 29-30; BCA, 490.1/298.1204.2, 44-45. Sinan Başaran, *Cumhuriyet Döneminde Rize'de Siyasal Hayat (1923-1950)* (İstanbul: Rize Araştırma Vakfı Yayınları, 2021), 221; *Zümrüt Rize*, “Milletvekillerimizi Tanıtıyoruz”, 1-4.

³⁵ Yusuf İzzet Akçal buradaki görevine 90 lira maaşla tayin edilmiştir. Bkz. BCA, 490.1/298.1204.2, 44.

³⁶ *TBMM Arşivi*, 1835 NSD, Tercüme-i Hâl Kağıdı, 2.

³⁷ *Zümrüt Rize*, “Milletvekillerimizi Tanıtıyoruz”, 1-4.

³⁸ *TBMM Arşivi*, 1835 NSD, Tercüme-i Hâl Kağıdı, 2.

³⁹ Başaran, *Cumhuriyet Döneminde Rize'de Siyasal Hayat (1923-1950)*, 221.

⁴⁰ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX Dönem 1950-1954* (Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1993), 7/924.

⁴¹ 27 Aralık 1939'da Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde meydana gelmiştir. Erzincan merkezli olan ve gece saat 02.00'de yaşanan bu depremin şiddeti 7,9 büyüklüğündedir. Ülkede en çok hasar bırakan deprem olarak kayda geçerken ölüm sıralamasında Dünya üzerinde 27. sırada yer almaktadır. Bkz. İlhan Haçın, “1939 Erzincan Büyük Depremi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 30/88 (2014), 39-40; BCA, 030.10.118.827.33, 1-2; *Ulus*, “Müthiş Bir Zelzele Felaketi Oldu” (28 Aralık 1939), 1; *Cumhuriyet*, “Zelzele Felaketi” (28 Aralık 1939), 5.

Ancak bir koşulum var hiçbiriniz kaçmayacaksınız. Canla başla çalışacaksınız. İşimiz bitince cezaevine döneceksiniz.”

diyerek hepsini arama kurtarma çalışmaları için görevlendirmiştir.⁴²

Görevlendirilen mahkûmlar bütün gün enkaz bölgesinde çalışır ve akşam saatlerinde savcı önünde sayılırlardı. Sayımların yapıldığı bir gün bir mahkûm: *“Tamam tabii. Böyle günde eksilen yalnız hapisshaneden değil, millet hizmetinden, kardeşine yardımdan, insanlıktan kaçmış olur. Bu ise alçaklıkların en büyüğüdür ve katil de olsa, hiçbirimizin suçu böyle bir cinayetten daha ağır olamaz.”* sözleriyle seslenmiştir.⁴³

Mahkûmlarla yaşanan bir diğer olaysa İsmet İnönü’nün depremi haber almasının ardından Erzincan’a yolculuğu sırasında gerçekleşir. Trenin Erzincan’a yaklaştığı sırada bir mahkûm trene binmek ister ve görevliler tarafından müsaade edilmez. Bu durumun büyümesi üzerine ne olduğunu anlamaya çalışan İnönü olay yerine gelir ve ne olduğunu sorunca mahkûm, *“Efendim, ben Savcı Bey’e kaçmama sözü verdim. Erzincan’a dönüp, kurtarma çalışmalarına katılmak istiyorum. Beni de trene alın.”* demiş ve İnönü’nün izniyle trene binmiştir.⁴⁴

Erzincan Depremi’nde büyük yararlılık gösteren mahkûmlar için Meclis’te af konusu gündeme gelmiştir. 19 Nisan 1940 tarihinde mahkûmların cezalarının affedilmesi için kanun lâyihası verilmiş⁴⁵ ve bu lâyiha 24 Nisan 1940 tarihinde Meclis’te kabul edilmiştir.⁴⁶ 241 mahkûmun affı 3804 numaralı kanunla *Resmî Gazete’de* yayınlanmıştır.⁴⁷

Bu dönemde süreci başarılı bir şekilde yönetip idare eden Akçal’a iki defa takdirname verilmiş ve kendisi Türk Kriminoloji Enstitüsü üyeliğine seçilmiştir. Yusuf İzzet Akçal bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“Erzincan yer sarsıntısının vukua getirdiği büyük felaket içinde vazifemi ifada gösterdiğim metanet ve himmetten dolayı takdirname ile taltif edildim. Bundan başka yer sarsıntısında kurtarma işlerinde gösterdiğim gayret ve faaliyet ve almış ve almakta bulunmuş olduğum isabetli tedbirlerden dolayı ikinci bir defa takdirname verilmiştir.

⁴² Can Yavuz, “1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye’deki Af Uygulaması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 119 (2015), 88-89.

⁴³ *Cumhuriyet* 5623, “Mahpusların Yoklaması” (6 Ocak 1940), 5.

⁴⁴ Yavuz, “1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye’deki Af Uygulaması”, 89.

⁴⁵ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 6, Cilt 10, İçtima 1, 19 Nisan 1940, 103.

⁴⁶ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre 6, Cilt 10, İçtima 1, 24 Nisan 1940, 123.

⁴⁷ 27 Aralık 1939’da Gerçekleşen Zelzelede Felakete Uğrayanların Kurtarılmasında Fevkalâde Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Cezalarının Affı Hakkında Kanun (GZFUKFHGBMCAHK), *Resmî Gazete* 4494 (26 Nisan 1940), Kanun no. 3804, 13705.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Türk Kriminoloji Enstitüsü Meclisi'nin 10.8.1948 tarihli toplantısında talimatnamenin onuncu maddesi uyarınca üyeliğe seçildim.”⁴⁸

Yusuf İzzet Akçal'ın başarılı şekilde idare ettiği bu süreç sonunda dönemin Başbakanı Refik Saydam, Adalet Bakanı Fethi Okyar ve İçişleri Bakanı Faik Öztrak tarafından Akçal'a teşekkür edilmiştir. Meydana gelen olay sonrasında Akçal'a kazadaki görevinden ayrılıp idarî teşkilata geçmesi ve vali olması teklif edilmiştir. Ancak 50 lira maaşla çalışan Erzincan Savcısı mevki, makam veya sahip olacağı lüks hayatı kabul etmemiştir. Çünkü mesleğine olan bağlılığı ve infaz sisteminin iyileştirilmesi konusundaki fikirleri kendisine sunulanlardan önce gelmiştir. Erzincan Depremi esnasında hükümlülerin davranışları Akçal'a ışık olmuş ve Akçal hapishaneleri bir okul hâline getirmek için çalışmıştır. Üsküdar Savcılığı'na getirildiği esnada kendi iradesiyle İmralı Cezaevi'nin ıslahı için büyük bir özveriyle çalışması bu düşüncesine en güzel örnektir.⁴⁹

Yusuf İzzet Akçal, İstanbul'a tayin edilmesinin ardından geçen sürede mesleğini en iyi şekilde icra etmiştir. 1942 yılında Adliye Vekili Hasan Menemencioğlu Üsküdar Adliyesi'ni ziyaret ederek mahkûmlar ve cezaevi ile alâkalı incelemeler yapmıştır. Elde ettiği sonuçlardan ve özellikle mahkûmların yaptığı çalışmalardan memnun olan Adliye Vekili, Yusuf İzzet Akçal'ı tebrik etmiştir.⁵⁰

Yusuf İzzet Akçal 1950 yılında siyasete girdikten sonra 14 Şubat 1951 tarihinde Ankara Barosu'na kaydını yaptırmış ve 12 Kasım 1953'te ise bu kaydı sildirmiştir. Ancak 12 yıllık bir aradan sonra 24 Haziran 1965'te kaydını tekrardan yenilemiştir. Ölümünden birkaç ay evvel ise 1 Nisan 1987 tarihinde kaydını sildirmiş ve barodan tamamen ayrılmıştır.⁵¹

Görevi boyunca birçok hapishanenin ıslahı ve inşaatına dair çalışmalar yapan Yusuf İzzet Akçal, 27 Mayıs 1960 Darbesi'yle beraber yaptırdığı bu hapishanelerde hükümlü olarak yer almıştır. Yusuf İzzet Akçal bu durumu şöyle anlatmıştır: *“Hapishanelerin çoğunun yapımında katkım oldu. Nerden bilecektim ki, bir gün içinde*

⁴⁸ TBMM Arşivi, 1835 NSD Tercüme-i Hâl Kağıdı, 2; BCA, 490.1/316.1296.1, 29-30; BCA,490.1/298.1204.2, 44-45.

⁴⁹ Akis 16/267, “Akçal'ın Vazifesi”, 6-8.

⁵⁰ Cumhuriyet, “Adliye Vekili Üsküdar Adliyesi'nde” (28 Ağustos 1942), 2.

⁵¹ Zühtü Arslan, *Türk Parlamento Tarihi TBMM: XI. Dönem (1957-1960)* (Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2011), 3/812.

ben de yatacağım.” Buna ilk örnek Yassıada’daki yargılamalardan sonra götürüldüğü İmralı Cezaevi’dir. Buranın ıslahı için görevlendirilen Akçal, yıllar sonra kendi yaptırdığı hücrelerden birine hapsedilmiştir. Akçal, hakkında istenilen idam cezasının yerine müebbet hapse mahkûm edilmesinin ardından Kayseri’ye gönderilmiştir. Yusuf İzzet Akçal Cumhuriyet Gazetesi’ne verdiği röportajda, gelen emrin ardından idamdan kurtulduklarından ve Kayseri Cezaevi’ne gönderildiklerinden bahsetmiştir. Ayrıca arkadaşlarıyla beraber kaldığı Kayseri Cezaevi’nin ıslahı için de çalışmalar yaptığını ifade etmiştir. Cezaevi yolculuğu devam eden Akçal son olarak yine yapımında payı olan Toptaşı Cezaevi’ne nakledilmiştir. Bu hapishane içinse yine benzer ifadeleri kullanmıştır: “...Oranın da cezaevi olmasını ben sağlamıştım.”⁵²

1.4. Aile Hayatı ve Çocukları

Yusuf İzzet Akçal, hukukçu ve siyasî kimliğinin yanı sıra oldukça iyi bir aile babasıdır. Eşine ve çocuklarına bağlılığıyla bilinir.⁵³ Bunun dışında kendisi için: *“Demokrat Parti Milletvekilleri ve bakanları içinde en ılımlı, hoşgörülü, demokrasiye yatkın davranışlarıyla ad bırakmış olan bir kişilik.”* olarak bahsedilmektedir.⁵⁴

Yusuf İzzet Akçal, göreve başlamasının ardından Yemliha-Halime Hanım’ın kızı Zemzem Hanım ile evlenmiştir.⁵⁵ Oldukça güzel bir kız olan Zemzem Hanım, Ahmet Bey’in Rize’deki yeğenlerinden biridir ve 13 yaşındayken ailesinin isteğiyle evlendirilmiştir. Zemzem Hanım, Ahmet Bey’in 1923 yılında vefatının ardından kayınvalidesi Ayşe Hanım’a maddî manevî destek olmuştur. Fırınlarının elden çıkmasıyla iki kadın yaşadıkları evi atölyeye dönüştürerek dikiş dikip para kazanmışlardır.⁵⁶ İzzet Bey ve Zemzem Hanım’ın evliliklerinden ilk çocukları Saime Erdem (Kutman) doğmuş, ardından ilk erkek çocukları olan Necat Günay ve sırasıyla Erol Yılmaz (Akçal) ile Fatma Sezen Ergül dünyaya gelmiştir.⁵⁷

Dört çocuktan biri olan Necat, 1953 yılından itibaren müteahhitliğe başlamış ve inşaat işleriyle ilgilenmiştir. Ancak çoğunlukla zarar etmiştir. Düşük bir bütçeyle

⁵² Cumhuriyet, “İsmet Paşa’nın Takdirini Kazanan Akçal Yaptırdığı Hapishanelerde Daha Sonra Kendisi de Yattı”, 10.

⁵³ Akis 16/267, “İdeal Aile Babası”, 9.

⁵⁴ Ali Sirmen, “Tepki”, Cumhuriyet, “ (11 Ağustos 1989), 3.

⁵⁵ Balcı, IX. Dönem Rize Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri, 60.

⁵⁶ Bildirici, Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar), 18-19.

⁵⁷ Balcı, IX. Dönem Rize Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri, 61.

işe başlayan Necat, 1956 yılına geldiğinde Kartal'da bulunan Petrol İşçileri Yapı Kooperatifi'nin 3 milyon değerindeki inşaatını alarak banka kredileri ve kooperatif şirket gelirleriyle işine devam etmiştir.⁵⁸ Necat Günay, Fatma Gülten Hanım ile evlenmiştir. Çiftin Ahmet, Melda ve Uğur adında üç çocukları olmuştur.⁵⁹ Siyasetle ilgisi olmayan Necat, yalnızca babasının Kayseri Cezaevi'nde yattığı dönemde *Dünya Gazetesi*'nde ailesine sarf edilen sözlere,

"Gazetenizin yedi tarihli nüshasında menhus fikirlerinize şu güzel vatani kan deryası haline getirmek için uğraşmanızın en büyük delilini vermektensiniz. Yapılmış ve bitmiş bir ihtilali el'an bir kan davası haline getirmek istemenizdeki sebep, herhalde kötü ruhunuzdandır. Annemin namusuna dil uzatmanızı sadece bu vatani çok sevdiğim içindir ki hazmetmek zorundayım. Ne kadar uğraşırsanız uğraşınız bizleri de bu vatani parçalamaya ve tahriklerinize vasıta etmeye muvaffak olamayacağınızı maalesef size bildirmek mecburiyetinde kaldım."

ifadelerinin yer aldığı bir mektupla cevap vermiştir.⁶⁰

İş adamı olarak tanınan Necat Günay yaşadığı sağlık sorunları nedeniyle başından iki defa ameliyat olmuştur. Duyma yetisini kısmen kaybetmiş ve Alman Hastanesi'nde tedavi edilmiştir.⁶¹ Daha çok kendi işiyle meşgul olan ve siyasetten uzak kalan Necat Günay 14 Kasım 1989'da⁶² eşi Fatma Gülten Hanım ise 12 Nisan 1993'te hayatını kaybetmiştir.⁶³

Erol Yılmaz Akçal 1931 yılında babasının görevi dolayısıyla bulunduğu Diyarbakır'da dünyaya gelmiştir. Lisans eğitimini Ankara Hukuk Fakültesi'nde tamamlayan Erol Yılmaz 1951-1955 yılları arasında ise yurt dışında New York City College'de eğitim almıştır. 1956-1958 yıllarında Dış Ticaret Raportörlüğü görevinde bulunmuş, daha sonra serbest avukat olarak çalışmıştır.⁶⁴ Yurda döndükten sonra bir süre ticaretle ilgilenmiş lakin babasının isteği üzerine tekrar Amerika'ya gitmiştir.⁶⁵ Türkiye'ye dönmesiyle birlikte de babasının yolundan giderek bir dönem siyasetle ilgilenmiştir.⁶⁶

⁵⁸ BCA, 010.09/262.801.4, 17.

⁵⁹ Yahya Bilgin, "Yusuf İzzet Akçal" (Görüşmecisi: Olgunay Yağcı, Video Kaydı, Görüşme 18 Nisan 2021).

⁶⁰ *Memleket*, "İ. Akçal'ın Oğlu B. Faik'e Cevap Verdi" (17 Ocak 1962), 1.

⁶¹ *Memleket*, "Nejat Akçal İyileşiyor" (1 Nisan 1964), 1.

⁶² *Milliyet*, "Vefat ve Başsağlığı, Necat Günay Akçal'ı Kaybettik" (14 Kasım 1989), 8.

⁶³ *Milliyet*, "Vefat, Fatma Gülten Akçal" (14 Nisan 1993), 18.

⁶⁴ Cevdet Akgül, "Adaylarımızı Tanıyalım (10): Erol Y. Akçal (A.P.) Millet Meclisi Adayı", *Memleket* (3 Ekim 1961), 1.

⁶⁵ BCA, 010.09/262.801.4, 15.

⁶⁶ Bilgin, "Yusuf İzzet Akçal" (Görüşme 18 Nisan 2021).

Erol Akçal'ın siyasete girişı babası Yusuf İzzet Akçal'ın Yassıada'da yargılandığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde Erol Akçal Adalet Partisi'nden milletvekili adayı olmuştur.⁶⁷ 12, 13 ve 14. dönemde Rize Milletvekili seçilmiştir.⁶⁸ Milletvekilliği döneminde Adalet Partisi Temsilciler Meclisi üyesi olmuş,⁶⁹ Avrupa Konseyi Başkanvekilliği yapmıştır. Kıbrıs Meselesi dolayısıyla özel izinle Batı Afrika'da bulunan 14 ülkeye İyi Niyet Heyeti Başkanı sıfatıyla gitmiş ve devlet başkanları ile görüşmüştür.⁷⁰ Ayrıca Birleşmiş Milletler Umumi Heyet Toplantıları Müşaviri olan Erol Yılmaz 33, 34 ve 35. Hükümet'te Turizm ve Tanıtma Bakanı görevine getirilmiştir.⁷¹ Erol Yılmaz Akçal, 8 Ocak 2016 tarihinde vefat etmiş, 10 Ocak 2016'da Üsküdar Şâkirin Camii'nde cenaze namazının kılınmasının ardından Karacaahmet mezarlığına defnedilmiştir.⁷²

Yusuf İzzet Akçal'ın büyük kızı Saime Hanım avukatlık mesleğini tercih etmiş ve kendisi gibi hukukçu Muzaffer Kutman ile 1956 yılında evlenmiştir. Çiftin Mehmet, Ayşegül ve Tahsin adında üç çocukları dünyaya gelmiştir. Emekli hâkim olan Muzaffer Kutman 1999 yılında vefat etmiştir.⁷³

Akçal'ın küçük kızı Fatma Sezen ise 1950-1960 yılları arasında Ankara Koleji'nde eğitimini tamamlamıştır.⁷⁴ Fatma Sezen'e dair çok fazla bilgiye rastlamamakla birlikte amcasının oğlu Mesut Yılmaz'a dair yaptığı açıklamalarla gündeme gelmiştir. Mesut Yılmaz'ın Avusturya Lisesi'nden atıldığına dair iddiaların ortaya çıkmasıyla beraber Sezen Akçal, böyle bir durumun söz konusu olmadığını, iki yıl peş peşe zatürree hastalığına yakalandığı için okuldan ayrılmak zorunda kaldığını söylemiştir. Mesut Yılmaz'ın oldukça başarılı bir öğrenci olduğunu söyleyen Sezen Akçal, onun TRT'de çalışmaya başlamasında da yardımcı olduğunu ifade etmiştir.

⁶⁷ *Memleket*, “Adalet Partisi Adayları” (13 Eylül 1961), 1; *Memleket*, “Yassıada Kararları Açıklandı” (16 Eylül 1961), 1.

⁶⁸ Milliyet (M), “Eski Bakan Erol Yılmaz Akçal Hayatını Kaybetti”, (Erişim 12 Ekim 2021).

⁶⁹ *Memleket*, “Milletvekilimiz E. Y. Akçal Adalet Partisi T.M. Üyeliğine Seçildi” (14 Aralık 1962), 1. Adalet Partisi Temsilciler Meclisi'ne seçilen diğer üyeler ise; Mahmut Rıza Bertan, Muzaffer Dünder, Ekrem Dikmen, Haydar Özalp, Süleyman Çağlar, Şükrü Alpan, Kemal Bağcıoğlu, İbrahim Tekine ve Sezai Sarpaşar'dır. Bkz. *Memleket*, “Milletvekilimiz E. Y. Akçal Adalet Partisi T.M. Üyeliğine Seçildi”, 1.

⁷⁰ Milliyet, “Eski Bakan Erol Yılmaz Akçal Hayatını Kaybetti”, (Erişim 12 Ekim 2021).

⁷¹ *TBMM Albümü 1920-2010 (1950-1980)* (Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 2/946.

⁷² Hürriyet (H), “Amca Oğluna Veda”, (Erişim 24 Ekim 2021).

⁷³ BCA, 010.09/262.801.4, 15; Milliyet, “Acı Kaybımız Muzaffer Kutman” (12 Temmuz 1999), 28.

⁷⁴ BCA, 010.09/262.801.4, 15; *Akis* 16/267, “İdeal Aile Babası”, 9.

Aktarılanlara göre TRT'nin Almanca bilen çevirmenler için sınav yapacağını öğrenen Sezen Akçal, Mesut Yılmaz'a haber vermiş ve onu TRT'nin tercümanlık sınavına sokmuştur. Sınavı kazanan Mesut Yılmaz TRT'de “*radio dinleme*” bölümünde işe başlamıştır. Fatma Sezen, Mesut Yılmaz'ın burada oldukça düşük bir maaşla çalıştığını söylemiştir.⁷⁵ 1992 tarihinde ise *Milliyet Gazetesi*'ne bir yazı göndermiştir. Bu yazıda insanların dürüst ve yardımsever olmaları gerektiğine değinmiş, babasının Erzincan Depremi'nde gösterdiği büyük fedakârlıklardan bahsetmiştir.⁷⁶

1.5. Kişiliği

Yusuf İzzet Akçal işinden arta kalan zamanlarını ailesiyle beraber geçirir ve aile dostlarıyla sohbet etmekten büyük keyif alırdı. Sadece konuşmayı değil dinlemesini de iyi bilen bir şahsiyettir.⁷⁷ Ailesi ve çevresi tarafından da oldukça naif, vefakâr, kibar ve bakımlı olarak nitelendirilir. Yahya Bilgin, Yusuf İzzet Akçal'ın siyasetten ayrılmasının ardından da dış görünüşüne özen gösterdiğini, her gün yine sinekkaydı tıraşını olduğunu ve özenli giyindiğini ifade etmiştir.⁷⁸ Yusuf İzzet Akçal'ın bu zarif kişiliği sadece yakın çevresi tarafından değil, cezaevindeki hükümlüler tarafından da aynı şekilde ifade edilmiştir. Öyle ki Aziz Nesin, Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde tutuklu bulunduğu sırada tanıştığı Cezaevi Savcısı Akçal'ı, “*Yusuf İzzet Akçal ince bir adamdı, tatlı yumuşak konuşuyordu.*” şeklinde tanımlamıştır. Edebiyata, sanata ve sanatçıya değer veren Akçal, Aziz Nesin'e yazılarını dışarı çıkarmaması şartıyla her isteğinin karşılanacağı teminatını vermiştir.⁷⁹

Yakın arkadaşlarından olan Tefik İleri de 1944 yılında Turancılık Davası sebebiyle gözaltına alınmıştır. Bu süreçte Tefik İleri'nin yanında olması ve ona yardım etmesi, Akçal hakkında soruşturma açılmasına neden olmuştur. Ancak Erzincan Depremi'nde gösterdiği yararlılık dolayısıyla büyük bir sorun yaşamadan konu kapanmıştır. Turancılık Davası'na adı karışan Yusuf İzzet Akçal'ın sol çevrede

⁷⁵ Mustafa Ekmekçi, “Eski TRT'ci”, *Cumhuriyet* (11 Temmuz 1991), 12.

⁷⁶ *Milliyet*, “Düşünenlerin Düşünceleri” (13 Nisan 1992), 15.

⁷⁷ *Akis* 16/267, “İdeal Aile Babası”, 9.

⁷⁸ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

⁷⁹ Aziz Nesin, *Geriye Kalan* (İstanbul: Nesin Yayınevi, 2019), 77-78.

yer alan arkadaşları da bulunmaktadır. Vâlâ Nurettin ve onun aracılığıyla tanıştığı Nâzım Hikmet bu isimler arasındadır.⁸⁰

Akçal'ın Bursa Savcısı olarak atanmasının ardından eski dostu Nâzım Hikmet de “*Asker Kişileri Üstlerine Karşı İsyana Teşvik*”ten 35 seneye mahkûm edilmiş ve farklı cezaevlerine gönderilmiştir. Birçok cezaevi dolaşan Nâzım Hikmet 1940 senesinde Bursa Cezaevi'ne nakledilmiş ve iki eski arkadaş burada yeniden karşılaşmıştır. Savcı-hükümlü ilişkisinin bulunduğu cezaevinde Yusuf İzzet Akçal, Nâzım Hikmet'e hiçbir zaman bir savcı gibi davranmamış ve rahat etmesi için çaba göstermiştir.⁸¹ Nâzım Hikmet'in güneş almayan odası, Akçal'ın isteği üzerine daha ışıklı, güneş alan ve eczane odası⁸² olarak kullanılan odayla değiştirilmiştir. Yanındaki oda da Nâzım Hikmet'e yardım etmesi için görevlendirdiği ve daha sonra yaptığı resimlerle ünlenen⁸³ İbrahim Balaban'a verilmiştir.⁸⁴ Akçal, Nâzım Hikmet'e yazılarına devam etmesi için kâğıt, kalem ve daktilo hediye etmiştir. Nâzım Hikmet'le görüşmeye gelen ziyaretçilerle de rahatça konuşmalarını sağlamıştır. Hatta Yusuf İzzet Akçal, Nâzım Hikmet'e ve İbrahim Balaban'a Bursa'da rahatça dolaşabilmeleri için izin dahi vermiştir.⁸⁵ İbrahim Balaban kendilerine sunulan bu rahatlığın sadece Bursa ile sınırlı kalmadığını, yanlarında jandarma olmadan Bolu ve İstanbul'a gittiklerinden bahsetmektedir.⁸⁶

Eski dostunun kalemini çok beğenen Yusuf İzzet Akçal, onu “*Türkçeyi en iyi kullanan yazar*” olarak nitelendirmiş ve şiirlerini keyifle dinlemiş hatta bazılarını ezberlemiştir.⁸⁷ Nâzım Hikmet'in beğenmeyip attığı şiirleri ise Yusuf İzzet Akçal ondan habersiz alıp dosyalamıştır. İki dosya hâlinde olan bu şiirler 27 Mayıs 1960

⁸⁰ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 25.

⁸¹ Mustafa Ekmekçi, “Nazım'ın Can Yücel'e Ettiği İyilik”, *Cumhuriyet* (16 Haziran 1992), 12.

⁸² Aydın Aydemir'in Nazım adlı kitabında revir olarak yer almaktadır. Bursa hapishanenin ikinci katında bulunmaktadır. Bkz. Aydın Aydemir, *Nâzım (Gençlik ve Mapushane Yılları)* (İstanbul: Broy Yayınları, 1986), 267.

⁸³ Özkılınç, *Nâzım'ın Bursa Yılları (Anılar, Tanıklar, Fotoğraflar, Bilinmeyenler...)*, 121.

⁸⁴ İbrahim Balaban: 1921 Bursa Seçköy doğumlu Türk ressamdır. 1942 yılında Bursa Cezaevi'ne giren İbrahim Balaban bu süre zarfında Nâzım Hikmet ile tanışmış ve onun yardımcısı olmuştur. 1945'te İmrallı Cezaevi'ne gönderilmiş ve 1948'de tekrardan Bursa Cezaevi'ne geri gelmiştir. Güney Özkılınç, *Nazım'ın Bursa Yılları (Anılar, Tanıklar, Fotoğraflar, Bilinmeyenler...)* (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2010), 58.

⁸⁵ Ekmekçi, “Nazım'ın Can Yücel'e Ettiği İyilik”, *Cumhuriyet*, 12.

⁸⁶ İbrahim Balaban, *Şair Baba ve Damdakiler* (İstanbul: Cem Yayınevi, 1968), 287.

⁸⁷ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 25.

Müdahalesi döneminde Yusuf İzzet Akçal'ın bir de komünistlik davasından yargılanmasını istemeyen çocukları tarafından yakılarak yok edilmiştir.⁸⁸

Akçal'ın siyasi hükümlü olan Nâzım Hikmet'e bu kadar ayrıcalık sunması Cumhuriyet Halk Partisi iktidarını oldukça rahatsız etmiştir. Nâzım Hikmet'e daha fazla baskı yapılmasını isteyen Adalet Bakanlığı, Akçal'ın aynı tutumu devam ettirdiğini gözlemlemiştir. Bir süre sonra da Cezaevi Müdürü Tahsin Bey'in yerine Kudsi Bey atanmış ve bu durum hem Akçal hem de Nâzım Hikmet için çekilmez bir hâl almıştır. Nâzım Hikmet, beklediği aftan yararlanamamasının ardından açlık grevine başlamış, daha sonra da Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'ne nakledilmiştir.⁸⁹

Yusuf İzzet Akçal, Demokrat Parti milletvekili seçilmesinin ardından af yasası görüşmelerinde aktif olarak yer almış ve Nâzım Hikmet 5677 numaralı kanunla aftan faydalanmıştır.⁹⁰ Yusuf İzzet Akçal, cezaevinde bulunduğu sürede özel oda tahsis edip çalışması hususunda rahat bıraktığı Nâzım Hikmet'in tahliye sürecini şöyle anlatmıştır:

“Milletvekili oldum af yasası görüşmeleri başladı. Çoğu arkadaşlarımız Nâzım Hikmet'in affedilmesini istemiyordu. Adalet Komisyonu'nda af yasası hazırlığında ben de çalıştım. Halil Özyörük'le birlikte öyle maddeler koyduk ki, Nâzım'ın affı da sağlandı. Zaten Nâzım komünistlikten hapis yatmıyordu. Askeri Ceza Yasası'nın bir maddesinden yargılanmıştı. O maddeyi af kapsamına alınca Nâzım da kurtuldu.”⁹¹

Nâzım Hikmet'in yazı faaliyetlerini destekleyen Akçal, yanına yardım etmesi için verdiği İbrahim Balaban'ın da resim yeteneğinin üzerinde durmuştur. İmralı Cezaevi Müdürü olduğu dönemde Bursa Cezaevi'ne gelerek buradaki becerikli mahkûmlardan seçerek İmralı'ya götürmüştür. İbrahim Balaban da bu kişilerden biridir.⁹² Balaban'ın hücre cezası aldığı bir dönemde durumdan haberdar olan Yusuf İzzet Akçal, sorunsuz ve yetenekli bir ressam olan bu gencin derhal hücreden çıkarılmasını istemiş ve bu isteği yerine getirilmiştir. Serbest kalan bu genç hapisanedeki durumunu “tutsaklık içinde özgürlük” kelimeleriyle ifade etmiştir. Akçal'ın başarılı olduğu gerekçesiyle Balaban adına verdiği teminat onun rahat

⁸⁸ Mehmed Kemal, “Nâzım Hikmet'in Hapishanede Buruşturup Attığı Müsveddelerden Savcı Akçal'ın Toplattığı İki Dosya Şiir 27 Mayıs Döneminde Yok Edildi”, *Cumhuriyet* (12 Mayıs 1980), 11.

⁸⁹ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 25-29.

⁹⁰ Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun (BSCAHK), *Resmî Gazete* 7559 (15 Temmuz 1950), Kanun no. 5677, 18761.

⁹¹ Kemal, “Nâzım Hikmet'in Hapishanede Buruşturup Attığı Müsveddelerden Savcı Akçal'ın Toplattığı İki Dosya Şiir 27 Mayıs Döneminde Yok Edildi”, *Cumhuriyet*, 11.

⁹² İbrahim Balaban, *Nâzım Hikmet ve Biz* (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1998), 85.

etmesini sağlamıştır.⁹³ Ayrıca resim yapması için kendisine istediği kadar boya, fırça ve tuval temin edilmesini istemiştir.⁹⁴

Şaban Ali Yaşaroğlu da Demokrat Parti Rize Milletvekili olan Yusuf İzzet Akçal'ın hoşgörülü bir yapıya sahip olduğunu, yaşadığı bir olayla beraber dile getirmiştir. Sol çevreye dâhil olan Yaşaroğlu, Yusuf İzzet Akçal'ın bunu bilmesine rağmen kendisini *Tokatlıyan Otel*'ne kadar gelerek ziyaret ettiğinden bahseder. Yalnızca Ardeşen ve İstanbul'da adını duyduğu bir kişi için kalkıp tanışmaya gelmesi Yaşaroğlu'nu hem gururlandırmış hem de memnun etmiştir. Yaşaroğlu'nun otele davetini nazikçe geri çeviren Akçal, 1950 yılında ayaküstü gerçekleşen kısa bir muhabbetin ardından Tokatlıyan Otel'i'nden ayrılmıştır.⁹⁵

Yusuf İzzet Akçal'ın hemşerisi olan Avukat Orhan Bayramoğlu da Akçal'ın mütevazı, yardımsever, kibar ve hoşgörülü kişiliğini bir anısıyla ifade etmiştir. O dönemlerde maddi durumu kötü olan Orhan Bayramoğlu, eğitimine devam edebilmek için İstanbul'daki bir vakıf yurdunda konaklayabilmesini sağlaması sebebiyle Yusuf İzzet Akçal'ı Ankara'da ziyaret etmiştir. Bayramoğlu muhalif görüşe sahip olmasına rağmen Yusuf İzzet Akçal tarafından oldukça samimi bir şekilde karşılandığından ve Akçal'ın evine bir akşam yemeğine gittiğinden söz etmiştir. Bayramoğlu, bu ziyarette Akçal'ı tenkit edici şekilde konuşmasına rağmen karşılaştığı anlayıştan ve misafirperverlikten duyduğu memnuniyetten bahsetmiştir. Yusuf İzzet Akçal'ın kendisine yardımcı olması sonucunda da yurda kabul edildiğini, yalnız bununla da kalmayarak Hukuk Fakültesi'ni Akçal'ın destek ve ilgisiyle tamamladığını belirtmiştir. Orhan Bayramoğlu, Yusuf İzzet Akçal ile ilgili hatırasını şu minnet dolu sözlerle ifade ederek tamamlamıştır.

“... Aradan 40 yıl geçmiştir. Bugün bir köylü çocuğun, altta yok üstte yok bir kıyafetle, elini kolunu sallayarak, hiç tanımadığı, hatta ailece muhalif olduğu bir bakanın evinde yemeğe alınabileceğine, sinsî ve kasıtlı tenkitlerinin dinlenip son derece kibarlık ve toleransla cevaplandırılabilmesine, Ankara'ya kadar gelip masraf ettiği için üzüntü duyabileceğine inan varsa beri gelsin. Elbette olay benim için hala kavramakta zorluk çektiğim bir asalet, erişilmez bir yücelik ama eminim ki Yusuf İzzet Akçal için belki binlercesinden, en doğal, en basit ama mutlaka sadece biri idi ...”⁹⁶

⁹³ Balaban, *Nâzım Hikmet ve Biz*, 162.

⁹⁴ Balaban, *Şair Baba ve Damdakiler*, 302.

⁹⁵ Turizm Haberleri (TH), “O Gerçek Bir Siyaset ve Halk Adamıydı”, (Erişim 5 Eylül 2021).

⁹⁶ *Rize Haber*, “Yusuf İzzet Akçal'ın Aziz Hatırasına”, (01.Ocak.1993), 24-25.

Hoşgörölü, yardımsever ve anlayışlı olarak tanımlanan Yusuf İzzet Akçal aile içinde örnek bir kimlik teşkil etmiştir. Çocuklarının baba mesleği olan avukatlığı seçmesi veya Erol Yılmaz Akçal'ın bir dönem siyasetle ilgilenmesi buna örnek olabileceği gibi yeğeni Mesut Yılmaz'ın da siyasete atılmak istemesi bu örneklik vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Yusuf İzzet Akçal yeğeniyle küçük yaştan beri ilgilenmiş ve hayatının her alanında yer almıştır. Öyle ki Mesut Yılmaz'ın başlayacağı ilkokula dahi amcası karar vermiştir. Yusuf İzzet Akçal'ın isteğiyle hem evlerine yakın olan hem de verdiği eğitim programı göz önünde tutularak Beyazıt 5. Deneme İlkokulu'na gitmesi kararlaştırılmıştır. Dil ve müzik derslerinin bir arada yürütüldüğü ve öğrencilerin yakından takip edildiği bu okul Mesut Yılmaz için oldukça faydalı olmuştur. Mesut'un okula başlayacağı ilk günde de onu yalnız bırakmayan amca Yusuf İzzet Akçal, yeğenine bir Kur'an ve şiir yazılı bir kâğıt vermiştir. Kâğıtta şu dizeler yazılıdır:

*“Yâdında mı doğduğun günler?
Sen ağlar idin güler idi âlem,
Öyle bir ömür geçir ki olsun son mevkîn
Sana hande halka matem.”*

Amcasının nasihat niteliğindeki bu sözleri o yaşta bile Mesut Yılmaz'ı etkilemiş ve tüm çabalarını amcası gibi olmak için harcamıştır. Hatta amcası Yusuf İzzet Akçal'ı çok seven Mesut Yılmaz, annesiyle beraber Kayseri Cezaevi'ne amcasını ziyarete gittiği sırada annesine dönerek, *“İlerde beni de böyle ziyarete geleceksiniz.”* demiştir. Mesut Yılmaz'ın bu sözleri yalnızca annesini değil tüm aile bireylerini olumsuz etkilemiştir. Annesi ise oğluna: *“Aman ağzından yel alsın.”*⁹⁷ sözleriyle cevap vermiştir. Ancak on üç yaşındayken siyasete ilgi duymaya başlayan Mesut Yılmaz, Erol Akçal'ın da siyasete girmesiyle bu alana yoğunlaşmıştır.⁹⁸

Dostlarına değer veren Yusuf İzzet Akçal, siyaseti bırakmasına rağmen arkadaşlarıyla olan bağını koparmamıştır. İlerleyen yaşına rağmen Celal Bayar'ın cenazesine katılmış ve on yıl boyunca beraber görev yaptığı Bayar'ı son yolculuğuna uğurlamıştır. Yusuf İzzet Akçal, Osman Kavrakoğlu, Medeni Berk, Mükerrer Sarol'un da aralarında bulunduğu eski Demokrat Parti'liler 103 yaşında vefat eden

⁹⁷ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 13-31-32.

⁹⁸ Ekmekçi, “Eski TRT'ci”, *Cumhuriyet*, 12.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın tabutunu hastane morgundan tören için hastane bahçesinde hazırlanan katafalka kadar omuzlarında taşımışlardır.⁹⁹

1.6. Vefatı

Milletvekilliği dönemlerinden itibaren şeker hastası olduğu bilinen Yusuf İzzet Akçal, yaşamı boyunca bu hastalığıyla mücadele etmiş ve düzenli olarak insülin iğnesi kullanmıştır. Hatta insülin enjektörlerini kaynatıp soğutarak, iğnelerini de kendisi yapmıştır.¹⁰⁰ Akçal'a 1960 sonrasında göz dibi kanaması, hâlsizlik ve ağır diyabet teşhisi konulmuş,¹⁰¹ diyabete bağlı olarak gözlerinde ve vücudunda bazı problemler meydana gelmiştir.¹⁰² Yaşamının son yıllarında da diyabetle ve yaşının getirmiş olduğu hastalıklarla savaşıyan Akçal, bu mücadeleye daha fazla direnememiş ve 1 Eylül 1987 günü 81 yaşındayken evinde¹⁰³ hayatını kaybetmiştir.¹⁰⁴

Siyasî tarihimizin önemli isimlerinden olan Yusuf İzzet Akçal'ın cenazesine birçok yakını, seveni, hemşerisi ve dava arkadaşları gibi dönemin önemli simaları da katılmıştır. Bu isimlerden biri de Süleyman Demirel'dir.¹⁰⁵ Akçal'ın cenaze namazı 3 Eylül 1987'de öğle namazının ardından Üsküdar Büyük Camii'nde kılınmıştır. Binlerce kişinin katılımıyla gerçekleşen törenin¹⁰⁶ ardından naaşı Karacaahmet Aile Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹⁰⁷

Yusuf İzzet Akçal adına memleketi Rize Çayeli ilçesi Kaptanpaşa Köyü'nde Yatılı Bölge Okulu yaptırılmıştır. Bu okulun açılışına yeğeni ve dönemin Başbakan'ı Mesut Yılmaz katılmıştır.¹⁰⁸ Ayrıca Yusuf İzzet Akçal'ın Erzincan'da gösterdiği yararlılık unutulmamış ve vefa örneği olarak Global Holding tarafından Akçal'ın adını

⁹⁹ *Cumhuriyet*, “Bayar İçin İlk Tören” (27 Ağustos 1986), 12.

¹⁰⁰ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

¹⁰¹ *Milliyet*, “Akçal Dün Tekrar Cezaevine Kondu” (18 Ekim 1963), 7.

¹⁰² BCA, 030.11.1/308.33.10, 10.

¹⁰³ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

¹⁰⁴ Esat Arslan, *Türk Parlamento Tarihi, XVI. Dönem (1977-1980)* (Ankara: TBMM Yayınları, 2012), 3/1697; *Milliyet*, “Acı Kaybımız, Y. Yusuf İzzet Akçal” (2 Eylül 1987), 12.

¹⁰⁵ *Cumhuriyet*, “Yusuf İzzet Akçal'ın Cenazesi Kaldırıldı” (4 Eylül 1987), 10.

¹⁰⁶ *Rize Haber*, “Yusuf İzzet Akçal Vefat Etti”, (04.09.1987), 1.

¹⁰⁷ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

¹⁰⁸ Youtube (YTB), “Mesut Yılmaz'ın Kaptanpaşa Yusuf İzzet Akçal İlkokulu'nun Açılışı”, (Erişim 2 Şubat 2023).

taşıyan bir öğrenci yurdu yapılmıştır.¹⁰⁹ Yine Erzincan Depremi'ne vurgu yapılarak hem Savcı Yusuf İzzet Akçal'ı hem de Erzincan halkını konu alan sinema filmi gündemdedir.¹¹⁰

¹⁰⁹ Haberler.com (H.CM), “Global Yatırım Holding Grubu’ndan Erzincan’da Eğitime Büyük Destek”, (Erişim 28 Ocak 2023).

¹¹⁰ T24 Bağımsız İnternet Gazetesi (T24 BİG), “1939 Erzincan Depremi Film Oluyor”, (23 Şubat 2023).

2. DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ VE İZZET AKÇAL'IN SİYASİ FAALİYETLERİ

Lozan Antlaşması'nın imzalanmasından kısa bir süre sonra, Cumhuriyet'in ilânından hemen önce, yeni rejimin ilk siyasal partisi olarak 9 Eylül 1923'te *Halk Fırkası* kurulmuştur¹¹¹ ve Mustafa Kemal Paşa 11 Eylül'de parti başkanı olarak seçilmiştir.¹¹² Mustafa Kemal Paşa'nın kurucusu olduğu bu siyasal hareket, 11 Kasım 1924 itibarıyla *Cumhuriyet*, ardından ise *fırka* sözcüğü yerine *parti* ibaresi eklenerek; *Cumhuriyet Halk Partisi* ismini almıştır.¹¹³

Cumhuriyet döneminde çok partili hayata geçişin ilk denemesi, Millî Mücadele'de aktif rol oynayan Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Refet Bele, Ali Fuat Cebesoy gibi önemli isimler tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile başlamıştır.¹¹⁴ İkinci deneme Terakkiperver Cumhuriyet Halk Fırkası'nın kapatılmasından altı sene sonra 12 Ağustos 1930'da Ali Fethi Okyar tarafından kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ile gerçekleşmiştir.¹¹⁵ Ancak bu iki denemenin de başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Türkiye Cumhuriyeti 1923-1946 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi idaresinde kalmıştır. Mustafa Kemal Atatürk, 1938 senesine kadar hem Cumhuriyet Halk Partisi'nin hem de Türkiye Cumhuriyeti'nin liderliğini yapmıştır. Vefatından sonra ise aynı görevi 1946 senesine kadar İsmet İnönü üstlenmiştir. 26 Aralık 1939'da gerçekleştirilen Cumhuriyet Halk Partisi Olağanüstü Kongresi'nde İsmet İnönü'nü "*Değişmez Genel Başkan ve Millî Şef*" ilân edilmiştir.¹¹⁶

Millî Şef liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi 29 Mayıs 1939'da gerçekleştiren 5. Büyük Kurultay'da, Meclis'te başka bir partinin kurulmasına sıcak bakmamıştır. Nitekim 1936 senesinde yapılan ve Parti Genel Sekreteri'nin İçişleri Bakanlığı'nı yürüttüğü bir durumda, ikinci partinin kurulması için uygun bir ortam

¹¹¹ Atatürk Ansiklopedisi (AA), "Cumhuriyet Halk Fırkası (1923-1938)", (Erişim 30 Mayıs 2023).

¹¹² Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı (Türkiye'de Seçimler ve Siyaset 1923-1946)* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2013), 62.

¹¹³ Kemal Karpat, *Türk Siyasi Tarihi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2021), 49.

¹¹⁴ Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007), 194.

¹¹⁵ İhsan Sabri Balkaya, "Fethi Okyar'ın Anıları, Atatürk-Okyar ve Çok Partili Türkiye" *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 10 (1998), 317.

¹¹⁶ Yüksel Kaştan, "Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/1 (2006), 125.

oluşturulamamıştır.¹¹⁷ Bunun yerine muhalefet görevi görmesi için 21 milletvekilinden oluşan *Müstakil Grup* kurma kararı alınmıştır. Grubun başkanı İsmet İnönü'dür ve idare heyeti üç kişiden oluşmaktadır. Bu gruba bağımsız bir kimlik addedilmesine rağmen grup etkili bir muhalefet ortaya koyamamıştır.¹¹⁸

II. Dünya Savaşı'nın da olumsuz etkisiyle özellikle ekonomi alanında yaşanan problemler, halktaki memnuniyetsizliği artırmıştır.¹¹⁹ Savaş yıllarında uygulanan Varlık Vergisi Kanunu, Toprak Mahsulleri Kanunu, Millî Korunma Kanunu da partinin itibarını zedelemiştir.¹²⁰ Bu şartlar altında Milli Şef, 19 Mayıs 1945 tarihinde Gençlik ve Spor Bayramı nutkunda halk idaresine dayanan yönetimin daha demokratik çerçevelerde yürütüleceğinden bahsetmiştir. Parti içerisinde yaşanan gerginlikler de yeni bir oluşumun habercisi olmuştur. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan, daha sonra reddedilecek olan *Dörtlü Takrir* adındaki önerilerini Meclis'e sunmuşlardır. Amaçları parti içinde özgür düşünce alanı yaratmaktır.¹²¹

Aynı dönemde Saraçoğlu Hükümeti, Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nu Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunmuştur. Kanun, geniş tarım alanlarının ve hazinelerin kamulaştırılıp topraksız çiftçilere dağıtılması hususunu içeriyordu.¹²² Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu da Demokrat Parti'nin kuruluş sürecini tetikleyen olaylardan biri olmuştur. Çünkü kanuna göre zengin toprak sahiplerinin toprakları da belli kurallar dâhilinde çiftçilere verilecekti. Elbette ki bu durum zengin toprak sahiplerini rahatsız etmiştir ve ilk tepki parti içindeki Adnan Menderes'ten gelmiştir.¹²³

İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan yeni dünya düzeni, yeniden çok partili hayata geçilme sürecini de beraberinde getirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan San Francisco'da Birleşmiş Milletler Anayasası'nın hazırlanması, Demokrat Parti'nin kurulmasına giden yolu yavaş yavaş açmıştır. Nitekim Tevfik Rüştü Aras'a göre savaş sonrası dönem demokrasi dünyası olacak ve bu da Millî Şef idaresindeki

¹¹⁷ Kaştan, "Türkiye Cumhuriyet'inde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler", 126.

¹¹⁸ Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)* (İstanbul: İletişim Yayınları 2007), 2/72-73.

¹¹⁹ Enis Şahin- Bilal Tunç, "Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi Siyasi Mücadelesi (1945-1947)", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/2 (2015), 35.

¹²⁰ Selahaddin Bakan-Hakan Özdemir, "Türkiye'de 1946-1960 Dönemi İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (Cumhuriyet Halk Partisi) Demokrat Parti (Demokrat Parti)'ye Karşı", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 14/1 (2013), 375.

¹²¹ Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 242.

¹²² Erol Tuncer, *1946 Seçimleri* (Ankara: Tesav Yayınları, 2008), 24.

¹²³ Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, 242-243.

ülke için mümkün olmayacaktı. Bu nedenle Cumhuriyet Halk Partisi'ne yenilikleri öngören bir uyarı yapılması gerekiyordu.¹²⁴ Bunu yapacak olanlar ise Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü'dür. *Demokrat Parti*, bütün bu gelişmelerin sonucunda 7 Ocak 1946'da Refik Koraltan'ın İçişleri Bakanlığı'na verdiği başvuru dilekçesiyle kurulmuştur. Celal Bayar önderliğinde kurulan bu parti, halk arasında *Demirkırat* olarak anılmaya başlanmıştır.¹²⁵ Yusuf İzzet Akçal'ın siyasî hayatı da bu yeni partinin çatısı altında başlayacak, 1960 Askerî Darbesi'yle kesintiye uğrayacak ve daha sonra yine aynı geleneğin temsilcisi olan Adalet Partisi ile devam edecektir.

2.1. Parlamento'ya Girişi

7 Ocak 1946'da kurulmasının ardından Demokrat Parti yurt genelinde teşkilatlanma çalışmalarına ağırlık vermiştir. Ankara ve İstanbul başta olmak üzere ülke sathında teşkilatlanma ve parti çalışmaları sürdürülmüştür. Ülkede 27 senedir tek partinin hâkim olmasına rağmen, teşkilatlanma sürecinde Demokrat Parti halk tarafından ilgiyle karşılanmıştır.¹²⁶ Demokrat Parti'nin teşkilatlanma çalışmalarını hızlı ve başarılı şekilde yürütmesi, Cumhuriyet Halk Partisi'nin de birtakım tedbirler almasına ve çalışmalar yapmasına sebep olmuştur.¹²⁷

1947 yılında yapılması gereken seçimler Cumhuriyet Halk Partisi'nin aldığı erken seçim kararıyla bir yıl öne çekilmiştir. Seçim kararındaki asıl amaç Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerini korumaya çalışmasıdır. Çünkü teşkilatlanma çalışmasını tamamlayamayan Demokrat Parti istediği başarıyı elde edemeyince hevesi kırılacak ve hüsrana uğrayacaktı. İlk defa tek dereceli seçim sisteminin uygulandığı 1946 Seçimleri çekişmelere neden olsa da nihayetinde gerçekleşmiştir.¹²⁸ Demokrat Parti söz konusu seçimde teşkilatlanmasını tamamlayamadığı için 16 ilden aday çıkaramamış ve seçime katılamamıştır. Bu iller içerisinde olan Rize'de 1946

¹²⁴ İsmet Bozdağ, *Darağacında Bir Başbakan* (İstanbul: Truva Yayınları, 2009), 15.

¹²⁵ Erkan Afşar, "Türk Politik Tarihinde Demokrat Parti ve 1946 Programı", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi* 4/8 (2019), 283-284.

¹²⁶ Şahin-Tunç, "Demokrat Parti'nin Kuruluş Süreci ve Demokrat Parti – Cumhuriyet Halk Partisi Siyasî Mücadelesi (1945- 1947)", 42-43.

¹²⁷ Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1960)*, 44-46.

¹²⁸ Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, 242-243.

Seçimleri’nde Demokrat Parti aday çıkaramamış, Cumhuriyet Halk Partisi 6 milletvekilliğinin hepsini almıştır.¹²⁹

Demokrat Parti, seçmenlerinin oy kullanması esnasında çeşitli baskılara maruz kaldığı gerekçesiyle seçim sonuçlarına itiraz etmiştir. Çok partili sisteme geçişin ilk seçiminde yaşanan bu şaibeli durum iki parti arasında gerginliğe ve sonraki yıllarda da sürecek olan rekabete neden olmuştur.¹³⁰ Demokrat Parti, bahsi geçen bu seçimlerin ardından olayların tekrarlanmaması için yeni bir seçim kanunu düzenlenmesini talep etmiştir. Neticede ise Şemsettin Günaltay Hükümeti, seçim kanunu tasarısının oluşturulması amacıyla 17 Aralık 1949’da bir komisyon kurulması kararı almıştır. Komisyonca hazırlanan tasarının 16 Şubat 1950’de kabulüyle Demokrat Parti amacına ulaşmıştır. Hazırlanan yeni tasarıya göre tek dereceli seçim sistemi ve gizli oy açık sayım döküm ilkesi uygulanacaktır. 22 yaş oy kullanmak için sınır olarak belirlenirken, milletvekili seçilebilmek için ise 30 yaş kararlaştırılmıştır. Ayrıca Ankara merkezli Yüksek Seçim Kurulu kurulacak ve kurula bağlı olarak seçim yerlerinde il ve ilçe seçim kurulları oluşturulacaktır. Kurulların çalışmaları da yargıçlar tarafından denetlenecek ve partiler sandık başında müşahit bulundurabileceklerdir. 1 başkan ve 6 üyeden oluşan Yüksek Seçim Kurulu, seçimlerdeki itirazları değerlendirip TBMM’ye rapor şeklinde sunabilecektir.¹³¹

1946 Seçimleri’nden sonra çalışmalarını hızlandıran partiler 1950 yılı seçimleri için artık hazırды. 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi’nin karşısında ise sağlam muhalefetiyle Demokrat Parti bulunmaktaydı.¹³² Rize vilayeti için de geçerli olan bu durum başka bir partinin teşkilatlanmamasından dolayı iki partiyi burada da karşı karşıya getirmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1950 seçimleri için belirlenen Rize adayları Tahsin Bekir Balta, Fuat Sirmen, Dr. Fahri Kurtuluş, Mazhar Basa, Hasan Fehmi Biber ve Necati Topçuoğlu’dur. Demokrat Parti’nin Rize adayları ise Kemal Balta, Mehmet Fahri Mete, Zeki Rıza Sporel, Ahmet Morgil, Osman Kavrakoğlu ve Yusuf İzzet Akçal’dır.

¹²⁹ Tuncer, *1946 Seçimleri*, 97-98.

¹³⁰ Şahin-Tunç, “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve Demokrat Parti – Cumhuriyet Halk Partisi Siyasî Mücadelesi (1945- 1947)”, 48-49.

¹³¹ Balcı, *IX Dönem Rize Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri*, 31-32.

¹³² Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş (1946-1960)*, 397-398.

Yusuf İzzet Akçal ailesinde siyasetçi olmamasını şu sözlerle dile getirmiştir: *“Ailemde politikacı yoktur. Yalnız ana tarafından Kazanlıyım. O’nun ailesinden politika ile uğraşanlar olmuş. Baba tarafından pek yok.”* diyen Yusuf İzzet Akçal’ın¹³³ kardeşleri arasında siyasetle ilgilenen olmamıştır. Hayatlarının sonuna kadar siyasetten uzak kalan Hasan ve Hüseyin kardeşler, ağabeyleri Yusuf İzzet Akçal’ın siyasete girmesini istememişlerdir.¹³⁴ Ancak soyadında yaşanan ayrılık siyaset konusunda da yaşanmıştır. Yusuf İzzet Akçal, 1946 yılı seçimlerinde Rize (Merkez, Çayeli ve Pazar) veya Erzincan (Merkez, Kemaliye ve Kemah)’dan milletvekili adayı olmak için 12 Haziran 1946 tarihinde Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği’ne¹³⁵ ve Başbakan Şükrü Saraçoğlu’na başvuruda bulunmuş, ancak başvurusu kabul edilmemiştir.¹³⁶

Bursa Cumhuriyet Savcılığı görevini yürüttüğü sırada Yusuf İzzet Akçal, tekrardan milletvekili olabilmek için bu defa adaylık başvurusunu Demokrat Parti’den yapmıştır.¹³⁷ Hukukçu kimliğiyle görevini icra eden Yusuf İzzet Akçal, Çayeli Demokrat Parti kurucularından Naci Bilgin’in aracılığıyla milletvekili adayı olmuştur. Aslında milletvekili adayı olarak düşünülen isim Naci Bilgin’dir. Milletvekilliği düşünmeyen Bilgin, kendisinin yerine Yusuf İzzet Akçal’ın aday olmasını istemiştir. Akçal, aday olmasında aracı olan Naci Bilgin’e, *“Sen varken mebusluk bana düşmez.”* demiş ve buna karşılık Naci Bey, *“Yok sen mebus ol. Ben burada sana destek olurum.”* diyerek Akçal’ın adaylığında ısrar etmiştir.¹³⁸ Bunun üzerine Yusuf İzzet Akçal adaylık için yeterli miktarda paraya sahip olmadığını söylediğinde, Naci Bilgin, Akçal’ın aday olması için gereken miktarı kendisi yatırmış ve milletvekili olmasının önünü açmıştır.¹³⁹ Böylece Yusuf İzzet Akçal bu sefer arzu ettiği başarıyı yakalamış ve

¹³³ Kemal, “İsmet Paşa’nın Takdirini Kazanan Akçal Yaptırdığı Hapishanelerde Daha Sonra Kendisi de Yattı”, *Cumhuriyet*, 10.

¹³⁴ Kemal, “Eski TRT’ci”, *Cumhuriyet*, 12.

¹³⁵ BCA, 490.1/316.1296.1, 29-30.

¹³⁶ BCA, 490.1/298.1204.2, 44-45.

¹³⁷ Başaran, *Cumhuriyet Döneminde Rize’de Siyasal Hayat*, 222.

¹³⁸ Senozderesi (SD), “Eczacı Necati Bilgin’in Raporu”, (Erişim 15 Ekim 2021). Adnan Menderes’in Rize ziyareti esnasında Vali’nin isteğiyle Naci Bey ilk konuşmayı yapar ve Adnan Menderes’in dikkatini çeker. Yusuf İzzet Akçal’a Hitabeti güçlü olan bu kişinin kim olduğunu ve neden mebus olmadığını sorar. Yusuf İzzet Akçal ise kendisini Ankara’ya gönderen kişinin Naci Bey olduğunu fakat kendisinin bu görevi istemeyerek Rize’de Demokrat Parti için çalıştığını söyler. Bkz. Senozderesi (SD), “Eczacı Necati Bilgin’in Raporu”, (Erişim 15 Ekim 2021).

¹³⁹ Karadeniz Vira Haber (KVH), “Erzincan Depremi ve Yusuf İzzet Akçal”, (Erişim 12 Kasım 2021).

Osman Kavrakoglu, Kemal Balta, Mehmet Fahri Mete, Zeki Rıza Sporel ve Ahmet Morgül'ün bulunduğu adaylar arasında yerini almıştır.¹⁴⁰

Demokrat Parti Rize Milletvekili adaylığı kabul edilen Yusuf İzzet Akçal, seçim çalışmalarına başlamak için dönemin Adalet Bakanı Fuat Sirmen'den bir aylık izin almıştır. Akçal ve Sirmen'in seçim bölgelerinin Rize olması ikisini rakip olarak karşı karşıya getirmiştir. Ancak Yusuf İzzet Akçal, Fuat Sirmen'i 1950 seçimlerinde mağlup etmiştir.¹⁴¹

Tablo 1. 1950 Genel Seçim çerçevesinde Rize'deki Milletvekili Seçimi sonuçları

Parti	Alınan Oy Sayısı	Oy Oranı %	Kazandığı Mv. Sayısı
Cumhuriyet	18021	30	0
Halk Partisi			
Demokrat	42038	70	6
Parti			
Toplam	60059	100	6

Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu (YSK), “1950 Rize Seçim Sonuçları”, (Erişim 20 Haziran 2023).

1950 seçimlerinde Rize'den eli boş dönen Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı 6 milletvekili çıkaran Demokrat Parti'nin aldığı oy sayısına göre listesi şöyledir: Kemal Balta, Yusuf İzzet Akçal, Osman Kavrakoglu, Zeki Rıza Sporel, Ahmet Morgil Ve Mehmet Fahri Mete.¹⁴²

Demokrat Parti Rize milletvekili seçilen Yusuf İzzet Akçal, 22.05.1950'de diğer milletvekilleriyle beraber Meclis'te ant içme töreninde kürsüye gelerek ant içmiştir.¹⁴³ 17.05.1950'de seçim tutanağı Akçal'a teslim edilmiş¹⁴⁴ ve 05.06.1950'de ise seçim tutanağı onaylanmıştır.¹⁴⁵ 1950 yılında Meclis'e giren Akçal IX. X. XI.

¹⁴⁰ *Cumhuriyet*, “Demokrat Parti'nin Listesi Dün İlan Edildi” (25 Nisan 1950), 4.

¹⁴¹ *Akis* 16/267, “Akçal'ın Vazifesi”, 8.

¹⁴² *BCA*, 30.10./77.511.17, 3; *Zümrüt Rize*, “Millet Büyük İmtihan Verdi, Demokrat Parti Kazandı” (19 Mayıs 1950), 1.

¹⁴³ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 1, 1. Birleşim, 22 Mayıs 1950, 4.

¹⁴⁴ *BCA*, 30.10./77.511.17, 3; Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem 1950-1954*, 924.

¹⁴⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 1, 6. Birleşim, 05 Haziran 1950, 161.

dönemlerde Demokrat Parti'den ve V. (XVI.) dönemde ise Adalet Partisi'nden Rize Milletvekili seçilmiştir.¹⁴⁶

2.2. Demokrat Parti Döneminde Aldığı Görevler

Yusuf İzzet Akçal, Demokrat Parti döneminde siyasette oldukça aktif rol almıştır. Meclis'te en çok kanun teklifi yapan ve bu teklifleri kabul edilen isimlerden biri olmuştur. Siyasî hayatının yanında hukukçu kimliğini de devam ettirerek çok sayıda kanunun çıkması ve değiştirilmesinde önemli rol oynamıştır. Bunların yanı sıra adliye mensup kişileri de ilgilendiren faydalı çalışmalarda bulunmuş ve adlî alanda sevilen bir imaj oluşturmıştır.¹⁴⁷

Yusuf İzzet Akçal, Meclis'e girdiği ilk yıl Fuad Hulusi Demirelli (İstanbul), Ümran Nazif Yiğiter (Konya), Agâh Erozan (Bursa), Ahmed İhsan Gürsoy (Kütahya), Hamid Şevket İnce (Ankara), Fikri Apaydın (Kayseri), Esad Budakoğlu (Balıkesir), Cemal Tunca (İzmir), Osman Talât İltekin (Ankara), Muzaffer Erer (İstanbul)'in de aralarında bulunduğu Demokrat Parti Yüksek Haysiyet Divânı üyeleri arasında yer almıştır.¹⁴⁸ Yusuf İzzet Akçal, siyasetteki aktifliğini sürdürmeye devam etmiş ve Meclis'teki neredeyse hiçbir oturumu kaçırmamıştır. Akçal, komisyon çalışmalarına da düzenli olarak katılım sağlamıştır. Yirmi beş kanun teklifinde bulunan Akçal'ın tekliflerinin tamamına yakını kabul görmüştür. Akçal, aynı zamanda Türk Ceza Kanunu'nda da bazı maddelerin düzeltilmesi hususunda tekliflerde bulunan isimlerden biridir. Ayrıca Akçal, üç sene Maliye, iki sene de Bütçe Encümeni Başkanlığı yapmıştır.¹⁴⁹

2.3. Meclis'teki Faaliyetleri

Bütçe Encümeni Başkanlığı yaptığı sırada Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarına el konulması hakkındaki kanun Meclis'te bazı tartışmalara neden olmuş ancak olay büyümeden kapanmıştır.¹⁵⁰ Antalya Milletvekili Akif Sarıoğlu ve 91

¹⁴⁶ TBMM Albümü 1920-2010 (1950-1980) (Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010), 2/1075; Seçim Sonuçları (SS), "Adalet Partisi Rize İli Milletvekilleri", (Erişim 8 Haziran 2023).

¹⁴⁷ Fatih Sultan Kar, *Rize'nin Yüzü* (İstanbul: Greenat Reklam Matbaa, 2014), 437.

¹⁴⁸ *Cumhuriyet*, "D.P. Yüksek Haysiyet Divanı Seçildi" (22 Ekim 1951), 3.

¹⁴⁹ *Akis* 16/267, "Parlamento Hayatı", 8.

¹⁵⁰ *Cumhuriyet*, "Bütçe Komisyonu'nda Bir Tartışma" (9 Ocak 1954), 7.

arkadaşı tarafından Cumhuriyet Halk Partisi'nin haksız iktisapları konusunda kanun teklifi verilmiştir.¹⁵¹ 487 vekilin bulunduğu Meclis oylamasında 346 kişi oy kullanmış ve 6195 Numaralı bu kanun 14 Aralık 1953 tarihinde 341 kabul 5 red oyu olarak kabul edilmiştir.¹⁵² 16 Aralık 1953 yılında da *Resmî Gazete*'de yayınlanmıştır.¹⁵³ Söz konusu kanuna dair 4 Ocak 1954 tarihinde Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu,¹⁵⁴ 11 Ocak 1954 tarihinde ise Trabzon Milletvekili Mahmut Goloğlu tarafından Maliye Bakanlığı'na sözlü soru sorulmuştur.¹⁵⁵ Ancak bu sözlü sorular bakanlık tarafından cevaplanmamıştır.

Yusuf İzzet Akçal, milletvekilliği döneminde Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin iyileştirilmesi hususunda oldukça zorlu bir mücadele vermiştir. Hatta en yakın arkadaşı Osman Şevki Çiçekdağı ile de bu yüzden fikir ayrılıkları yaşamıştır. İki arkadaşın arasında geçen olay Çiçekdağı'nın Adalet Bakanı, Akçal'ın ise milletvekili olduğu dönemde yaşanmıştır. Bu dönemde infaz sistemi düzenlenmiş ve hapis sürelerinin kısalması engellenmiştir. Ancak Şevki Çiçekdağı'nın bir genelgeyle bunu makabline teşmil etmesinin (bir hükmün etkisinin geriye yürütülmesi) ardından¹⁵⁶ Yusuf İzzet Akçal da 27 arkadaşıyla beraber Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Kanun'la değişen ikinci maddesinin son fıkrasının tefsiri hakkında bir takriri Adalet Komisyonu'na sunmuştur.¹⁵⁷ Çünkü Akçal, önceki infaz sistemine göre herhangi bir suçtan ötürü beş sene hüküm giyen bir mahkûmun cezasını çektiği dönemde, sonradan çıkan kanunla 4 seneye indirilen cezasının, yeni kanun hükmüne göre uygulanması taraftarıdır.¹⁵⁸ Akçal, savunduğu düşünce uğruna yerli ve yabancı ne kadar hukuk adamı varsa bu işi çözmek için seferber etmiştir. Her ne kadar Adalet Komisyonu “*tefsire lüzum yok*” açıklaması yapsa da Akçal, bu raporu Umumi Heyet'te reddettirmeyi başarmıştır.¹⁵⁹ T.C.K.'nın 2. Maddesi'nin tefsirine dair teklif açık

¹⁵¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 26, 16. Birleşim, 11 Aralık 1953, 130

¹⁵² *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 26, 17. Birleşim, 14 Aralık 1953, 234.

¹⁵³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurları Teşkilatı Hakkındaki Kanuna Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (TBMMTHKBCDYDK), *Resmî Gazete* 8584 (16 Aralık 1953), Kanun no. 6194, 7773.

¹⁵⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 27, 24. Birleşim, 4 Ocak 1954, 3.

¹⁵⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 27, 27. Birleşim, 11 Ocak 1954, 100.

¹⁵⁶ *Akis* 16/267, “Akçal'ın Vazifesi”, 8.

¹⁵⁷ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 25, 2. Birleşim, 9 Kasım 1953, 30.

¹⁵⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Cilt 29, Devre IX, İçtima 4, 1 Mart 1954, 9.

¹⁵⁹ *Akis* 16/267, “Parlamento Hayatı”, 8.

oynamaya sunulmuş ve 161 kişi oy kullanmıştır. Akçal'ın savı 59'a karşı 94 oy olarak kabul edilmiştir.¹⁶⁰ Ancak oylamada çoğunluğun bulunmadığı öne sürülerek bir sonraki gün tekrardan bir oylama yapılmıştır. Bu oylama neticesinde ise 250 kişinin katıldığı oylama, 99 kabul oyuna karşılık 137 red oyu olarak T.C.K.'nın 2. Maddesi'nin son fıkrasının tefsiri reddedilmiştir.¹⁶¹

Yusuf İzzet Akçal, kadın kahramanların vatana hizmetleri karşılığında kendilerine maaş bağlanması konusunda öncülük eden isimlerden biri olmuştur. Bu bağlamda Akçal'ın yaptığı ilk çalışma Aziziye Tabyaları'nın geri alınması hususunda mücadele eden Nene Hatun Kırkgöz'e maaş bağlanması konusudur. Nene Hatun'un yaşadığı maddî imkânsızlık 23 Kasım 1937'de Erzurum Milletvekili Pertev Demirhan tarafından hazırlanan bir raporla Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne sunulmuştur. Ancak Nene Hatun dâhil üç kişiye maaş bağlanma teklifine olumsuz yanıt verilmiştir. *Doğu Gazetesi*'nde çıkan bir haberde Nene Hatun ve silah arkadaşlarına devlet tarafından maaş bağlandığı haberi yer almıştır. Ancak Nene Hatun'un 6 Eylül 1938'de Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne yazdığı dilekçeyle böyle bir maaşın bağlanmadığı anlaşılmış ve Erzurum Belediyesi Nene Hatun'a 4 lira maaş bağlamıştır. Nene Hatun bu maaşın kendisine yetmediğini belirtmek için 1943 yılında İsmet İnönü'ye dilekçe göndermiştir. Dilekçeyi okuyan İnönü, durumun araştırılması için Başvekâlet'e yazı göndermiştir. Araştırma neticesinde Nene Hatun yine olumsuz yanıt almış ve "*İnsaf edin 4 lira ile ben ne yapabilirim?*" demesi üzerine bu maaşı da kesilmiştir. Erzurum Belediyesi tarafından kendisinin bakım evine alınması teklif edilmiş, ancak her türlü yardımın kendi evinde yapılmasını isteyen Nene Hatun bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine Nene Hatun'un maaşı 25 liraya çıkarılarak sürekli hâle getirilmiştir. Ayrıca Orgeneral Nurettin Baransel tarafından da Nene Hatun'a ciddi bir yardım yapılmıştır.¹⁶²

1950 yılında Aziziye Şehitliği'nin temeli atılmış ve 1952 yılında tamamlanmasının ardından Nene Hatun'un evinde tören yapılmıştır. Nene Hatun'a olan saygı ve yardımlar giderek artmış Belediye Meclisi tarafından 300 lira yardım yapılmıştır. 3. Ordu tarafından da Nene Hatun'a ev yapılması için karar alınmıştır. Ev

¹⁶⁰ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 29, Devre IX, İçtima 4, 1 Mart 1954, 29.

¹⁶¹ TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 29, Devre IX, İçtima 4, 2 Mart 1954, 35-36.

¹⁶² Akın Aktaş, "Sosyal Yardımlar Bağlamında 'Nene Hatun-Kara Fatma' Analizi", *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi* 6 (2020), 244-250.

problemi de ortadan kalkan Nene Hatun için 7 Eylül 1952’de başka bir gelişme yaşanmıştır. Aynı tarihte NATO Başkomutanı General Ridgway Erzurum’u ziyaret etmiş ve ülkenin doğusundaki askerî teşkilatlanmayı görmek üzere Doğu Anadolu gezisine çıkmıştır. Gezi sırasında da Nene Hatun’u ziyaret etmiş ve kahramanlığı hakkında beyanatlar vermiştir. Bu olayın ardından devlet kademesinde Nene Hatun’a olan alâka ziyadesiyle artmış ve Meclis gündemine kadar girmiştir.¹⁶³ Yusuf İzzet Akçal ve üç arkadaşı 8 Kasım 1877 (93 Harbi) tarihinde Aziziye Tabyası’nın istirdadına katılan Nene Hatun (Kırkgöz)’e vatana hizmet etmesi dolayısıyla maaş bağlanması için kanun teklifi vermişlerdir.¹⁶⁴ Meclis’te ivedilikle görüşülmesi teklif edilen tasarı neticesinde alınan kararla Nene Hatun (Kırkgöz)’e 170 lira maaş bağlanmıştır.¹⁶⁵ 6036 numaralı kanun teklifi 6 Şubat 1953 tarihinde *Resmî Gazete’de* yayınlandığı gün yürürlüğe girmiştir.¹⁶⁶

Nene Hatun ile benzer olan bir başka olay da Erzurumlu Kara Fatma ile alâkalıdır. Nüfus kayıtlarındaki asıl adı Mâhi olan genç kadın, Mustafa Kemal tarafından “*Kara Fatma*” olarak sıfatlandırılmıştır. Millî Mücadele döneminin kadın kahramanlarından olan Kara Fatma, Mustafa Kemal Paşa ile Sivas’ta görüşmesinin ardından ondan aldığı yetkiyle İstanbul’a gitmiştir. İstanbul’da Topkapılı Pire Mehmet ve Laz Tahsin ile beraber 15 kişiden oluşan bir çete kurarak Millî Mücadele’ye katılmıştır. Sergilediği başarılarından ötürü bir süre sonra teğmen rütbesi alan Kara Fatma’nın bu haberi Amerika’nın *The New York Times Gazetesi’nde* “*Orduda Savaşan Türk Kadını Teğmenliğe Yükseldi*” cümleleriyle yer almıştır. Bu başarılı kadın yurdun düşman işgalinden kurtarılmasının ardından ülkenin yaşadığı ekonomik sorunlardan etkilenmiştir. Maddî zorluk yaşayan Kara Fatma 26 Haziran 1944 tarihinde Başvekâlet’e bir dilekçe yazarak yardım talep etmiştir. Ancak o da Nene Hatun gibi olumlu bir sonuç alamamıştır. 10 Nisan 1950 tarihinde *Kadın Gazetesi*, “*Kara Fatma Yardım Bekliyor*” başlığı ile bir haber yayınlamıştır. Bu haberden dört yıl sonra Kara Fatma da Meclis gündeminde yerini almıştır.¹⁶⁷

¹⁶³ Aktaş, “Sosyal Yardımlar Bağlamında ‘Nene Hatun-Kara Fatma’ Analizi”, 250-252.

¹⁶⁴ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 20, 36. Birleşim, 02 Şubat 1953, 1-2.

¹⁶⁵ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 20, 36. Birleşim, 02 Şubat 1953), 81.

¹⁶⁶ *Resmî Gazete* 8328 (6 Şubat 1953), 5477.

¹⁶⁷ Aktaş, “Sosyal Yardımlar Bağlamında ‘Nene Hatun-Kara Fatma’ Analizi”, 254-255.

Yusuf İzzet Akçal, Bütçe Encümen Başkanlığı yaptığı dönemde Kars Milletvekili Tezer Taşkiran ile birlikte Erzurumlu Kara Fatma'ya vatana hizmetinden ötürü aylık bağlaması için Meclis'te kanun teklifinde bulunmuştur.¹⁶⁸ Söz konusu kanun teklifi ile Erzurumlu Kara Fatma'ya hayatı boyunca aylık 170 lira maaş bağlanması ve kanunun *Resmî Gazete'de* yayınlandığı gün yürürlüğe girmesi istenmiştir.¹⁶⁹ 6270 sayılı Kanun 17 Şubat 1954 tarihinde kabul edilmiş ve 22 Şubat 1954 tarihinde *Resmî Gazete'de* yayınlanmıştır.¹⁷⁰

Benzer bir kanunî düzenleme, cezasını çektiği hapisshanede vereme yakalanarak hayatını kaybeden oğlunun ardından Zehra Işık'ın yaşadığı maddî zorluklardan kurtulabilmesi için maaş bağlanması hakkında sunulan kanun layihasının verilmesiyle yapılmıştır. Bulgaristan göçmeni olan Zehra Işık'ın, Milli Emniyet Teşkilatı'nda görevli olan oğlu, yabancı bir devlette yakalanmasının ardından tutuklanmış ve aleyhinde delil oluşturularak on iki yıl hapis cezasına mahkûm edilmiş ve cezasını bitiremeden, hapisshanede hayatını kaybetmiştir. Sonuç olarak annesine, oğlu adına hizmet niteliğinde bir maaş bağlanma imkânı da olmamıştır. Bütçe Komisyon Başkanı olan Yusuf İzzet Akçal, bu konunun Meclis'te ivedilikle görüşülmesini talep etmiştir. Zehra Işık'a, oğlunun vatana hizmetinden dolayı aylık 175 lira maaş bağlanması kabul edilmiştir.¹⁷¹ 6227 numaralı bu kanun 27 Ocak 1954 tarihinde *Resmî Gazete'de* yayınlanmış ve yayınlandığı gün yürürlüğe girmiştir.¹⁷²

Yusuf İzzet Akçal, Genel Kurul toplantılarında 98 farklı konudaki 287 konuşmasıyla Meclis'teki en aktif milletvekillerinin başında gelmektedir. Akçal'ın çay bahçeleri adına yapılan yardımlar hususunda bir sözlü sorusu; iktisadî kalkınma heyetinin Rize ziyareti, Denizcilik Bankası yolcu vapurlarının Rize'ye uğramaları, Of ve Rize'deki çay bahçeleri, adam öldürme cezaları konularında yazılı soruları; Dilekçe Komisyonu'nun 8035 numaralı kararının Genel Kurul'da görüşülmesi, bir sözlü sorusunun geri verilmesi, 431 sayılı kararın yorumu, Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin yorumu konularında önergeleri; Türk Ceza Kanunu'nun değiştirilmesi (6

¹⁶⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 28, 38. Birleşim, 05 Şubat 1954, 72.

¹⁶⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 28, 38. Birleşim, 17 Şubat 1954, 432.

¹⁷⁰ Erzurumlu Karafatmaya Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun (EKVHTABHK), *Resmî Gazete* (22 Şubat 1954), Kanun no. 6270, 8245.

¹⁷¹ *TBMM Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 27, 31. Birleşim, 20 Ocak 1954, 255-257.

¹⁷² *T.C. Resmî Gazete* 8618 (27 Ocak 1954), 8053.

adet), Nene Hatun (Kırkgöz)'a vatanî hizmet maaşı verilmesi, 3788 numaralı Çay Kanunu'na 2 adet ek madde, 2556 sayılı Hâkimler Kanunu'nun değiştirilmesi hakkında 10 adet kanun teklifi bulunmaktadır.¹⁷³

2 Mayıs 1954 yılında yapılan seçimlerde Yusuf İzzet Akçal tekrardan Rize Milletvekili seçilmiş ve Akçal 14 Mayıs 1954 tarihinde Meclis'te ant içmiştir.¹⁷⁴ Yeniden milletvekili seçilmesinin ardından bu dönemde; Arzuhal Encümeni'nin 3 Mart 1954 tarihli haftalık karar cetvelindeki 8035 sayılı kararın Umumi Heyet'te görüşülmesine dair, Hâkimler Kanunu'nun 62. Maddesi'nin tefsiri hakkında ve bir arkadaşıyla Harcırâh Kanunu'nun 15. Maddesi'nin değiştirilmesine dair kanun teklifini geri aldığına dair 3 önerge vermiştir.

Muamele Vergisi Kanunu'nun 9. Maddesi'ne bir fıkra eklenmesine, 20 arkadaşı ile beraber Türk Ceza Kanunu'nun 493. Maddesi'nin tadiline, tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan doğan çocukların cezasız tesciline, Harcırâh Kanunu'nun 15. Maddesi'nin değiştirilmesi hakkında, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun 6311 sayılı Kanun'la değiştirilen 17. Maddesi'nin tadiline ve aynı kanuna muvakkat bir madde eklenmesine ve 3 arkadaşı ile birlikte Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında 6 kanun teklifi sunmuştur. Yusuf İzzet Akçal bunların yanı sıra Tahkikat Encümeni Riyaseti'nin, encümenin çalışma müddetinin iki ay daha uzatılması hakkındaki tezkeresi ve Diyanet İşleri Reisliği 1955 yılı Bütçesi münasebetiyle, Orman Kanunu, İstimlâk Kanunu ve İskân Kanunu gibi 31 farklı konuda Meclis'te söz almıştır.¹⁷⁵

2.4. Demokrat Parti Meclis Grup Tutanaklarındaki Konuşmaları

Yusuf İzzet Akçal, Demokrat Parti Meclis Grubu'nda 9 Aralık 1952'de Tokat Milletvekili Ahmet Gürkan'ın Maliye Komisyonu ile ilgili konuşmasının üzerine söz almıştır. Akçal, sunulan kanun teklifinin Maliye Komisyonu'na geldiğini, İçişleri ve Adalet Komisyonları'na raporla birlikte gönderildiğini söylemiştir. Maliye Vekâleti'nde incelendikten sonra da rapor hazırlanarak Cumhuriyet Halk Partisi'ne

¹⁷³ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM IX Dönem (1950-1954)*, 7/924; Çay Kanunu için bkz. Rize, "Teklif Edilen ve Yakın Bir Zamanda Mecliste Müzakeresi Yapılacak Olan Çay Kanunu'na Ek Kanun" (6 Ocak 1951), 1.

¹⁷⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem 10, Cilt 1, F. Birleşim, 14 Mayıs 1954, 4.

¹⁷⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMM TD), "Türkiye Büyük Millet Meclisi 10. Dönem", (Erişim 8 Ocak 2022).

bildirilmiş fakat bir yanıt alınamadığını dile getirmiştir. Yusuf İzzet Akçal “... *Ahmet Gürkan arkadaşım, mazur görsünler teklifin derhal tetkikine mani olan sebepler izale edilmedikçe komisyon olarak biz bunun tetkikine geçememekte bulunmaktayız ...*” diyerek sorunun komisyondan kaynaklamadığını ve incelemeye engel durumların kaldırılması halinde derhal konunun ele alınacağını ifade etmiştir.¹⁷⁶

10 Şubat 1953’deki Demokrat Parti Meclis Grup toplantısında jet yağı ile ilgili bakanlıkta gizlice görüşülen bir konunun, Amerika’daki bir firma tarafından duyulup ilgili makamlara telgrafla ulaşılmasına kimin sebebiyet verdiği üzerinde tartışmalar yapılmıştır. Bunun üzerine suçlular hakkında soruşturma başlatılması için toplantıda sesler yükselmiştir. Yusuf İzzet Akçal “... *Ellerindeki şifre mahlûlünü derhal ait olduğu makama versinler ve takibat başlasın ...*” sözleriyle sorumlu kişilerin bir an önce soruşturmaya dâhil edilmesi gerektiğini beyan etmiştir.¹⁷⁷

5 Mayıs 1953’de gerçekleşen toplantı da bir profesörün öğrencisinin ırzına geçtiği ve Edebiyat Fakültesi’nden kovulan bir öğrencinin profesörler hakkındaki yayını gündeme alınmıştır. Bu hususta konuşmaların devam ettiği toplantıda Yusuf İzzet Akçal söz alarak “... *Bu dosya bilahare müddei umumiliğe verildi mi? ...*” sorusunu sormuştur. Aldığı cevapla sualini Milli Eğitim Bakanlığı’na yönelten Yusuf İzzet Akçal, Edebiyat Fakültesi Dekanlığı’nın konuyu mahkemeye taşıdığını öğrenmesi üzerine de “... *Senato tayini muameleye mahal olmadığı kararını verdikten sonra dosyanın müddei umumiliğe verilmesi lazım ...*”¹⁷⁸ diyerek görüşünü iletmiştir.

Yusuf İzzet Akçal 10 Kasım 1957’de saat 15.00’da başlayan toplantının Reis’i Hayrettin Erkmen’den söz istemiştir. Akçal, konuşmasına bir önceki toplantıda bahsi geçen konulara devam edilmesi gerektiğinden ve bunların ehemmiyetinden bahsederek başlamıştır. Akçal, yapılan seçimin değerlendirilmesi ve seçimle alakalı hususların tartışılmasını bir sonraki toplantıya erteleme fikrini kabul etmediğini ifade etmiştir. Reis’in, İdare Heyeti’nin sözü edilen mevzulara hazırlıklı gelmesi adına yapmış olduğu teklifini yinelemesi üzerine Yusuf İzzet Akçal bunun oylamaya sunulmasını talep etmiştir. Çünkü ülkede cereyan eden bazı hadiselerin karşısında alınacak tedbirlerin grup tarafından da değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

¹⁷⁶ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 28, 9 Aralık 1952, 9.

¹⁷⁷ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 6, 10 Şubat 1953, 91-94.

¹⁷⁸ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 12, 5 Mayıs 1953, 25-30.

Akçal: “... *Esasen idare heyetinin yapacağı çalışmalar, grup ekseriyetinin tasvibine iktiran etmedikçe hiçbir hüküm ifade etmeyeceği tabiidir ...*” diyerek celsenin ertelenmesi fikrine karşı kararını savunmaya devam etmiştir. Akçal’ın talebi üzerine oylama yapılmış ve neticesinde oy birliği ile oturumun ertelenmesi kabul görmemiştir. Ve toplantı kaldığı yerden devam etmiştir.¹⁷⁹

Yusuf İzzet Akçal, 12 Aralık 1957’deki celsede İç Tüzük’teki bazı maddelerin değiştirilmesine yönelik teklifin üzerinde yapılan değerlendirmeler esnasında söz hakkı almıştır. Akçal, Heyeti Umumiye’ye gelen teklif üzerinde muhalefete karşı birlik olarak oylama yapılmasını ve eğer fikir ayrılığı olan varsa da bunun grup toplantılarında gündeme getirilerek halledilmesi gerektiğini savunmuştur. Konuşmasına şöyle devam eden Akçal: “... *Bu teklifi madde madde burada görüşelim ve bir karara varalım ...*” diyerek konunun halledilebilmesi için fikrini dile getirmiştir.¹⁸⁰

30 Ekim 1958’de Demokrat Parti Meclis Grubu’nda genel af ve yayın suçlarından ötürü af kanun tekliflerinin görüşülmesinde söz alan Yusuf İzzet Akçal, genel affa dair bir affın kanunlaşması için uygun zaman olmadığını ve yedi yıl öncesinde çıkarılan af kanunu ile birçok konudaki suçların affedildiğini belirtmiştir. Akçal, kısa sürede sürekli Af Kanunu çıkartılmasını doğru bulmadığını şu sözleriyle dile getirmiştir: “... *Hiçbir memlekette istikrar kesbetmiş idarelerde bu kadar sık ve bu kadar geniş affa mazhar oldukları adli tarihte gayet ender olarak görülmüştür. Son asırda bir emsalini getirmenin imkânı yoktur ...*” Konuşmasına devam eden Yusuf İzzet Akçal, yayın suçları hakkındaki af kanunu teklifi üzerinde durulabileceğini ve gerekli görüldüğü takdirde teklifin değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak sözlerine yine genel af ile ilgili kanun teklifini okuduğunu ve bunun kabulü halinde infaz rejimini alt üst edeceğini savunmuştur. Akçal: “... *Şimdi sayın grup başkanımızdan rica edeceğim bu teklifi bir grup kararına bağlamıyalım. Arkadaşlarımız komisyonlarda lehinde, aleyhinde mütalaalarını söylesinler. Neticede de red edilsin. Benim maruzatım bundan ibarettir ...*” diyerek sözlerini tamamlamıştır.¹⁸¹

¹⁷⁹ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 10, 10 Kasım 1957, 2-7.

¹⁸⁰ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 16, 12 Aralık 1957, 15-19.

¹⁸¹ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 5, 30 Ekim 1958, 22-25.

Yusuf İzzet Akçal, 6 Şubat 1958'deki celsede af ile ilgili kanun teklifleri hakkında karar alınmaması konusunda oylama yapılması için dilekçe vermiştir. Başvekil Adnan Menderes'in de affın kabul edilmemesi yönündeki konuşmasının ardından Akçal söz almıştır. “... *Af için kanaatimce hiçbir sebep yoktur* ...” demiştir. Konuşmasına af kanununun şu süreç için ihtiyaç olmadığını şöyle dile getirmiştir: “... *Şahsi aflat her zaman bu meclise gelebilir. Fakat umumi af yaparken çok düşünmemiz lazımdır* ...” Oturumun devamında sözlerine devam eden Akçal, konuyla ilgili grupta karar alınmasının yerinde olacağından aksi takdirde Meclis'te konunun tartışılmaya devam edeceğinden bahsetmiştir. Yusuf İzzet Akçal, sözlerini tamamlarken yine bu tekliflerin kanunlaşması halinde ortaya çıkacak neticeleri değerlendirerek buna karşı olduğunu belirtmiştir.¹⁸²

10 Nisan 1958'deki oturumda görevinden uzaklaştırılan Hüseyin Nail Kubalı'nın yeniden görevine iadesi hususunun görüşülmesi sırasında Yusuf İzzet Akçal söz alarak konuşmuştur. Kubalı'nın iadesi kararını doğru bulduğunu söylemiştir. Ancak öncesinde alınan kararlar görevinden uzaklaştırılmasının yerinde olmadığını ve bunun parti ile hükümet aleyhinde olduğunu dile getirmiştir. Akçal'ın konuşmasına devam ettiği esnada bu kararın alınmasına grupta onay verildiğini söyleyen bir milletvekiline: “... *Grubun böyle bir kararı yoktur. Hatta ben de o vakit konuştum* ...” diyen Akçal kararı desteklemediklerini beyan etmiştir. Sözlerinin devamında yine Kubalı'nın görevden alınmasının doğurduğu olumsuz sonuçlardan ve etkilerinden bahseden Akçal: “... *Tasarruflarımızda çok daha itinalı olmaklığımız lazımdır* ...” diyerek alınan kararın yanlış olduğunu ve bundan sonraki kararlarda çok daha dikkatli olunması gerektiğini savunmuştur.¹⁸³

Yusuf İzzet Akçal, 10 Haziran 1958'de gerçekleşen celsede belirlenmiş maddelere yapılacak zamlar hususu değerlendirilirken söz hakkı almıştır. Akçal, bir önceki celsede de görüşülmeye başlanılan önemli konuların devam edilmek üzere bir sonraki haftaya bırakıldığı halde sonrasında telefonla toplantıya çağırılanların olmasını doğru bulmadığını dile getirerek söze başlamıştır. Yapılacak olan zamların belirlenen maddeler için zaruri olduğunu belirtmiş ve yatırımlar için gerekliliğini dile getirmiştir. Akçal: “... *Kanaatime göre, asıl mühim mesele bu zamları yaparken sabit*

¹⁸² *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 6, 6 Şubat 1958, 8-14.

¹⁸³ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 10, 10 Nisan 1958, 108-114.

gelirli vatandaşların vaziyetleri üzerine de eğilmek ve belki de bir karar almak lazımdır ...” diyerek halkın menfaatlerinin de göz ardı edilmemesini konuşmasının devamında da yineleyerek ifade etmiştir.¹⁸⁴

24 Temmuz 1958’deki celsede gündemde olan davet nedeniyle müzakerenin açılıp, açılmayacağı ve toplantıya iştirak edilip, edilmeyeceği hakkında Yusuf İzzet Akçal, söz almıştır. Akçal: “... *Büyük Millet Meclisi’nin toplantısında müzakere açılması asla yerinde olmaz, bu memleket bakımından faydalı değildir ...*” diyerek Meclis’in toplantısına sağlıklı şekilde devam edebilmesi için müzakerenin o esnada yapılmamasını savunmuştur. Ayrıca Akçal: “... *Sonra ikinci nokta olan ekseriyet üzerinde durmak ve anayasa bakımından işi mütalaa etmek icap eder ...*” diyerek konuyla ilgili Anayasa’daki maddeler üzerindeki değerlendirmelerini ifade etmiştir. Yusuf İzzet Akçal sözlerine son verirken: “... *Anayasa tek partili devirde yapılmış bir anayasadır, tadil edilecek hükümleri vardır ...*” diyerek bahsi geçen hükmün de onlarla birlikte değiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁵

Yusuf İzzet Akçal, 8 Ağustos 1958’de gerçekleşen celseye katılmış ve Grup Reisliği’ne sunulan müzakerenin kifayeti konusunda oylamaya gidilmesi talebine karşı söz almıştır. Akçal, herkesin seçim bölgelerinden gelerek, Büyük Millet Meclisi Reisi’nin daveti dolayısıyla toplantıya katıldıklarını ifade etmiştir. Önemli konular hakkında hükümetin açıklamalar yapması ile birkaç kişinin söz alarak konuşmasının yeterli olmadığını söylemiştir. Yusuf İzzet Akçal: “... *Hadiseler üzerinde bizim de görüşlerimiz vardır ...*” diyerek müzakere edilen konuların kapatılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Akçal, konuşmasının devamında mütalaalarının önemsiz olmadığını yinelemiştir. Yusuf İzzet Akçal aynı celsede farklı bir konu hakkında konuşmak için yeniden söz almıştır. Ekonomik anlamda bazı tedbirlerin alınmasının gerekliliği hakkındaki düşüncelerini dile getirerek ve anlamadığı hususlarda da sorular yönelterek konuşmasına başlamıştır. Akçal: “...*Faizi ve müddeti hakkında daha geniş malumat sahibi olmayı ben şahsen arzu ederim ...*” demiş ve devamında daha geniş bilgiler edinirlerse görevlerini de daha geniş şekilde yapabileceklerinden bahsetmiştir. Sözlerine devam eden Yusuf İzzet Akçal, Milli Korunma Kanunu’nun kaldırılmasının gerekliliğini savunmuş ve şöyle demiştir: “...*Bunu en kısa bir tarihte tarihe*

¹⁸⁴ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 16, 10 Haziran 1958, 333-336.

¹⁸⁵ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 20, 24 Temmuz 1958, 127-132.

karıştırmak lazımdır ...” Akçal, konuşmasının devamında ise krediyle ithal edilen ve ödeme günü gelmemiş olan mallardan prim alınacak mı diye soru yöneltmiştir. Sorusunun ardından konuyla ilgili olarak tüccarların elinden çıkararak, piyasaya sunulmuş olan mallardan prim almanın doğru olmadığını dile getirmiştir. Eğer dolar üzerinden 620 kuruş olarak alınacak bu primi almaktan vazgeçilmezse akaryakıt fiyatının üç katına çıkacağını ve bunun da nakliyat, üretim gibi hususlarda önemli artışa sebebiyet vereceğini söylemiştir. Akçal: “...Her dolardan 620 alacak olursa demek ki ilaç bire üç artacaktır. Bu asla doğru değildir. Buna bir imkân bulmak lazımdır ...” sözleriyle düşüncesini savunmuştur. Yusuf İzzet Akçal konuşmasına bu kez kimyevi gübreye duyulan ihtiyaçtan bahsederek devam etmiştir. Yapılan gübre fabrikalarının ihtiyacı karşılamada yetersiz kaldığını ve gübreden alınacak prime karşı olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: “...Biz 2-3 sene daha dışarıdan kimyevi gübre getirmek mecburiyetindeyiz. Bundan da 620 kuruşluk prim alınmasını doğru bulmamaktayım ...”¹⁸⁶

9 Ağustos 1958’deki celsenin sonuna doğru söz hakkı alan Yusuf İzzet Akçal, oluşturulan komisyonla ilgili görüşmelerin devam edeceği ve raporun talep edildiği günün belirlenmesine karar verilmesi için yapılan konuşmalara dâhil olmuştur. Üzerinde konuşulan hususlar hakkında bilgi alabilmek ve raporun hazırlanabilmesi için oluşturulan komisyonun zamana ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle pazartesi gününün dahi erken olduğunu söylemiştir. Akçal: “...Eğer biz komisyondan esaslı bir rapor istiyorsak müddet vermeden, onları çalışmalarında serbest bırakmamız lazımdır ...” demiştir.¹⁸⁷

11 Ağustos 1958’de yapılan oturuma, bir önceki celsede oylama ile seçilen Grup İdare Heyeti’nden oluşan dokuz kişilik komiteye Yusuf İzzet Akçal’ın da aralarında bulunduğu 9 ismin seçildiği hatırlatılarak başlanılmıştır. Ardından oluşturulan komisyon tarafından hazırlanan raporu sunması için sözcülük görevini üstlenen Gaziantep Milletvekili Bahadır Dülger söze başlamış ve raporu okuyarak grupla paylaşmıştır. Raporun okunmasından sonra mevzu ile ilgili söz alınmış ve konuşmalara başlanılmıştır. Yusuf İzzet Akçal, tebliğ edilen raporun tam anlamıyla anlaşılmasının, raporun bir kez okunmasından kaynaklandığını düşündüğünü

¹⁸⁶ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 21, 8 Ağustos 1958, 179-181-272-282.

¹⁸⁷ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 22, 9 Ağustos 1958, 106-108.

belirtmiştir. Akçal, Demokrat Parti Meclis Grubu Parti Başkanı ve aynı zamanda Başbakan olan Adnan Menderes'in daveti neticesinde birçok toplantının gerçekleştirildiğini, devletin mali, iktisadi ve dış siyasetinin araştırılarak incelendiğini ve bunun kamuoyuna tebliğ edildiğini belirtmiştir. Yusuf İzzet Akçal: "...Yani daha evvel yaptığı tebliği muhterem efkârı umumiyyeye bir kere daha hatırlatmaktayız ...” diyerek sözlerine devam etmiştir. Akçal, ikinci tebliğde de Cumhuriyet Halk Partisi'nin son hadiselerini kendilerine mal etmek istediğini ve bu nedenle bu hususlar üzerinde grubun önemle durması gerektiğini belirttiklerinden söz etmiştir. Akçal: "... Aziz arkadaşlarım, grubun adına biz müstakil olarak çalıştık ...” diyerek çalışmalarının detaylarından söz ederek konuşmasına devam etmiştir. Akçal, verilen görevin sınırlı çerçevede oluşundan ve neticelerinden bahsetmiştir. Alınan iktisadi ve mali tedbirler hakkında mütalaa edilen hususları da dile getirmiştir. Akçal yapılan çalışmadan çıkardıkları sonucu şu sözlerle ifade etmiştir: "...Çalışmamızla grubun hassasiyetle, muhalefetin hareketlerini takip etmekte olduğunu bildirmekten daha ileri bir şey yapmış değiliz. Ve hükümeti de ikaz ediyoruz. Grubun görüşü budur ...” Yusuf İzzet Akçal, sözlerine son verirken uyanık davranmaları gerektiğinin altını çizmiştir.¹⁸⁸

4 Aralık 1958'deki celseye katılan Yusuf İzzet Akçal, Türk Medeni Kanunu'nun 92. Maddesi'nin değiştirilmesi ve 93, 439 ile 649. Madde'lere fıkra eklenmesiyle ilgili kanun teklifi üzerine müzakere yapılırken söz almıştır. Akçal, medeni kanuna ve parti programına aykırı olduğu söylenen bu kanun teklifi için teklifi yapan kişinin bunu geri alması gerektiğini beyan etmiştir. Teklifini geri almazsa da neden böyle bir teklif sunduğunun açıklamasını grupla paylaşması gerektiğini söyleyen Akçal, teklif sahibinin de görüşünün dinlenmesinin yerinde olacağını dile getirmiştir. Yusuf İzzet Akçal'ın konuşmasına devam ettiği esnada gruptan teklifin geri çekileceğini duyması üzerine şöyle söylemiştir: "... Reca ederim arkadaşımız geri aldığını beyan etsin ve derhal başkanlığa lazım gelen yazıyı tevdi etsin ve bu işi bu şekilde kapatalım arkadaşlar ...”¹⁸⁹

Yusuf İzzet Akçal, 11 Aralık 1958'de gerçekleştirilen celseye katılmıştır. Celsenin gündemi Kastamonu Milletvekili'nin Sağlık Bakanı'na sunduğu soru takriri ile açılmıştır. Milletvekilinin, Kastamonu'nu ve Diyarbakır'da görülen hastalığın

¹⁸⁸ Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları, Yer 77-910, Cilt 23, 11 Ağustos 1958, 1-6-32-41.

¹⁸⁹ Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları, Yer 77-910, Cilt 27, 9 Aralık 1958, 2-7.

ölüme sebebiyet verdiği, bu hastalığın teşhis ve tedavisinin araştırılmasının ne durumda olduğunu içeren takriri müzakere edilmiştir. Toplantının devamında usul hakkında Denizli Milletvekili Hamdi Sancar'ın teamül oluşturulup, oluşturulamayacaklarının oylanması gerektiğini söylemesi üzerine Yusuf İzzet Akçal: “...Aziz arkadaşlarım, böyle bir taammül yoktur. Açılması muhtelif ve çok önemli meselelerin grubumuzda görüşülmesini önlemek demek olur ...” diyerek bu fikre katılmadığını ifade etmiştir. Akçal, sözlerinin devamında da önemli hususların konuşulmasına imkân verilmesi gerektiğini bir kez daha tekrarlamıştır.¹⁹⁰

15 Ocak 1959'daki celsede, bütçeye külfet olan bazı maaşlara ve ödeneklere zam yapılması hususundaki teklifler müzakere edilirken söz alan Yusuf İzzet Akçal: “...İktisadi kararların neticelerinin alınabilmesi için bu teklifin üzerinde derin derin düşünmekliğimiz lazımdır ...” demiştir. Akçal konuşmasına devam ederken, tekliflerin Anayasa hükümlerine uygun olması gerektiğini ifade etmiştir. Aynı zamanda konuları anlamak amacıyla ve konular hakkında karara varmak için araştırmaların yapılmasıyla birlikte toplantıda konuşularak halledilmesi gerektiğini belirtmiştir. Celsenin devamında yeniden söz alan Yusuf İzzet Akçal, tekliflerin Anayasa açısından değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir. Akçal sözlerinde, yapılan kanun tekliflerinin bir maliyeti de olduğunu hatırlatmıştır. Yapılan konuşmalar hakkındaki görüşlerini de konuşmasının devamında dile getiren Akçal, “... Hâkimle memur aleyhinde bu kürsüden topyekün konuşulmaya asla taraftar değilim ...” diyerek bazı vekil arkadaşlarının söylemlerini doğru bulmadığını beyan etmiştir. Yusuf İzzet Akçal, personel kanununun çıkarılmasını gerekçeleriyle konuşmasına ilave etmiştir. Personel kanunu çıkarılmadıkça mebusların kanun teklifi vermeye devam edeceğini ve bu tekliflerin de maliyetinin var olduğunu hatırlatmıştır. Akçal, sözlerine şöyle son vermiştir: “...Bu itibarla personel kanunu mutlaka çıkmalıdır ...”¹⁹¹

Yusuf İzzet Akçal, 22 Ocak 1959'da gerçekleşen celseye katılarak, takririni sunmak üzere söz almıştır. Akçal, takririnde Bütçe Encümeni'nden bütçenin görüşülmesini ve personel kanununun sonuçlandırılmasını talep etmiştir. Ardından usul hakkında söz isteyen Akçal, konuşmasında: “...Biz burada müzakere mevzuu

¹⁹⁰ Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları, Yer 77-910, Cilt 30, 11 Aralık 1958, 1-2-69-74.

¹⁹¹ Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları, Yer 77-910, Cilt 2, 15 Ocak 1959, 1-76-80-99-117.

yaptığımız hususları elbet karara bağlamalıyız ...” sözlerine yer vermiştir. Devamında ise personel kanununun teklif edilmesinin ardından geçen süreyi ve bununla ilgili tutumları dile getirerek konuyla ilgili sözlerine son vermiştir.¹⁹²

5 Şubat 1959’daki celseye katılan Yusuf İzzet Akçal, söz alarak Şura-yı Devlet azalarının kimlerin arasından ve ne şartlarla seçileceğini Anayasa’nın belirlediğini ifade ederek, belirleyici unsur olan maddeyi de açıklamıştır. Akçal, sözlerine bu kez önceki gün yapılan seçim hususunda devam etmiş ve mebusların yetkileri hakkında konuşmuştur. Akçal, seçimdeki listeyi hükümetin getirdiğini ve komisyonlar tarafından göz geçirildiğini üstelik komisyonlarda da çoğunluk olarak önde olduklarını, tartışmalarının yersiz olduğunu ve hükümeti korumaları gerektiğini söylemiştir. Akçal grup kararı almanın gerekli olmadığını ve “... Her arkadaş vicdanının kendisine emrettiği şekilde hareket eder ...” diyerek fikrini ifade etmiştir. Yusuf İzzet Akçal aynı celsenin devamında tekrar söz alarak, seçimlerin grupta yapılmasını doğru bulmadığını beyan etmiştir. Eğer söylenilen gibi seçim grupta yapılırsa bu kez oy verilip seçilen kişilerin Demokrat Partili, oy verilmeyen kişilerin ise muhalif olduğu için seçilmediği kanısının doğacağını belirtmiştir. Sözlerine devam Yusuf İzzet Akçal, seçim listelerinde adı bulunanların hükümet tarafından iyice düşünülmüş karar verildiği kişiler olduğunu, bu belirlemede kişilerin hangi partiden olduğunun bir önemi olmadığını ve vasıfların Anayasa’da yer aldığını dile getirmiştir. Akçal: “...Bu itibarla bu mülahazalar parti grubunda asla yer bulmamalı ve bunlara iltifat edilmemelidir ...” diyerek konu hakkındaki görüşünü iletmiştir. Yusuf İzzet Akçal, seçim usulünün düzeltilmesinin gerekli olduğunu ve seçilecek kişinin de geniş ölçüde incelenmeden listeye dâhil edilip paylaşılmayacağını savunmuştur. “...Fakat hiçbir zaman böyle salahiyetlerimizi takyit edebilecek şekilde bu grupta bir karar alınmasını asla doğru bulmuyorum ...” diyen Akçal celsedeki sözlerine son vermiştir.¹⁹³

Yusuf İzzet Akçal, 26 Mart 1959’daki celsede köy yollarının yapımına dair müzakereler edilirken söz almıştır. Akçal, kendi seçim bölgesi için ayrılacak bütçenin istenileni yapmak için yeterli gelmeyeceğini söylemiştir. Ancak Bayındırlık Bakanlığı’nı bu durumun sorumlusu olarak görmediğini şu sözleriyle anlatmıştır: “...

¹⁹² Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları, Yer 77-910, Cilt 3, 22 Ocak 1959, 175-180.

¹⁹³ Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları, Yer 77-910, Cilt 5, 5 Şubat 1959, 20-24-42-49.

Eline verdiğimiz parayı elbette taksimden başka yapacağı bir şey yoktur ...” Ancak hükümetin bu hususta yapabileceklerinin olduğunu ileri sürerek, vaat edilen köy yolları ile su davasını çözüme kavuşturmadıkça halkın karşısına gönül rahatlığıyla çıkamayacaklarını da sözlerine ilave etmiştir. Akçal, sözlerinin devamında köy suları hususunda alınan tedbirlerin sevindirici olduğunu ancak bunların ihtiyacı karşılamada yetersiz kalabileceğini anlatmıştır. Yusuf İzzet Akçal “... *Çünkü köy yollarına verilen para asla kâfi değildir ...*” diyerek ayrılan bütçe ile yol yapımının mümkün olmadığını bir kez daha konuşmasının sonuna eklemiştir.¹⁹⁴

16 Nisan 1959’daki celsenin gündeminde, Gaziantep Milletvekili Cevdet San’a isnat edilen suçla ilgili konuşmalar yer alırken, celsede Yusuf İzzet Akçal da söz alarak konuşmuştur. Akçal: “... *Bu konu karma komisyona intikal etmiş bulunmaktadır ...*” demiş ve karma komisyonda hem Demokrat Parti’den hem de muhalefetten kimselerin bulunduğunu ve konunun orada inceleneceğini hatırlatmıştır. Konunun muhatabı olan vekil arkadaşlarının kendisini savunabilecek durumda olduğunu dile getirerek, grupta bu konunun konuşulmasının karma komisyondaki kararı etkileyeceğinden söz etmiştir. Akçal, “...*Daha evvel grup heyeti umumiyesinde bu işi konuşmak doğru değildir ...*” diyerek, eğer konuşulursa bu durumun arkadaşlarını zan altında bırakacağını ifade etmiştir. Konunun konuşulmamasını rica ederek sözlerini tamamlamıştır.¹⁹⁵

Yusuf İzzet Akçal, 7 Mayıs 1959’da gerçekleşen celseye katılım sağlayarak, Manisa Milletvekili olan Samet Ağaoğlu hakkında görevini kötüye kullanarak, yakınlarına menfaat temin etmesi suçlamaları üzerine söz almıştır. Akçal, konuşmasında suçlamaların asılsız olduğunu, aksine vekilin göreviyle zarar değil menfaat sağladığını ve yolsuzluk olarak nitelendirilemeyeceğini şu sözlerle dile getirmiştir: “...*Kanunun maddesine göre asla suç mevzuu yoktur ...*” Akçal edindiği bilgilere göre, milletvekilinin menfaat sağladığı iddia edilen akrabasının, söylenilenin aksine yaptığı işten büyük oranda zarar ettiğini belirtmiştir. Yusuf İzzet Akçal, konunun gündeme getirilmesini Meclis’i meşgul ederek çalıştırmamak için yahut kişileri lekelemek adına yapıldığını beyan etmiştir. Bu nedenle de soruşturma açmak yerine Meclis’te serbestçe konuşmanın daha yerinde olacağını savunmuştur.¹⁹⁶

¹⁹⁴ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 8, 26 Mart 1959, 48-51-63.

¹⁹⁵ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 10, 16 Nisan 1959, 2-16-18.

¹⁹⁶ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 13, 7 Mayıs 1959, 12-80-88.

28 Mayıs 1959'daki oturumda Yusuf İzzet Akçal İller Bankası hususunda konuşmak üzere söz almıştır. Akçal, santrallerin açılacağı tarihlerin duyurulduğunu ve bu tarihte açılabilmesinin gerektiğini ancak henüz bazılarına başlanmadığını ve bazılarının da belirlenen tarihlere yetişmeyeceği duyumlarını aldığını ifade etmiştir. Akçal: “...İller Bankası'nın iş tutumunu ben de beğenmemekteyim ...” diyerek durumdan ötürü duyulan memnuniyetsizliği dile getirmiştir. Memleketi ve seçim bölgesi olan Rize ile ilgili olarak da sekiz yıldır suyun yapılmadığını belirtmiştir. Akçal, bu sene tamamlanacağı söylenilse de iki yılda dahi tamamlanmasının zor olduğunu beyan etmiştir. Ayrıca İkizdere Santrali'yle de ilgili olarak işletmesinin belediyeye ya da İller Bankası'na verilmemesini söylemiştir. Akçal: “...*Bu durumda bunların biran evvel bir müesseseye verilmesi lazımdır ...*” diyerek üzerinde konuştuğu husus hakkında görüşünü iletmiştir. Yusuf İzzet Akçal, İtalya'dan alınacak krediyle bahsi geçen eserlerin tamamlanmasını rica ettiğini konuşmasının sonunda sözlerine ilave etmiştir.¹⁹⁷

Yusuf İzzet Akçal, 16 Temmuz 1959'daki celseye katılmış ve söz hakkı almıştır. Akçal, seçim hususunda sözlerine başlamış ve seçimlerin yapılabilmesi için ülkedeki zeminin hazır olması gerektiğini belirtmiştir. “...*Ama umumi arzuyu nazari itibara almak suretiyle sayın başkan hemen reye vazetti ...*” diyen Akçal, bunun emrivaki olduğunu ve böyle durumlarla başka toplantılarda karşılaşmak istemediğini dile getirmiştir. Akçal, bir arkadaşının sunmuş olduğu af kanunu üzerinde değerlendirilmelerin yapıp tekrar komisyona gönderildiğini ancak hükümetin henüz kanaatini açıklamadığını söylemiştir. Akçal, oyların da uygun şekilde verilmesi için hükümetin bunu bildirmesi gerektiğini beyan etmiş ve bu hususta söz alan arkadaşını da bahsi geçen nedenlerden ötürü haklı bulmuştur. Akçal: “...*Bu işi kesin olarak halletmeye fırsat vermenizi reca edeceğim ...*” diyerek konunun kapanmadığını ve gereğinin yapılmasını beklediğini iletmiştir. Yusuf İzzet Akçal, celsenin devamında İzmir Milletvekili Kemal Serdaroğlu'nun vermiş olduğu taksir üzerine yeniden söz almıştır. Akçal, trafik suçlarının affına dair sunulan kanun teklifi hakkında, sadece otomobil sürücülerinin cezalarının affını içerdiği kısma teklifin ilave edildiğini ve bunun kabul edilmesi halinde ceza hukuku prensiplerine uygun olmayacağını ifade

¹⁹⁷ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 16, 28 Mayıs 1959, 76-82.

etmiştir. Akçal, trafikle ilgili kasti olmayan suçların affedilmesi halinde, başka kasti olmayan suçların da affedilmesi gerektiğini ve konuyla ilgili görüşünü şöyle izah etmiştir “... *Taksirli suçların cümlesinin birlikte mütalaa edilmesi yerinde olacaktır ...*” Yusuf İzzet Akçal yine aynı oturumda söz hakkı isteyerek konuşmuştur. Akçal, taksirli suçların cezalarının ağır hükümler barındırdığını ve dünya ülkelerinde bu hükümlerin böyle ağır olmadığını söylemiştir. Akçal, konuşmasının devamında yine trafik cezaları hususuna değinerek, taksirle işlenmiş farklı konulardaki suçların da çıkacak olan kanundan ayrılmamasının altını şu sözlerle çizmiştir: “...*Yani heyeti umumiyede bulunan kanun aynen heyeti umumiyeden çıkacak ise bunların tamamının mütalaa edilmesi icap eder ...*” Yusuf İzzet Akçal, hukuk yolundan sapmamak için bu konuların birlikte irdelenmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁹⁸

Yusuf İzzet Akçal, siyasetteki aktifliğini sürdürmüş ve Meclis’te yapılan oturumların neredeyse hiçbirini kaçırmamıştır. Demokrat Parti Dönemi’ne çalışmalarıyla damga vuran Akçal, sunmuş olduğu kanunları kabul ettirmesiyle de dikkatleri üzerine çekmeyi başarmış bir isimdir. Yusuf İzzet Akçal’ın yukarıdaki bahsi geçen Demokrat Parti Meclis Grup’undaki konuşmaları incelendiğinde, ülkesi ve memleketi adına faydalı olabilmek için birçok farklı konuda emek sarf ettiği gözlemlenmiştir. Ayrıca yine tetkik edilen konuşmalarda Akçal’ın, her konuda hukukun üstünlüğünü kendisine ilke olarak benimsediği ve tutumlarına da bunu yansıttığı görülmüştür.

2.5. Devlet Bakanlığı Görevi

Yusuf İzzet Akçal, Adnan Menderes Hükümeti’nin V. kabinesinde de görev almıştır. XI. dönem seçimlerinde 86.976 oydan 41.156’sını alarak üçüncü defa Rize milletvekili seçilmiştir. Seçim tutanağını 29 Ekim 1957 tarihinde alan Akçal, dönem içerisinde Maliye Komisyonu üyeliği yapmıştır.¹⁹⁹ Bu dönemde Genel Kurul’da 63 konuşması bulunan Akçal bunun dışında 3 önerge ve 10 adet kanun teklifi vermiştir.²⁰⁰

¹⁹⁸ *Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 19, 16 Temmuz 1959, 49-56-63-72.

¹⁹⁹ Başaran, *Cumhuriyet Döneminde Rize’de Siyasal Hayat (1923-1950)*, 224.

²⁰⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMM TD), “Türkiye Büyük Millet Meclisi 11. Dönem”, (Erişim 20 Kasım 2021).

1 Kasım 1959 tarihinde Devlet Bakanlığı görevine getirilmiştir.²⁰¹ *Cumhuriyet Gazetesi* bu haberi “*Kabinede iki yeni tayin*” başlığıyla yayınlamıştır. Bu tayin haberlerinden biri Devlet Bakanı Yusuf İzzet Akçal’a aitken diğeri de Münakalât (Ulaştırma) Vekâleti görevine getirilen Muzaffer Kurbanoglu’na aittir.²⁰²

Akçal’ın Devlet Bakanı olduğı dönemde Adnan Menderes, hükümet çalışmalarıyla ilgili bazı yenilikler yapmak için harekete geçmiştir. Fransa’da Louis XVI. Dönemi’ni baz alarak başladığı bu çalışmalardan ilki de hükümet sözcülüğü oluşturma düşüncesidir. Hatta bu işi yürütecek kişi olarak da Samet Ağaoğlu düşünülmüştür. Ancak Demokrat Parti’nin ikinci adamı olabilecek niteliğe sahip olduğı gerekçesiyle bu isimden vazgeçilmiştir. Daha sonra Bahadır Dülger, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ve Emin Kalafat da bu göreve lâayık görölmüş ancak çeşitli sebeplerle vazgeçilmiştir. Akçal’a ise Bakanlıkla beraber 0004 numaralı makam aracı tahsis edilmiş ve İstatistik, Tapu ve Diyanet İşleri gibi Başbakanlığa bağı olan Genel Müdürlük’lerle ilgilenmesi istenmiştir. Fakat Akçal’ın asıl görevi TBMM’de Başbakan Menderes adına muhalefetin sözlü sorularını yanıtlamak olacaktır.²⁰³ Akçal’ın cevapladığı sorulardan bazıları şunlardır:

Meclis görüşmelerinde Tokat Milletvekili Şahap Kitapçı Büyük Doğı Dergisi’nin sahibi olan Necip Fazıl Kısakürek’e bankalar veya İktisadi Devlet Teşekkülleri vasıtasıyla para yardımı yapıp yapılmadığına, eğer yapıldıysa da ne şekilde yapıldığına dair soru sormuştur. Akçal, Necip Fazıl Kısakürek’e devlet işletmeleri aracılığıyla herhangi bir para yardımının yapılmadığını yazılı olarak cevaplamıştır.²⁰⁴ Ancak bu durum Yassıada Yargılamalarında tekrar gündeme gelmiş ve Necip Fazıl Kısakürek’e 147 bin lira para ödendiğı ifade edilmiştir.²⁰⁵ Duruşmalarda Necip Fazıl Kısakürek’in eşi Neslihan Kısakürek örtülü ödenek ifadesini ilk defa Recep Peker’in Necip Fazıl’a 100 bin lira teklif ettiğı sırada duyduğunu belirtmiştir. 1957 yılında, ise eşinin hapiste olduğı dönemde eski

²⁰¹ Münakalat Vekillğine Muzaffer Kurbanoglu’nun, Devlet Vekillğine Yusuf İzzet Akçal’ın Tayini (MVMKDVİAT), *Resmî Gazete* (9 Eylül 1959), H. No. 1/13-1883, 22511; *Akis* 16/276, “Yayladan Bakanlığa”, 9.

²⁰² MVMKDVİAT, 22511; *TBMM Tutnak Dergisi*, Dönem 11, Cilt 10, 1. Birleşim, 1 Kasım 1959, 1; *Cumhuriyet*, “Kabinede İki Yeni Tayin” (1 Eylül 1959), 1.

²⁰³ *Akis* 16/267, “Akçal’ın Vazifesi, Parlamento Hayatı, Yayladan Bakanlığa”, 6-8-9.

²⁰⁴ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem 11, Cilt 11, 26. Birleşim, 20 Ocak 1960, 256, 269.

²⁰⁵ *Cumhuriyet*, “Örtülü’den 147 Bin Lira” (27 Aralık 2012), 8.

Başbakanlık Özel Kalem Müdürlerinden olan Muzaffer Ersü'nün 3 bin lira gönderdiğini söylemiştir. Bu olay üzerine Salim Başol, Menderes'e neden böyle bir şey yapıldığını sormuş ve o da yardıma muhtaç oldukları düşüncesiyle gönderdiğini söylemiştir.²⁰⁶

Yusuf İzzet Akçal'ın Meclis'te cevapladığı sorulardan diğeri de Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na (ICFTU) üyelik konusudur. Cumhuriyet Halk Partisi Ankara Milletvekili ve Türk-İş Genel Başkanı İsmail İnönü Meclis'te ICFTU üyeliğini tekrar gündeme getirmiştir.²⁰⁷ İnönü, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun Milletlerarası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na üye olmasının gerekli olduğunu ancak hükümet tarafından buna müsaade verilmediğini belirtmiştir. Üye olma hususunda izin verilmemesinin nedenini öğrenmek için soru yöneltmiştir.²⁰⁸ Akçal da bu üyeliğin kabul edilememesinin üç nedeni olduğunu söylemiştir. Bunlardan ilki Türk-İş'in hukukî olarak Türkiye'deki sendikaları temsil edemeyeceği düşüncesidir. İkinci neden Kıbrıs Sorunu'nun ICFTU'nun gündeminden çıkarılması olarak gösterilirken, üçüncü neden Sendikalar Kanunu'nun 5. Maddesi'nde yer alan siyaset yasağının ICFTU'yu da kapsamasıdır. Bu yasağa göre işçi ve işveren sendikaları siyasetle ilgilenemez ve siyasi faaliyetlerde rol oynayamazlar.²⁰⁹

Yusuf İzzet Akçal 1959 yılına kadar antidemokratik sayılan, insan hakları ve siyasi haklara tehdit olabilecek, kanunlarla ilgilenmiş ve Meclis'te de bu kanunlar hususunda hassas davrandıklarını dile getirmiştir. Ayrıca Akçal, neşir veya radyoyla işlenecek suçlar hakkındaki kanunda çekimser kalarak Yaylacılar'ın sempatisini kazanmıştır.²¹⁰ Hatta Akçal'ın da Yaylacılardan biri olduğu söylense de Menderes Hükûmeti'nde Devlet Bakanlığı görevini kabul etmesi, Yaylacı ifadesini geçersiz kılmıştır. Yusuf İzzet Akçal, siyasî tavrı gittikçe sertleşen Menderes Hükûmeti'nde Ankara Askerî Mahkeme Başkanı olan General Kemal Çakın ile görüşmüş ve ağır

²⁰⁶ *Cumhuriyet*, "Örtülü Ödenekten İhsan Alan Yazarların Divandaki Geçiti" (6 Aralık 1960), 5.

²⁰⁷ Aziz Çelik, *Vesayetden Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 259.

²⁰⁸ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem 11, Cilt 2, 35. Birleşim, 7 Kasım 1958, 25.

²⁰⁹ Çelik, *Vesayetden Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, 259; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem 11, Cilt 13, 55. Birleşim, 11 Nisan 1960, 130-131.

²¹⁰ *Akis* 16/267, "Parlamento Hayatı", 9.

cezaların uygulanması konusunda beyanat verdiğine dair ifadelere rastlanmıştır.²¹¹ Bunun yanı sıra Akçal genel seçimler öncesi tüm Demokrat milletvekilleri gibi Adnan Menderes'in verdiği direktifler doğrultusunda seçim çalışmaları yapmış ve buna dair detaylı çalışma raporunu da Menderes'e bildirmiştir.²¹²

Yaylacılar Demokrat Parti içinde oluşan muhalif grubu ifade etmektedir. Meclis'te en arkada oturdukları için Yaylacı olarak adlandırılan bu grubun lideri Balıkesir Milletvekili olan Sıtkı Yırcalı'dır. 1958'de sayıları 200'e varan bu grup Demokrat Parti idaresini değiştirmek istemenin yanı sıra hükümetin çıkardığı kanunları iptal ettirmek ve seçime gitmek gibi çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Ancak Şem'i Ergin kaleme aldığı hatıralarında böyle bir grubun olmadığını, Refik Koraltan'ın tehlike arzettiği gerekçesiyle değiştirilmesinin daha uygun olduğuna arkadaşlarıyla beraber karar verildiğinden bahsetmektedir. Ayrıca Şem'i Ergin, Meclis'teki hükümet baskısını en aza indirmek amacıyla da kendisi Meclis Başkanlığı'na aday gösterilmiştir. Hatta aday olmasının üzerine Manisa Milletvekili ve dönemin Devlet Bakanı olan Muzaffer Kurbanoglu'nun kendisini hem telefonla hem de görüşme esnasında ölümle tehdit ettiğini söylemiştir. Ancak tüm bunlara rağmen Şem'i Ergin adaylıktan vazgeçmemiştir.²¹³

Yusuf İzzet Akçal, muhalefetin önde gelen isimleriyle dostluklar kurmuş ve partiler arasındaki gergin gidişatın sona ereceğinden bahsetmiştir.²¹⁴ Ancak Akçal'ın Devlet Bakanı oluşundan bir süre sonra 27 Mayıs 1960 Darbesi gerçekleşmiş ve sabıklar listesinde yargılanan ana kadroda yer almıştır.²¹⁵ Akçal'ın bu ana kadroda yer almasının temel sebebi ise bakanlık görevinde bulunması ve parti içindeki ılımlılar arasında olmasıdır.²¹⁶

²¹¹ *Yüksek Adalet Divânı Kararları (İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961)* (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006), 131.

²¹² BCA, 30.1/45.272.2, 6.

²¹³ Zehra Aslan, *Yassıada'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I* (İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık, 2018), 18- 19.

²¹⁴ *Akis* 16/267, "Parlamento Hayatı", 9.

²¹⁵ Zehra Aslan-Mustafa Arıkan (ed.), *Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları* (Zehra Aslan), *Cumhuriyet Döneminde Rize II (1950-1980)- Siyasi Temeller* (Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2019), 132.

²¹⁶ M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti* (İstanbul: Ülke Kitapları, 2001), 168.

2.6. Rize ile İlgili Faaliyetleri

Yusuf İzzet Akçal bir Rizeli olarak da görevini yerine getirmiş ve Rize'nin problemleriyle yakından ilgilenmiştir. Çay tarımının geliştirilmesi, Çayeli Bakır Madeni çalışmalarının başlaması, hastane ve yol yapımı gibi hizmetlerin sağlanmasında öncülük etmiştir.²¹⁷ Akçal, Meclis'e girmesinin ardından 4 arkadaşıyla beraber Çay Kanunu'na ek kanun teklifinde bulunmuştur.²¹⁸ Meclis'te kabul edilen 3788 sayılı Kanunu'n 4. Maddesi'nin b fıkrasına göre; çay bahçelerinin dekarı veya 1000 ağacı için bir yıl arayla yılda üç defa olmak üzere 100 liraya kadar faizsiz kredi verilmesi kabul edilmiştir. Kredinin geri ödeme şekli ise bakanlık tarafından belirlenen şartlara göre yapılacaktır. Yine aynı kanunun 5. Maddesi'ne göre de 35.000 dekar yeni çay tarlalarının kurulması ve bunun için de gerekli kredinin 3,5 milyonu geçmemesi kaydıyla Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası tarafından yapılması kabul edilmiştir. Böylece hem yeni tarım arazileri kuruluyor hem de üreticinin hakkı devlet tarafından güvence altına alınıyordu.²¹⁹

1953 yılına gelindiğindeyse Rize Mebusu Yusuf İzzet Akçal ve 5 arkadaşı Çay Kanunu'nun 12. Maddesi'ne bir fıkra ilavesi hakkında kanun teklifinde bulunmuşlar ve kanun Meclis'te onaylanmıştır. Buna göre 3788 sayılı Çay Kanunu'nun 5748 sayılı Kanun'la beraber değişen 5. Maddesi'nde belirtilen sahanın artırılması görevi İcra Vekilleri Heyeti'ne bırakılmıştır. Ayrıca yeni çay bahçesi kuracak olan kişilere aynı kanunun değişen 4. Maddesi'nin b fıkrası gereğince kişilere verilecek olan kredi Ziraat Bankası aracılığıyla yapılacak ve daha önce 3,5 milyon lira olarak belirlenen tutar 7 milyon lirayı geçmeyecek şekilde düzenlenecektir. Verilen kredilerin geri ödemesi ise bütçe yılı içerisinde Tarım Bakanlığı tarafından gelecek yıl bütçesine konulacak olan ödenekten Ziraat Bankası'na faiziyle beraber ödenir şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca 3788 sayılı Çay Kanunu'nun 12. Maddesi'ne çay üreticilerinin çay tarımını geliştirmeleri için kuracakları kooperatifler bazı vergilerden muaf tutulmuştur.²²⁰

Yusuf İzzet Akçal, çay üreticilerinin kimyevî gübre temini konusunda yaşadıkları sıkıntıda Hüseyin Argun, Osman Kavrakoğlu, Mehmet Mete, Ahmet

²¹⁷ Kara, *Rize Müftülerinden Yusuf Karalı Hoca*, 720.

²¹⁸ *TBMM Tutanak Dergisi*, 9. Dönem, Cilt 3, 17. Birleşim, 11 Aralık 1950, 1; Rize, "Vilayetimizi Alakadar Eden Meclis'teki Müzakereler" (16 Şubat 1951), 1.

²¹⁹ *TBMM Tutanak Dergisi*, 9. Dönem, Cilt 5, 53. Birleşim, 27 Şubat 1951, 1096.

²²⁰ *TBMM Tutanak Dergisi*, 9. Dönem, Cilt 24, 106. Birleşim, 10 Temmuz 1953, 486-487.

Morgil ve Muzaffer Önal ile beraber Başbakan Adnan Menderes'e 18 Kasım 1957 tarihli bir dilekçe yazarak yardım talebinde bulunmuştur. Dilekçede gübre temini için gereken paranın Merkez Bankası'na yatırıldığı, ancak Alman firmasına transferin gerçekleşmediği için gübrenin gönderilmediği dile getirilmiştir.²²¹ Yusuf İzzet Akçal, Rize şehrindeki eksikliklerin giderilmesi ve işleyişin hız kazanması için arkadaşlarıyla beraber gerekli işlemleri daima uygulama yoluna gitmiştir. Rizelilerin yardımlarıyla yapılmakta olan Merkez Şeyh Camii buna örnektir. Adnan Menderes 14 Ekim 1957 tarihli Rize gezisi esnasında Şeyh Camii'nin kubbesi için lazım gelen kurşunun temin edileceğini ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağını söylemiştir.²²² Lâkin daha sonra bu konuyla ilgilenilmemesi üzerine Rizeli Milletvekilleri Adnan Menderes'e bir dilekçe göndermişlerdir. Dilekçede Vakıflar İdaresi tarafından destekleneceği söylenen yardımın gelmediğini belirterek Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün en kısa sürede 120.000 liralık yardımda bulunmasını talep etmişlerdir. Bu talebin yalnızca 33.000 lirası karşılanmasına rağmen sorun tez elden hâledilmiştir.²²³

Yusuf İzzet Akçal, 1913'te başlanan ancak tamamlanmayan Rize-İspir-Erzurum yolunu Meclis'te tekrardan gündeme getirmiştir. Bu yolun yapım çalışmasına 1947 tarihinde tekrar başladığını ve yalnızca 55 kilometrelik bir kısmının tamamlandığını söyleyen Akçal, yolun akıbetini öğrenmek istemiştir. Çünkü 1951 yılında bu yol için Meclis bütçesinden ayrılan para yalnızca 3 kilometrelik bir kısmın tamamlanmasını sağlamıştır. Oysa yol yaklaşık 300 kilometre civarındadır. Akçal, konuyla ilgili ne gibi bir plan izleneceğini Meclis gündeminde canlı tutmuştur.²²⁴

Yusuf İzzet Akçal, 1951 yılında İşletmeler Bakanlığı bütçe görüşmeleri esnasında söz alarak Rize'nin Çaylı Kazası'nın 5 mil uzağındaki denizde petrol yatağının bulunduğunu söylemiş ve çıkarılması için devletin herhangi bir girişimi olup olmayacağını sormuştur. Ancak bakanlık tarafından Akçal'ın sorusu yanıt bulmamış ve bütçe görüşmelerinin devam ettiği celsede vekil arkadaşları da farklı illerdeki petrol yataklarıyla ilgili konuşmuştur. Fakat yine de Akçal'ın sorusu cevapsız kalmış ve gündemdeki hususlar üzerinde durulmaya devam edilerek oturum tamamlanmıştır.²²⁵

²²¹ BCA, 30.01/50.303.16, 1.

²²² Başaran, *Cumhuriyet Döneminde Rize II (1950-1980) Siyasî Temeller*, 58-59.

²²³ BCA, 30.01/96.602.8, 1.

²²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 5, 51. Birleşim, 25 Kasım 1951, 857, 858.

²²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 5, 53. Birleşim, 27 Şubat 1951, 1130.

Vermiş olduğumuz bu örnekler, Yusuf İzzet Akçal'ın siyasî kariyeri boyunca memleketi Rize'ye ve Rize'nin sorunlarına ilişkin yakın ilgisini ortaya koymaktadır.

3. 27 MAYIS DARBESİ VE İZZET AKÇAL'IN YARGILANMASI

3.1. Darbeye Giden Sürec

Türkiye’de 14 Mayıs 1950 tarihli genel seçimlerle 10 yıl sürecek olan yeni bir dönem başlamıştır. Ancak bu dönemi başlatan da yine Cumhuriyet Halk Partisi’nden ayrılan gruptur. İktidara gelen Demokrat Parti yönetimi, elindeki fırsatları iyi değerlendirmiş ve II. Dünya Savaşı sonrası yapılan Marshall Yardımları’nı halkın ihtiyaçları için kullanmıştır. Ayrıca 1931 tarihli Matbuat Yasası yerine 5680 sayılı yasa’yı yürürlüğe koymuştur. Bu sayede basın üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmıştır. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda uyguladığı politikalarla halkın gönlünü kazanmıştır.²²⁶ Oldukça ılımlı bir havanın hâkim olduğu Demokrat Parti’nin ilk dönemlerinde ziraatle ilgili çalışmalar da yapılan yenilikler arasındadır. Bu çalışmalarla topraksız çiftçiye toprak verilmiş ve bataklık alanlar kurutularak tarıma açılmıştır. Baraj, liman ve karayolları çalışmalarında da izlediği politikalar oldukça iyi sonuç vermiştir. Eğitim alanında yeni köy okullarının ve üniversitelerin açılmasına imkân sağlamıştır. Sanayi alanında yeni atılımlar yapılmış ve birçok şehirde şeker, çimento ve yiyecek fabrikaları açılmıştır.²²⁷

Ayrıca ezanın tekrardan Arapça okunması da Menderes Hükümeti döneminde Meclis’e sunulan yasa tasarıları arasındadır. İlk olarak 30 Ocak 1932 tarihinde Hafız Rıfat Bey’in Fatih Camii’nde okumasıyla başlayan Türkçe ezan uygulaması 18 yıl sürmüştür. Minarelerden yükselen “Allahuekber” sesleri yerine “Tanrı uludur” ifadesinden Türk halkı hiç memnun kalmamıştır. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle birlikte bu durum göz ardı edilmemiş ve ezan tekrardan Arapça okunmaya başlamıştır.²²⁸ Ezanın tekrardan Arapça okunması fikri Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ı tereddüde düşürmüştür. Çünkü Bayar’a göre ezanın Arapça okunması Atatürk’ün ruhunu rahatsız edebilirdi. Ancak Bayar’ın bu tutumu kabul görmemiş ve

²²⁶ Zehra Aslan, “Siyasilerin Beyanlatları Çerçevesinde 27 Mayıs Darbesine Gidiş Süreci (27 Ekim 1957-27 Ekim 1960)”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 204 (2013), 34.

²²⁷ Ali Fuad Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, çev. M. Ali Sebük, Hakkı Akın (İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1966), 83-85.

²²⁸ Erdal Şen, *Bir Yiğit Vardı* (İstanbul: Hazine Yayınları, 2010), 107.

uygulamadan geri dönülmemiştir.²²⁹ Bunun yanı sıra radyolarda uygulanan dinî yayın yasağı da kaldırılmıştır.

Dış politikada da yeni adımlar atan Demokrat Parti Hükümeti, NATO (Kuzey Atlantik Paktı)'ya üyelik için başvuruda bulunmuştur. Başvurudan 45 gün sonra üyelik talebi reddedilmiştir. Ancak Menderes başvuru talebi kabul edilinceye kadar uğraşmış, hatta Kore Savaşı'nı bu durum için iyi bir fırsat olarak değerlendirmiş ve Türk askerini Kore'ye göndermiştir.²³⁰ 1954 yılında yapılan seçimlerde Demokrat Parti'nin yeniden iktidara gelmesinin ardından muhalefete ve eleştirilere yönelik izlediği sert politika ortamı gerginleştirmiştir.²³¹

Yaptığı işlerle halkı memnun eden Menderes Hükümeti bir süre sonra kendi içinde bazı problemler yaşamıştır. Bunlardan ilki, hükümetin hazırladığı çalışma programı olmuştur. Bu programın hazırlanmasıyla birlikte Demokrat Parti Meclis Grubu'nda muhalif bir kesim ortaya çıkmıştır. Çalışma programından ötürü sert tartışmalar yaşanmış ve Adnan Menderes 1951 yılının mart ayında kabinesini değiştirmek zorunda kalmıştır. Ancak parti içindeki muhalif milletvekilleri tutumlarını değiştirmemiş ve *61'ler Grubu* olarak anılmaya başlanmışlardır. Bu 61 milletvekilinin aleyhte tavır aldığı diğer bir olaysa Devlet Bakanı Samet Ağaoğlu'nun yolsuzluk yaptığına dair iddialardır. 61 vekilin haricinde diğer vekillerin meclis soruşturmasını reddetmesi parti içindeki muhalif grubu netleştirmiştir. Bu grup dönemin bakanlarından Hasan Polatkan, Sıtkı Yırcalı, Fatin Rüştü Zorlu ve eski Devlet Bakanı Mükerrerrem Sarol hakkında da meclis soruşturması açılmasını istemişlerdir. Amaçları Döviz Tahsis Komisyonu'nda yapılan suistimali ortaya çıkarmaktı. Ancak beklenen olmamıştır. Çünkü Tahkikat Komisyonu parti içindeki iki kanadı da temsil etmesine rağmen ağırlık Demokrat vekillerden oluşturulmuş ve Bakanlar, arkadaşlarının

²²⁹ Mehmet Emin Gerger, *İnönü-Menderes Mücadelesi* (İstanbul: Kaşmir Mat. Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd Şti. 2004), 159; Celal Bayar'ın bu olaydaki hassasiyeti dine karşı oluşundan değil Atatürk'le arasındaki baba-oğul ilişkisiyle ilgili bir durumdur. Çünkü Bayar, köşkün bahçesinde yapılan anıta "seni sevmek millî bir ibadettir." Cümlesini büyük bir içtenlikle yazdırmıştır. Ayrıca Demokrat Parti'nin iktidara geldiği ilk yıllarda Anıtkabir'in yapımının ilk sıralara alınması ve inşaatı büyük bir titizlikle takip etmesi de Bayar'ın bu sevgisine dayandırılmıştır. (Haz. Mükerrerrem Sarol-İsmet Bozdağ),100. Yaşında Celal Bayar'a Armağan, (İstanbul:Tercüman Tesisleri, 1982), 40.

²³⁰ Şen, *Bir Yiğit Vardı*, 109-110.

²³¹ Aslan, *Siyasilerin Beyanatlari Çerçevesinde 27 Mayıs Darbesine Gidiş Süreci* (27 Ekim 1957-27 Ekim 1960), 34.

yürüttükleri soruşturma sonrasında aklanmışlardır. Bu olaydan sonra Menderes, kabinesini tekrar değiştirmiştir.²³²

Demokrat Parti daha sonra karşısına çıkacak olan bazı uygulamalarda bulunmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarının Devlet Hazine'sine aktarılması, Köy Enstitüleri'nin öğretmen okuluna çevrilmesi, Kore'ye asker gönderilirken Meclis'e fikrinin sorulmaması, Halkevlerinin ve Millet Partisi'nin kapatılması bunlardan bazılarıdır. Ancak asıl problemler X. Dönem'de de Demokrat Parti'nin tekrardan yönetime gelmesiyle başlamıştır. Emeklilik Kanunu ve Milletvekilleri Seçim Kanunu'nda bazı değişikliklere gidilmiş ve 6429 numaralı Kırşehir Kanunu Meclis gündemine getirilerek kabul edilmiştir. Ayrıca ekonomik problemlerin baş göstermesi, 6-7 Eylül Olayları, basın özgürlüğünün kısıtlanması, muhalif basınının ekonomik anlamda çıkmaza sokulması, gazetelerin keyfi olarak kapatılması, olayların gidişatını değiştirmiştir.²³³

Hâlbuki Menderes Hükümeti, 1950 döneminden önce radyonun hükümet idaresinde kullanılmasını eleştirirken 1950-1954 yılları arasında radyoyu Demokrat Parti idaresine almıştır. Yine Menderes Hükümeti, demokratik olmayan unsurları uygulamadan kaldırmayı vaat etmesine karşın basın üzerinde yoğun baskı uygulamıştır. Eleştirilere kendisini kapatan Demokrat Parti 1953 Ceza Kanunu değişikliğiyle bakanların basın tarafından aşağılayıcı durumlara sokulmasına karşı tedbirler almıştır. Basın ve üniversiteler üzerinde izlediği politika, Demokrat Parti iktidarını özgür Türkiye düşüncesinden uzaklaştırmış ve kendisini bu vaatleri dolayısıyla destekleyen aydın kesimin de tepkisine neden olmuştur. Bunların yanı sıra yargıç ve profesörlerin erken emekliliğine ve memurların görev süreleri göz önünde bulundurulmaksızın meslekten ihraçlarına dair yasalar çıkarılmış; memurların siyasî hakları kısıtlanmıştır. Bu işleyiş basın tarafından eleştirilmiş, ancak tedbirler gecikmemiştir. Hüseyin Cahit Yalçın, Bedii Faik, Cemal Sağlam, Fuat Arna tutuklanmış Nihat Erim ise para cezasına çarptırılmıştır. İspat hakkı meselesinin tartışmalara neden olduğu dönemde Demokrat Parti içinden ayrılımlar

²³² Başgil, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri, 89-91.

²³³ Zehra Aslan, "60 Yıl Sonra 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine Bakmak (1)", *Independent* (Erişim 29 Kasım 2022).

gerçekleşmiştir. Neticede *19'lar* adı verilen muhalif grup 1955 yılı aralık ayında Hürriyet Partisi'ni kurmuşlardır.²³⁴

Muhalefetteyken savunduğu düşünceden uzaklaşmaya başlayan Demokrat Parti çareyi Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946 yılında yaptığı gibi seçimleri bir yıl erkene almakta bulmuştur. 1957 yılı seçimlerinin ardından siyaset, çizgilerin oldukça sertleştiği bir döneme girmiştir.²³⁵ 1957 yılı seçimlerine giden süreçte ilk cepheleşme hareketi muhalefet tarafında meydana gelmiştir. 19 Eylül 1957'de Cumhuriyet Halk Partisi, HP ve CMP arasında bir iş birliği toplantısı yapılmış, ancak Meclis'teki sandalye endişeleri dolayısıyla sonuç alınamamıştır. Demokrat Parti'nin 1957 yılı seçimlerinden zaferle çıkmasının ardından muhalefetin cepheleşme hareketi devam etmiştir. Muhalefetin ve basının 14 Temmuz 1958'deki Irak Devrimi'nden aldığı cesaretle Menderes İktidarı'nın sona ermesi gerektiği inancı iyice yer etmiştir. İsmet İnönü propagandalar yapmaya başlamış ve halkı "*Milli Birliğe*" davet etmiştir.²³⁶

Demokrat Parti iktidarı ise 27 Ekim 1957 Seçimleri'nden lider olarak çıkmasına rağmen rahat değildir. Adnan Menderes 27 Ekim Seçimleri'ne dair düşüncelerini "*Allah bana 27 Ekim gibi bir gece daha yaşatmasın*" sözleriyle ifade etmiş ve huzursuzluğunu dile getirmiştir. Ayrıca 10 Aralık 1959'da Demokrat Parti Meclis Grubu toplantısında da bu seçimlere atıfta bulunmuştur. "*1950'de kazandık, 1954'te kazandık, 1957'de yaralandık, kazandık*" diyen Menderes, 1957 seçimindeki zorlukları aktarmıştır. Muhalefetin iktidara karşı birlik mücadelesi Menderes'i endişelendirmiş ve bu durumu ülke zararına bir tutum olarak göstermiştir. Muhalif partileri ortadan kaldırmayı hedefleyen Adnan Menderes, Vatan Cephesi'ni kurmak için harekete geçmiştir. Menderes'in Vatan Cephesi'ne dair ifadeleri 12 Ekim 1958'de Manisa'daki konuşmasında yer almıştır. Menderes'in ardından diğer Demokrat Parti üyeleri de yaptıkları konuşmalarda muhalefetin zararlı çalışmalarının önlenmesi için halkı Vatan Cephesi'ne katılmaya davet etmişlerdir. Refik Koraltan 15 Ekim 1958 tarihli İzmit konuşmasında, Tevfik İleri 27 Kasım 1958 tarihli Afyon konuşmasında, Muzaffer Kurbanoglu 29 Kasım 1958 tarihli Şereflikoçhisar Demokrat Parti İlçe

²³⁴ Sedef Bulut, "Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasî Baskılar ve Tahkikat Komisyonu", *Gazi Akademik Bakış* 2/4 (2009), 126-127.

²³⁵ Aslan, "60 Yıl Sonra 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine Bakmak (1)".

²³⁶ Zehra Arslan, "Yassıada'da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçıoğlu'nun Savunması", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 36 (2013), 154-155.

Kongresi'ndeki konuşmasında ve Mükerrer Sarol da 1960 tarihli konuşmasında tüm halkın Vatan Cephesi'ne katılmasının gerekliliğinden bahsetmişlerdir.²³⁷

Adnan Menderes, yapılan son Demokrat Parti Genel İdare Kurulu toplantısında Vatan Cephesi'nin yararlarına dair söylemlerde bulunmuştur. Vatan Cephesi'nin parti içinde ayrışmalara neden olduğuna dair ifadelerin yalan olduğunu, parti içinde yaşanan ayrılıkların fikir ayrılıkları dolayısıyla yaşandığını ve bu kişilerin partiden ihraç edildiğini belirtmiştir. Tasfiyeler neticesinde partinin daha sağlam bir zemine oturduğunu ve muhaliflerin yıkıcı çalışmalarına fırsat verilmeyeceğini belirtmiştir. Adnan Menderes bu toplantıda Vatan Cephesi'nin Demokrat Parti Tüzüğü amaçlarından başka bir gaye taşımadığını ifade eden “*Bütün Vatan Cephesi ocakları Demokrat Parti Ocakları olduğu gibi bütün Demokrat Parti ocakları Vatan Cephesi ocaklarıdır.*” cümlelerini sarf etmiştir.²³⁸

Vatan Cephesi 27 Mayıs'a giden sürecin temel taşlarından biri olmuştur ve Demokrat Parti üyelerine, yaptıkları çalışmalara dair dava açılmıştır. Bu davanın tahkikatı Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından yürütülmüştür. Fazlı Öztan'ın başkanlık yaptığı bu dava 22 Mart 1961 Çarşamba günü başlamıştır.²³⁹ Şahitlerin dinlendiği davada Şadi Eliyeşil Demokrat Parti mensuplarının devamlı olarak halkı Demokrat Parti'ye katılmaya davet ettiklerinden bahsetmiştir. Hasan Polatkan, Medeni Berk ve Yusuf İzzet Akçal'ın aralarında bulunduğu bir grubun Adana ziyareti sırasında kendisine de aynı teklifin yapıldığını söyleyen Eliyeşil, önce bu teklifi kabul etmediğini söylemiştir. Ancak bir ay sonra Adnan Menderes'in verdiği yemek ziyafetine çağrılarak burada aynı kişilerce teklif yenilenmiş ve ısrarlar neticesinde Demokrat Parti'ye üye olduğunu belirtmiştir.²⁴⁰ 1958 yılında meydana gelen bir diğer olay da 9 Subay Olayı'dır. Bu olay orta rütbeli 9 subayın darbe girişiminde bulunacakları ihbarı üzerine tutuklanması ve soruşturma döneminde herhangi bir delil

²³⁷ Zehra Arslan, “Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar)”, *History Studies* 4/2 (2002), 4-5.

²³⁸ BCA, 30.1/45.273.9, 1-2.

²³⁹ Arslan, “Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar)”, 2.

²⁴⁰ *Yassıada Zabıtları VI Vatan Cephesi Davası*, Haz. Emine Gürsoy Naskali, (İstanbul: Çalış Ofset, 2011), 268.

elde edilememesi üzerine serbest bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak bu olaydan sonra da ordu içerisinde darbe yapmak için girişimler devam etmiştir.²⁴¹

Demokrat Parti'nin, Cumhuriyet Halk Partisi'ne karşı aldığı bir diğer önlem de Tahkikat Komisyonu'dur. Bu komisyonun kurulmasına dair ilk söylemler Demokrat Parti'nin 7 Nisan 1960 tarihinde yaptığı toplantıda dile getirilmiştir. Bu toplantıda Adnan Menderes, Meclis'te yaptığı konuşma sırasında vekillere seslenerek komiteciliğin ortadan kaldırılmasına yönelik soruşturma açılmasını istemiş ve vekilleri her koşulda desteklediğini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Celal Bayar da Menderes'in sözlerini destekleyen *“Her şeyden önce hükûmetimizi korumaya, tecavüzleri, saldırıları cezalandırmaya mecbursunuz.”* cümlesiyle Mükerrerrem Sarol'a Tahkikat Komisyonu kurma fikrini desteklediğinden bahsetmiştir.²⁴²

Bu komisyon Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ve Denizli Milletvekili Baha Akşit'in:

“Cumhuriyet Halk Partisi'nin yıkıcı, gayrimeşru ve kanun dışı faaliyetlerinin memleket sathında cereyan eden tarzı ve bunların mahiyetinin nelerden ibaret olduğunu tahkik, tespit ve memleketin her tarafında yaygın bir halde görülen kanun dışı siyasi faaliyetlerin muhtelif sebeplerine intikal etmek, matbuat meselesi ile adli ve idari mevzuatın ne suretle tatbik edilmekte olduğunu tetkik eylemek üzere Meclis tahkikatı açılmasına dair”

verdikleri önergeye dayanmaktadır.²⁴³

18 Nisan 1960 tarihinde 15 kişiden oluşan komisyonun kurulmasına karar verilmiştir. Demokrat Parti vekillerinden oluşan ve başkanlığa Ahmet Hamdi Sancar'ın getirildiği Tahkikat Komisyonu aynı gün çalışmalarına başlamıştır. Komisyon içerisinde beş kişinin yer aldığı iki alt komisyon daha oluşturulmuş ve bunlardan biri Nusret Kirişcioğlu başkanlığında Cumhuriyet Halk Partisi'nin yıkıcı ve gayrimeşru faaliyetleri hakkında bilgi edinme görevini üstlenirken, diğeri de Bahadır Dülger başkanlığında bir kısım basın hakkında bilgi edinme görevini üstlenmiştir. Komisyonun kurulmasının ardından, komisyonun yetkilerini belirleyen 7468 Sayılı Salahiyet Kanunu, 27 Nisan 1960 tarihinde kabul edilmiş,²⁴⁴ 28 Nisan 1960 tarihinde

²⁴¹ Mehmet Kabasakal, *Türkiye'nin Demokrasi Sınavı* (İstanbul:Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş. 2020), 67.

²⁴² Selin Esen, “18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, *Mülkiye Dergisi* 34/267 (2014), 176-177.

²⁴³ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem 11, Cilt 18, 58. Birleşim, 18 Nisan 1960, 189.

²⁴⁴ Esen, “18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, s. 178; Tahkikat Komisyonu Kararları için bkz. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yıkıcı, Gayrimeşru ve Kanun Dışı Faaliyetlerinin Memleket Sathında Cereyan Tarzı ve Bunların Mahiyetinin Nelerden İbaret Olduğunu Tahkik, Tesbit ve Memleketin Her Tarafında Yaygın Bir Halde Görülen Kanun Dışı Siyasi Faaliyetlerin Muhtelif Sebeplerine İntikal Etmek, Matbuat Meselesi İle Adli ve İdari Mevzuatın Ne Suretle Tatbit Edilmekte Olduğunu

Resmî Gazete 'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.²⁴⁵ Bu kanun neticesinde İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri, Demokrat Parti karşıtı profesörlerin desteğiyle ayaklanmışlardır.²⁴⁶

28 Nisan 1960 tarihinde İstanbul ve Ankara'da Örfî İdare kararı alınmış ve 29 Nisan 1960 tarihinde ilânın onaylanmasına dair tezkere Meclis'e sunulmuştur.²⁴⁷ Hakkındaki suçlamalara göre Yusuf İzzet Akçal, 22 Mayıs 1960 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında meydana gelen olayların şiddetle bastırılması gerektiğine dair ifadeler kullanmıştır. Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın Harbiye öğrencilerinin tutuklanmasını istediğini ve Adnan Menderes'in de aynı düşüncelere sahip olduğunu öğrenen Akçal, bu fikirleri desteklediğini ve yerinde bulduğunu söylemiştir. Hatta İstanbul'a giderek 25 Mayıs 1960 tarihinde Örfî İdare Hâkimleri ile bir araya gelerek onlara şiddet kullanmaları yönünde direktifler vermiştir.²⁴⁸

3.2. 27 Mayıs Darbesi

Gergin bir ortamın hâkim olduğu 25 Mayıs günü Kara Kuvvetleri Lojistik Başkanı Tümgeneral Cemal Madanoğlu'na bağlı olan grup harekete geçme kararı almıştır. Kuvvet Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in²⁴⁹ başında bulunduğu grup 26 Mayıs 1960 gecesi Genel Kurmay Harp Tarihi Binası'nda bir araya gelmiştir. Kişiler arasında irtibatı koparmak için telefonlar kesilmiş ve Kara Harp Okulu öğrencileri şehrin önemli noktalarını tutmak için görevlendirilmişlerdir. Kendilerini engelleyebilecek her türlü tehlikenin önlenmesinin ardından 27 Mayıs gecesi 03.15'te önce askerî birlikler ve sonra 03.30'da tanklar harekete geçirilmiştir. Karşı koyma eğiliminde olan komutanlardan başlanarak tutuklamalar gerçekleşmiştir. Saat 04.30'da

Tetkik Eylemek Üzere Meclis Tahkikatı Açılmasına Dair (Cumhuriyet Halk Partisi YGKDFMSCTBMNİOTTMHTYBHGKDSFMSİEMMAİMNSTEOTEÜMTAD), *Resmî Gazete* 10484 (19 Nisan 1960), Kanun no. 2247, 1178/a.

²⁴⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun (TBMMTEVSHK) *Resmî Gazete* 10491 (28 Nisan 1960), Kanun no. 7468, 1241-1242.

²⁴⁶ Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, 119-120.

²⁴⁷ *TBMM Zabıt Ceridesi*, Dönem 11, Cilt 13, 62. Birleşim, 29 Nisan 1960, 315.

²⁴⁸ *Yüksek Adalet Divânı Kararları (İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961)*, 131.

²⁴⁹ Tutuklamaların devam ettiği sürede Cemal Gürsel, İsmet İnönü'yü arayıp hareketin kendisine önceden bildirilmediğini söylemiş ve haberdar edilmesi durumunda bu olaydan vazgeçmeleri için failleri caydırabileceğini aktarmıştır. İnönü ise Gürsel'e bu olaydan duyduğu memnuniyeti dile getirmiş ve ülke için önemli bir hizmette bulunduğu bahsederek teşekkür etmiştir. Kahraman Yusufoğlu, *Hatıralar Işığında Atatürk ve Cumhuriyet Halk Fırkası* (İstanbul: Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım Tic. LTD. ŞTİ. 2011), 200.

ise Alparslan Türkeş²⁵⁰ Ankara Radyosu'ndan ihtilal bildirisini okumuştur. Bildiride herhangi bir grup veya partinin hedef alınmadığı söylene de kapatılan tek parti Demokrat Parti olmuştur.²⁵¹ 27 Mayıs Müdahalesi 60'a yakın örgüt üyesi ve 150'ye yakın harekâtı destekleyen subay tarafından gerçekleştirilmiştir. 27 Mayıs günü ise ordunun hemen hepsi bu harekâta dâhil olmuştur.²⁵²

27 Mayıs sabahı ilk tutuklananlar arasında Cumhurbaşkanı Celal Bayar vardı. Çankaya Köşkü'nde silah sesleriyle uyanan Bayar önce telefon hatlarının kesildiğini ardından da köşkün etrafının askerler tarafından çevrildiğini fark etmiştir. Buna rağmen Köşk'ten çıkmayan Bayar bir süre sonra Veteriner General Burhanettin ve Komite üyesi olan Ahmet Yıldız idaresindeki subaylar tarafından Harp Okulu'na götürülmek üzere Köşk'ten çıkarılmıştır.²⁵³ Şevket Süreyya Aydemir, Bayar'ın Köşk'ten zorla çıkarılmasını “*İşin kanlı bir perdeyle kapanmasına ramak kalmıştı.*” ifadeleriyle aktarmıştır. Harp Okulu'na getirilen Bayar, Kurmay Başkanlığı odasına yerleştirilmiş ve bir doktor tarafından muayene edilmiştir.²⁵⁴

Başbakan Adnan Menderes ise 26 Mayıs'ta açılışı yapılacak olan fabrika için Eskişehir'e gitmiş²⁵⁵ ve askerler tarafından soğuk bir şekilde karşılanmıştır. Menderes bu durumdan rahatsız olmasına rağmen gerek halkın sevgi gösterileri gerekse şerefine verilen akşam yemeğiyle olayın üstünü kapatmaya çalışmıştır. Ancak huzursuzluklar o gece de devam etmiştir. Menderes, İstanbul Üniversitesi profesörlerinin hükümet aleyhinde protesto hazırladıklarını Refik Koraltan'dan aldığı telefonla öğrenmiş ve salonda “*Kara cübbeliler*” ifadesini kullanarak sözlü saldırıda bulunmuştur. Daha sonra bu tavrından rahatsız olmuş ve nutkunun gazetelerde yayınlanmamasını

²⁵⁰ Albay Alparslan Türkeş için “*ihtilâlin beyi*” ifadesi kullanılmıştır ancak onun böyle bir vasfı olmadığı da ifade edilmiştir. 14 Eylül 1959 tarihinde yapılan gizli toplantı esnasında Türkeş, ihtilâlciler komitenin başkanlığına getirilmiş lakin Türkeş'in Cumhuriyet Halk Partisi yanlısı olamaması onu saf dışı bırakmıştır. Yalnızca cesareti ve iş bilirliliği onun bu grupta olmasını sağlıyordu. Bunun en açık örneği ise 27 Mayıs'ta yapılacak olan harekât Türkeş'e 25 Mayıs'ta bildirilmiştir. Tekin Erer, *Yassıada ve Sonrası*, (İstanbul: Yeni Matbaa, 1965), 322.

²⁵¹ Suavi Aydın-Yüksel Taşkın, *1960'ın Günümüze Türkiye Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 61-63.

²⁵² Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 97.

²⁵³ Başgil, *27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri*, 163-164.

²⁵⁴ Şevket Süreyya Aydemir, *Menderes'in Dramı* (2. Baskı) (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1976), 485.

²⁵⁵ Hasan Polatkan'ın eşi, Adnan Menderes'in Eskişehir'e gitmesindeki asıl sebebin Tahkikat Komisyonu'nun kaldırılarak seçimlerin bir an önce yapılacağını duyurmak istemesidir. Gerger, *İnönü-Menderes Mücadelesi*, 119.

istemiştir. Ahmet Yıldız'dan “*Tamam*” cevabını alan Menderes bu durumdan şüphelenmemiştir.²⁵⁶

Davetin bitmesinin ardından Şeker Fabrikası'nın misafirhanesinde kendisi için ayrılan odasına çekilen Adnan Menderes 27 Mayıs gecesi kapısının çalınmasıyla uyanmıştır. Gelenler Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Adnan Menderes'in Özel Kalem Müdürü Ercüment Yavuzalp'tir. Başbakanlıktan nöbetçi memurun aradığını ve Başbakanlığın askerler tarafından işgal edildiğini söylemişlerdir. Adnan Menderes, Bahadır Dülger ve Ercüment Yavuzalp'e; İçişleri Bakanı Namık Gedik, Genelkurmay Başkanı, Sıkıyönetim Komutanı, Millî Savunma Bakanı ve Ankara Valisi'ni arayıp hemen durumu öğrenmelerini istemiştir. Menderes'in hazırlandığı sırada tekrardan yanına gelen Yavuzalp, Ankara ile bağlantı kuramadığını söylemiştir. Bunun üzerine Adnan Menderes Eskişehir Valisi İbrahim Bey ve Eskişehir Hava Üs Komutanı Bedii Kireçtepe'yi yanına çağırarak telsizlerle Emniyet Genel Müdürü'ne ulaşmaya çalışmış, ancak başarılı olamamıştır. Bunun üzerine Menderes, Yurtiçi Savunma Komutanlığı'na gidilmesini istemiştir. Gün aydınlanmaya başlayınca yollarda bekleyen subaylar ve şehrin üstünde dolaşmaya başlayan jet uçaklarını gören Adnan Menderes, üst birimlere emir verildiğini anlamıştır. Yanında Kore kahramanı Tahsin Yazıcı ile beraber komutanlığa gitmiştir. Yurtiçi Savunma Komutanı'nın makamında kibarca ağırlanan Menderes,

Kütahya'ya gitmek istediğini söylemiş ve gerekli hazırlıkların ardından bir konvoyla derhal yola çıkmıştır. Bu esnada Yurtiçi Savunma Komutanlığı'ndan bir kurmay albay kendisine eşlik etmiştir. Ercüment Yavuzalp, Tahsin Yazıcı ve Hasan Polatkan'ın da aralarında bulunduğu konvoyun yolculuğu esnasında jetler tekrar tekrar uçuş yapmışlardır. Kütahya'ya varan Menderes ve arkadaşları Vali Vekili Lütfü Özdemir, Jandarma Komutanı ve Hava Eğitim Okul Komutanı Albay Süleyman Demet tarafından karşılanmıştır. Ankara ve İstanbul ile tekrar iletişime geçmek isteyen Menderes amacına ulaşamamış, sadece İzmir ve Kocaeli Valiliği'ne ulaşmış, ancak işe yarar bir bilgi edinememiştir. Bir süre sonra havacı albay Menderes'i nazik bir davetle kendi karargahına davet etmiş ve bir de oradan iletişime geçmeyi teklif etmiştir. Menderes ilk olarak bu fikre sıcak bakmasa da ortamdaki havadan bu teklifin bir emir olduğunu anlamış ve karargâha gitmek üzere hazır olan araçlara binmişlerdir.

²⁵⁶ Başgil, 27 Mayıs İhtilali ve Sebepleri, 164-167.

Karargâha vardıktan bir süre sonra Tahsin Yazıcı ve Hasan Polatkan da Menderes'in yanına getirilmişlerdir. Pencereden dışarı baktıklarında ise etrafın askerler tarafından sarıldığını görmüşlerdir. Bir süre sonra Menderes'in bulunduğu Eğitim Karargâhı'na C47 nakliye uçağı inmiş ve uçaktan inen Albay Muhsin Batur, Menderes'in bulunduğu odaya çıkmıştır. Albaya neler olduğunu soran Menderes, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından ülke yönetimine el konulduğu ve bu hareketin herhangi bir şahsa veya zümreye karşı olmadığı cevabını almıştır. Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Tahsin Yazıcı nakliye uçağıyla önce Eskişehir'e oradan da başka bir uçakla Ankara'ya varmışlardır. Güvercinlik Havaalanı'na iniş yapan uçaktan indirilip silahlı subaylar eşliğinde Harp Okulu'na götürülmüşlerdir.²⁵⁷ Bu süreçte tutuklanan kişiler Sivas Garnizonu ve Davutpaşa Kışlası'ndan alınarak yargılanmak üzere Yassıada'ya götürülmüşlerdir.²⁵⁸ Tutukluların Yassıada'ya götürülmesi fikri Cemal Gürsel tarafından Millî Birlik Komitesi'ne iletilmiş ve bu teklif kabul edilmiştir.²⁵⁹

27 Mayıs Müdahalesi'nin ardından Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın görevinden istifa etmemesi meşruiyet problemine neden olmuştur.²⁶⁰ Çünkü geçici bir hükûmetin kurulup Meclis'in açılması için Bayar istifa etmeli ve hükûmet görevden çekilmiş sayılmalıydı. Ancak istifa etmeyen Bayar, "*Seçimle geldim seçimle giderim.*" diyerek tutumunda ısrarcı olmuştur.²⁶¹ Çözüm içinse üniversite olaya dâhil edilmiş ve Tarık Zafer Tunaya, Sıddık Sami Onar, İsmet Giritli, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Hüseyin Nail Kubalı Ankara'ya getirilmişlerdir. Ankara'ya getirilen bu profesörler ihtilâl komitesi kurulması yönünde fikir beyanında bulunmuşlardır. Bununla beraber 1924 Anayasası dönemi son bulmuş ve 25 Ekim 1961'de yeni Meclis'in açılmasına kadar "*Ara Dönem*" başlamıştır. Anayasa hukukçusu profesörlerin hazırlamış olduğu Geçici Anayasa ile beraber TBMM'nin bütün görev ve yetkileri Millî Birlik Komitesi'ne geçmiştir. Komitenin başkanı aynı zamanda devlet başkanı sıfatını da üstlenmiştir. Yeni Anayasanın kurucu meclis tarafından hazırlanması 13 Aralık 1960'ta kabul edilmiştir. Tasarı, Meclis tarafından hazırlanmış ve 9 Temmuz 1961'de

²⁵⁷ Taşkın Tuna, *Adnan Menderes'in Günlüğü* (İstanbul: Şule Yayınları, 2003), 322-325.

²⁵⁸ Hüseyin Yürük, *Darbe, Esaret ve Ölüm (Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi)* (İstanbul: Okul Yayınları, 2004), 219.

²⁵⁹ Aydemir, *Menderes'in Dramı*, 522.

²⁶⁰ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 97.

²⁶¹ Aydemir, *Menderes'in Dramı*, 486-487.

halkoylamasına sunulmuştur. Yeni Anayasa, halkoylamasından %61,5 evet oyu olarak onaylanmıştır. Ancak bu dönem 15 Ekim 1961’de seçimlerin yapılıp, 25 Ekim 1961’de yeni Meclis’in toplanmasıyla son bulmuştur.²⁶²

3.3. Yassıada Mahkemesi’nin Kurulması

Yassıada’daki yargılamalar 1 Numaralı Geçici Kanun’un 6. Maddesi’ne göre kurulan Yüksek Adalet Divanı tarafından yapılmıştır. Halk tarafından Yassıada Mahkemesi olarak anılacak olan bu mahkeme, 1924 Anayasası’ndaki Divân-ı Âlî’nin ilgasından sonra 16 Haziran 1960’ta Geçici Kanun’la kurulmuştur.²⁶³ Başsavcısı Altay Ömer Egesel’dir.²⁶⁴

Millî Birlik Komitesi tarafından kabul edilen 1 Numaralı Kanun’un 6. Maddesi’ne göre incelemeler yapmak amacıyla Yüksek Soruşturma Kurulu oluşturulmuştur. Bu kurul Ankara’da 7 Temmuz 1960’ta çalışmalara başlamış, işlerin daha hızlı ilerlemesi amacıyla bir komisyon ve bunlara bağlı alt komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonlar ve yaptıkları çalışmalar ise şu şekildedir:

1 Numaralı Komisyon: Tutuklanan sanıkların veya yakınlarının mal varlıklarının meşru yollardan elde edilip edilmediğinin incelenmesi.

2 Numaralı Komisyon: Sivil halkın silâhlandırılması hususu.

3 Numaralı Komisyon: İstanbul Üniversitesi olayları.

4 Numaralı Komisyon: Anayasa’nın 6. Maddesi’nde adı geçen kişilerin Anayasa’ya aykırı kanun ve kararlara ve Meclis Tahkikat Komisyonu’nun teşkil ve faaliyetlerine müteallik hadiselerin tahkiki.

5 Numaralı Komisyon: Topkapı, Zile, Geyikli, Uşak, Kayseri, Yeşilhisar hadiselerinin Anayasa’nın 6. Maddesi hükümleri dâhilinde tahkiki.

7 Numaralı Komisyon: 6-7 Eylül Olaylarının tahkiki.

8 Numaralı Komisyon: Her nevi kredi ve döviz suistimalleri.

9 Numaralı Komisyon: Başvekâlet tahsisatı mesturesinin sarf şekli.

Beş aylık hazırlık aşamasının ardından 14 Ekim 1960’da başlayan Yassıada Yargılamaları 15 Eylül 1961’de sona ermiştir.²⁶⁵ *Memleket Gazetesi*’nin haberine göre

²⁶² Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada’da Yargılanmaları, 97.

²⁶³ Yürük, Darbe, Esaret ve Ölüm (Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi), 248.

²⁶⁴ Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları, TBMM Arşivi, Cilt 1, Yer 1985-4501, 2.

²⁶⁵ Yürük, Darbe, Esaret ve Ölüm (Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi), 249-250.

Yüksek Adalet Divanı'nın 1 numaralı tebliğiyle Yassıada Mahkemesi 14 Ekim 1960'da başlayacak ve mahkemede ilk olarak Anayasa'yı İhlâl Davası'ndan mahkûm olanların iddianameleri okunacaktır. Daha sonra da Celal Bayar ve sabık Tarım Bakanı Nedim Ökmen'in suistimallerine ait davaların ilk oturumu gerçekleştirilecektir.²⁶⁶

Toplamda 11 ay 1 gün süren duruşmalarda 203 gün davalara bakılmıştır. Yüksek Soruşturma Kurulu'ndan 19 dava dosyası Yassıada'ya gönderilmiştir.²⁶⁷ Bu dosyalar içerisinde ilk görülen dava, Afgan Kralı tarafından Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a armağan edilen köpeğin hayvanat bahçesine satılmasıyla alakalı olan Köpek Davası'dır. Başbakan Adnan Menderes'in yargılandığı ilk dava ise, Opera sanatçısı Ayhan Aydan'dan olduğu ileri sürülen bebeği öldürttüğüne dair görülen Bebek Davası olmuştur. Bu davalar dışındaki diğer 17 dava da sırasıyla şöyledir: 6-7 Eylül Olayları Davası, Vinileks Şirketi Davası, Zimmet Davası, Arsa Davası, Ali İpar Davası, Değirmen Davası, Barbara Davası, Örtülü Ödenek Davası, Radyo Davası, Topkapı Olayları Davası, Çanakkale ve Geyikli Olayları Davası, Kayseri Olayları Davası, Demokrat İzmir Gazetesi Davası, Üniversite Olayları Davası, İstimlâk Davası, Vatan Cephesi Davası. Davalar neticesinde Yüksek Adalet Divanı Savcısı, yargılanan 592 sanıktan 228'i için idam talebinde bulunmuştur.²⁶⁸

Yassıada kapalı spor salonunda yapılan ve 1033 saat süren bu davalar 287 celsede tamamlanmıştır. 287 celseden yalnızca 5'i gizli tutulmuş, diğerleri halka açık şekilde gerçekleşmiştir. Yurt içi ve yurt dışından takip edilen duruşmaların bir kısmı radyolarda Yassıada Saati adıyla yayınlamıştır.²⁶⁹ Ayrıca Yassıada'da yargılanan eski iktidar mensuplarının ailelerine ve akrabalarına tutuklu yöneticileri ziyaret için müsaade edilmiştir. Ancak bu ziyaretler yalnızca mahkemenin olmadığı günlerde ve 50 kişilik gruplar hâlinde gerçekleştirilmiştir.²⁷⁰

²⁶⁶ *Memleket*, “Yassıada Sanıklarının Mahkemesine 14 Ekim’de Başlanacak” (10 Ekim 1960), 1.

²⁶⁷ Yürük, Darbe, *Esaret ve Ölüm (Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi)*, 273.

²⁶⁸ Şen, *Bir Yiğit Vardı*, 239.

²⁶⁹ Yürük, Darbe, *Esaret ve Ölüm (Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi)*, 272-277. Yargılamaların yapılacağı salon iki bin kişi kapasiteli olup bu davalar için özel olarak yaptırılmıştır. Ayrıca yabancı basının ilgisini çektiği için davaların Nürnberg mahkemelerinde olduğu gibi farklı dillerde yayınlanması da sağlanmıştır. Nadir Nadi, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a* (İstanbul: Sinan Yayınları, 1972), 31-32.

²⁷⁰ *Memleket*, “Ziyarete Müsaade Verdi” (17 Aralık 1960), 1.

3.4. Yusuf İzzet Akçal'ın Tutuklanması

27 Mayıs Müdahalesi'nde tutuklananlar ve yargılananlar arasında yer alan Rize Milletvekili Yusuf İzzet Akçal, müdahalenin olduğu gün Ankara'daki Dikmen Kooperatifi'nde (İsrail evleri) bulunan evinde ailesiyle beraberdi.²⁷¹ Silah sesleriyle uyanan ve teslim olması için kapıya gelen subaylara, hükümetin teslim olduğundan emin olmadan kendisinin de teslim olmayacağını söyleyen Akçal, subayları geri göndermiştir. Akçal, subayların gitmesiyle beraber aynı apartmanda karşı dairede oturan Muş Milletvekili Şemsi Ağaoğlu'nun evine gitmiştir. Bu sırada eşi Zemzem Hanım ve Şemsi Ağaoğlu, Akçal'ın elindeki silahı almışlardır. Subayların tekrar geri gelmesi üzerine Akçal direnmeye devam etmiş ve haberin doğru olup olmadığını radyo yayınından duymak istediğini söylemiştir. Bir süre sonra Ankara Radyosu durumu bildiren yayını yapmıştır.²⁷²

Teslim olmamak için uzun bir süre direnen Akçal subayların sert tutumları karşısında direnmekten vazgeçmiş ve teslim olacağını bildirmiştir.²⁷³ Akçal, subayların başında bulunan komutana, teslim olacağını ancak herhangi bir hakarete uğramayacağına dair söz verilmesini istemiştir. Komutandan şeref sözü alan Akçal, ailesiyle vedalaşarak teslim olmuştur. Akçal, oldukça yoğun bir kalabalığın bulunduğu evin önündeki arabaya doğru götürülmüştür. Bu esnada teslim olmama konusunda sergilediği tavrını devam ettirmiş ve bazı taleplerde bulunmuştur. Ancak Akçal'ın bu tavırları Hikmet adlı binbaşı tarafından uygulanan şiddetle karşılık bulmuştur. Başında ve vücudunda yaralar meydana gelmiştir. Yaşanan bu olayın ardından Akçal arabaya bindirilmiş²⁷⁴ ve Harp Okulu'na götürülmüştür.²⁷⁵

Trabzon milletvekillerinden Fikri Karanis'in eşi Diloşen Karanis, hem eşinin hem Yusuf İzzet Akçal'ın götürüldüğü sırada mahalledeki komşularının kutlama yaparcasına alkış tuttuklarını söylemiştir.²⁷⁶ Ayrıca 27 Mayıs Müdahalesi'nden kısa

²⁷¹ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıda'da Yargılanmaları, 133; İsrail evleri olarak anılan bölge Emek semti olarak da bilinmektedir. Kurtul Altuğ, *27 Mayıs'tan 12 Mart'a* (2. Baskı) (İstanbul: Yılmaz Yayınları, 1991), 40.

²⁷² Mithat Perin, *Yassıda Faciası* (İstanbul: Dem Yayınları, 1990), 1/169-170.

²⁷³ Emin Karakuş, *40 Yıllık Bir Gazeteci Gözü ile İşte Ankara* (İstanbul: Hür Yayın ve Ticaret, 1977), 509.

²⁷⁴ Perin, *Yassıda Faciası*, 170.

²⁷⁵ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıda'da Yargılanmaları, 133.

²⁷⁶ Aslan, *Yassıda'da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri-I*, 44.

bir süre sonra basında, Yusuf İzzet Akçal'ın yedi Nurcu'yu himaye ettiğine dair bazı iddialar gündeme getirilmiştir.²⁷⁷

3.5. Yusuf İzzet Akçal'ın Yassıada'da Yargılandığı Davalar

3.5.1. Halkı Silahlandırma Davası

Tutuklanmasının ardından 5 Haziran 1960'ta Ankara Kumandanlığı'nın 96084 Sayılı Arama Kararı ile Dz. As. Hak. Yusuf Eryılmaz, Hv. As. Ad. Hâkim Lütü Kalpakçioğlu'na refakat eden D. Üsteğmen Dünder Şehirlioğlu ile J. Üsteğmen Hüseyin Kalkan, Dikmen Y. Kooperatifi 60. Sokak, 8. Apartman, Daire 7'de bulunan Akçal'ın ikamet ettiği evinde arama yapmıştır. Arama esnasında evde olan Yusuf İzzet Akçal'ın oğlu Erol Yılmaz Akçal ve kızı Fatma Sezen Akçal, Arama Zaptı'ndaki ifadelerine göre heyeti hüsnü muamele ile karşılamışlardır. Aramaların başladığı sırada Erol Yılmaz Akçal, evde bulunan iki adet tabancayı yetkililere bildirmiş ve 8 Haziran günü tabancaların ilgili yerlere teslim edileceğini dile getirmiştir. Ardından heyet bir adet 7.65'lik Kırıkkale tipi 32728 No.lu tabanca, dört kutu tek el mermisi ve iki adet merminin bulunduğu torbayı incelemiştir. Ayrıca Erol Yılmaz Akçal'ın ifadesine göre Muş Milletvekili Şemsi Ağaoğlu'nun oğlu olan Savaş Ağaoğlu'na ait olan bir adet Kırıkkale tipi 26060 No.lu tabancayla 53 tane merminin bulunduğu ikinci torbayı da aramalarda heyet tetkik etmiştir. Bunların dışında yine evde Akçal'ın eşi Zemzem Akçal'a ve çocukları Necat Günay Akçal, Fatma Sezen Akçal, Erol Yılmaz Akçal ve Saime Erdem Kutman'a ait beş tapu senedi, küçük teyp bandı ile bir klasör içindeki yazılmış özel mektuplara rastlanmıştır. Evden çıkan eşyalar torbalara konulup mühürlenerek alınmış²⁷⁸ ve 12 Temmuz 1960'ta Yüksek Soruşturma Kurulu'na teslim edilmiştir. Akçal'ın evinden çıkan silahlar kendisinin "*Halkı Silâhlendirme Davası*"nda yargılanmasına neden olmuştur.²⁷⁹

Yusuf İzzet Akçal'ın evinden çıkan tabancalar ve mermiler incelenmiş, Ankara Polis Enstitüsü Kriminalistik Uzmanı Bilirkişi Bahattin Kirman, Bilirkişi Kurulu'na

²⁷⁷ *Milliyet*, "Demokrat Parti'nin Milis Teşkilatı Kurduğu Açıklandı" (20 Haziran 1960), 1; Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 133.

²⁷⁸ BCA, 10.09/302.925.1, 4.

²⁷⁹ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 134.

celp edilmiş ve usulen yemin ettirildikten sonra silah üzerindeki mütalaası sorulmuştur. Kirman ifadesinde,

“Üzerinde Savaş Ağaoğlu yazılı olan torba içerisinden bir adet kılıflı Kırıkkale mamulâtı 57 modeli 26060 sayılı tabanca zuhur etmiştir. Bu tabancanın üzerinde şarjörü de vardır. Silah 6136 sayılı kanun şümulü dâhiline giren taşınması ve bulundurulması ruhsata tabi olan silahlardandır. Aynı torba içerisinde iki dolu kutu mermi (fişek) ile ayrıca altı adet daha ayrıca aynı cins fişek zuhur etmiştir. Ceman 56 adet fişek yedi altmış beş mili metre çaplı brovnik tipi otomatik tabanca fişegidir. Bu tipte olan yukarıda bahsettiğimiz M.K.E. mamulâtı olan tabanca bu fişekleri kullanılır. Fişekler yenidir. Bozulmuş olduklarına delalet edecek hiçbir harici görünüşleri yoktur. Bu fişeklerin bulundurulması 6136 sayılı kanun gereğince ruhsata tabidir. Ayrıca zuhur eden iki fişekten biri bu 56 adet fişek vasfındadır. Yalnız çakılmış ve patlamamıştır. Diğeri 9 milimetre çaplı otomatik tabanca fişegidir, o da çakılmış ve patlamamıştır. Üzerinde Erol Akçal yazılı torba içerisinde dekolte kılıflı silah M.K.E. mamulâtı 58 senesinde imal edilmiş, 32728 sayılı Kırıkkale mamulâtı yedi altmış beş milimetre çaplı otomatik tabancadır. Silah normal olarak işlemektedir. Ateş etmesine mani bir bozukluğu yoktur. 6136 sayılı kanun şümulü dâhiline giren taşınması ve bulundurulması ruhsata tabi olan ateşli silahlardandır. Aynı torba içerisinde zuhur eden 4 kutu içerisinde ceman 100 adet ve ayrıca iki adet daha 7,65 mili metre çaplı brovnik tipli otomatik tabancalara mahsus fişekler yeni ve haricen ateş almalarına mani bir bozukluğu görülüyor. Bu fişekler 6136 sayılı kanun şümulü dâhiline giren ve yukarıda zikredilen Kırıkkale mamulâtı tabancanın kullanıldığı fişeklerdendir ve bunlarında bulundurulması ruhsata tabiidir. Ve aynı torba içerisinde zuhur eden pirinç harbi kısa namlulu tabancaların bu meyanda yukarıda zikredilen silahların temizlenmesinde kullanılan bir alettir. 6136 sayılı kanunla bunun bir ilgisi yoktur.”

demiş ve Bilirkişi Raporu’ndaki ifadelerini 8 Ağustos’ta bir kez daha doğrulamıştır.²⁸⁰

Yusuf İzzet Akçal’ın bu dava ile ilgili ifadesi Yassıada’ya götürülmesinin ardından 13 Eylül 1960’da alınmıştır. Akçal, evinde bulunan silahlarla ilgili ifadesinde şunları söylemiştir:

“Mayıs ayı içerisinde hatırlayamadığım bir tarihte, Milli Müdafaa Vekâletinden Devlet Vekâleti hususi kalemine vekâlet arabasında taşınmak üzere bir tabanca gönderilmişti. Arabada tabanca taşınmasını uygun bulmadığım için bunu evimde bıraktım, hiç kullanılmamıştır ve taşınmamıştır. Bundan başka 1952-1953 yıllarında Kenan Yılmazın Milli Müdafaa Vekâleti’nde bulunduğu sıralarda hatıra olarak saklamak kaydı ile ve bir kutu içerisinde bir tabanca verilmişti. Tabancanın ne olduğunu bilmiyorum fakat son zamanlarda arabada taşınmak üzere yollanan tabancayı harbiyede bulunduğum sıralarda alakalılara teslim etmeleri için evime mektup yazmıştım. Ayrıca Harbiye Mektebi Kumandanı’na da bir notla haber verdim. Her ikisinin de markasını hatırlamıyorum. Milli Müdafaa Vekâleti’nden gelen tabancanın vesikası yoktur, zimmetle alınmıştır, diğerinin vesikası vardır ama nerede olduğunu bilmiyorum. Yalnız Çankaya Kaymakamlığından alınmıştır. Ayriyeten Milli Müdafaa Vekili Kenan Yılmaz’ın tarafıma hediye edildiğine dair resmi bir yazı vardır. Onun da nerede olduğunu bilmiyorum.”²⁸¹

25 Eylül 1960’ta Ankara Emniyet Müdürlüğü’ne yazılan müzekkere ile Yusuf İzzet Akçal’ın ve diğer sakıt ve sabık vekillerin de adına kayıtlı bulunan silahların olup olmadığının araştırılması istenmiştir. Ankara Emniyet Müdürlüğü 26 Eylül 1960’ta bu

²⁸⁰ BCA, 10.09/302.925.1, 5-6.

²⁸¹ BCA, 10.09/302.925.1, 11.

müzekkereye acele işaretli olması nedeniyle hızlıca cevap vermiştir. 2 Numaralı Soruşturma Kurulu Başkanlığı'na yazılan yazıda Eski Başbakan Adnan Menderes'e ait dört adet, Eski Meclis Başkanı Refik Koraltan'a ait bir adet ve Eski Milletvekili M. Atıf Benderlioğlu adına kayıtlı beş adet tabanca olduğu bildirilmiştir. Aynı zamanda Ankara Emniyet Müdürlüğü'nün gönderdiği yazının devamında Ahmet Hamdi Sancar, Yusuf İzzet Akçal ve Baha Akşit'e ait tabanca ruhsatlarının bulunmadığı da belirtilmiştir.²⁸²

Yapılan incelemeler neticesinde Yusuf İzzet Akçal'ın evinde bulunan 32728 No.lu Kırıkkale tipi tabancanın (100 mermisi ile) Millî Savunma Bakanlığı'na ait olduğu tespit edilmiştir. Ardından Bakanlık tarafından Millî Birlik Komitesi Genel Sekreterliği'ne yazılan yazıyla tabancanın Özel Kalem Müdürü tarafından geçici senetle emaneten Akçal'a teslim edildiği bildirilmiş ve tabancanın zimmetinin Millî Savunma Bakanlığı'na ait olması gerekçesiyle iadesi talep edilmiştir. Bunun üzerine Milli Birlik Komitesi Hukuk Müşaviri Hasan Gürsel imzasıyla Yüksek Soruşturma Merkez Kurulu Başkanlığı'na bir yazı gönderilmiş ve tabancanın Millî Savunma Bakanlığı'na teslimi sağlanmıştır. Salim Ertem başkanlığında yürütülen bu dava incelemeler sonucunda, 6 Ağustos 1960 tarihinde oy birliğiyle 5 sayılı dosya ile birleştirilmiştir.²⁸³

3.5.2. İstanbul-Ankara Olayları Davası

1956 yılından sonra iktisadî alanda yaşanan sıkıntılar, siyasî gerginlikler ve artan huzursuzlukların neticesinde iktidarın almış olduğu önlemler, hükümet ve üniversite arasındaki huzursuzluğu giderek tırmandırmıştır. Bardağı taşıran son damla sayılabilecek olan gelişme ise 14 Nisan'da sunulan tavrıyla vuku bulmuştur. Demokrat Parti milletvekillerinden Mazlum Kayalar (Bursa) ve Baha Akşit (Denizli)'in Meclis tahkikatı açılmasını talep ettikleri bu tavrı, 2274 sayılı kararla Meclis tarafından kabul edilmiş ve nihayetinde 1960 yılının 18 Nisan'ında on beş kişiden oluşan *Tahkikat Komisyonu* kurulmuştur.²⁸⁴ Komisyon, Cumhuriyet Halk Partisi'nin ve basının

²⁸² BCA, 10.09/302.925.1, 14-15.

²⁸³ BCA, 10.09/302.925.1, 1-11.

²⁸⁴ M. Kemal Biberoğlu, *Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri* (Ankara: Demokratlar Klübü Yayınları No:10, 1996), 8.

faaliyetlerinin denetlenebilmesi ve araştırılabilmesi için yetkilendirilmiştir.²⁸⁵ Ayrıca 27 Nisan 1960'ta Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilen *Salahiyetler Kanunu* ile de Tahkikat Komisyonu'na geniş yetkiler tanınmıştır. Kanunun kabulünden bir gün sonra her türlü özgürlüğe kısıtlama getirildiği ve Anayasa'nın bertaraf edildiği gerekçesiyle²⁸⁶ hükümeti protesto etmek amacıyla binlerce öğrenciden oluşan gruplar İstanbul'da gösterilere başlamıştır.²⁸⁷ İstanbul'da yaşanan olayların ardından 29 Nisan 1960 sabahında Ankara da benzer protesto olaylarına sahne olmuştur.²⁸⁸

İstanbul'da başlayan olayların ardından İstanbul Valisi Ethem Yetkiner'in *sıkıyönetim* teklifini hükümet kabul ederek, İstanbul ve Ankara'da örfi idare ilan etmiştir. İstanbul Örfi İdare Komutanlığı'na Org. Fahri Özdilek getirilirken Ankara'daki Örfi İdare Komutanlığı'nda ise Korg. Namık Argüç görevlendirilmiştir. Buna rağmen Ankara'daki olaylara mani olunamamıştır.²⁸⁹

İçişleri Bakanlığı'nın açıklamasında İstanbul'da cereyan eden olaylarda on beş polis memurunun yaralandığı, yaralı bir polis memurunun ise durumunun kritik olduğu, protesto eden talebelerden Orman Fakültesi'ne kayıtlı Turan Emeksiz'in vefat ettiği ve 16 kişinin yaralı, ikisinin durumunun ise ağır olduğu belirtilmiştir. Ankara'daki hadiselerde ise yedi polis memuru, bir asker ile üç itfaiyecinin yaralandığı ve gösteri yapan kişilerden de on bir kişinin yaralandığı bakanlık tarafından açıklanmıştır.²⁹⁰ Adnan Menderes olayları radyodan halka anlatmaya çalışmış ve ülkede önemli bir hadisenin olmadığını dile getirmiştir. Ancak tüm bunlara ve alınan önlemlere rağmen baş gösteren hadiseler önlenememiş, 27 Mayıs Askerî Müdahalesi'ne dek devam etmiştir.²⁹¹ Darbeden sonra tutuklanan Demokrat Parti yetkilileri, kurulan Yassıada Mahkemeleri'nde, İstanbul ve Ankara'daki olaylarda gösteri yapan birçok öğrenciyi acımasızca öldürdükleri suçlamasıyla ile itham

²⁸⁵ Firdes Temizgüney, "1960 Darbesi'ne Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 27 (2018), 187.

²⁸⁶ *Yüksek Adalet Divânı Kararları*, 447.

²⁸⁷ Sema Akımk Topçu-Selçuk Ural, "27 Mayıs Darbesi Sürecinde Basında İstanbul-Ankara Öğrenci Olayları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25/4 (2021), 1674-1676.

²⁸⁸ Akımk Topçu-Ural, "27 Mayıs Darbesi Sürecinde Basında İstanbul-Ankara Öğrenci Olayları", 1677.

²⁸⁹ İlyas Topçu, "İstanbul-Ankara Olayları ve Demokrat Parti Hükümeti'nin Uygulamaları", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (2018), 716.

²⁹⁰ Akımk Topçu-Ural, "27 Mayıs Darbesi Sürecinde Basında İstanbul-Ankara Öğrenci Olayları", 1676-1677.

²⁹¹ Topçu, "İstanbul-Ankara Olayları ve Demokrat Parti Hükümeti'nin Uygulamaları", 727-731.

edilmişlerdir.

İstanbul-Ankara Olaylarında Celal Bayar 1, Adnan Menderes 2, Ethem Menderes 3, Medeni Berk 4, Yusuf İzzet Akçal ise 5 numaralı sanık sıfatıyla yargılanmıştır. Yusuf İzzet Akçal'ın bu davadaki avukatları Tahsin Okur, Sakıp Güran, Ekrem Korkut, Saime Kutman ve Muhittin Göklü'dür. 1960/4 numaralı İstanbul-Ankara Olayları Davası'nın içeriğini 28 Nisan 1960-27 Mayıs 1960 tarihleri arasında İstanbul ve Ankara'da; adam yaralama, öldürme, öldürmeye teşebbüs etme ve azmettirme, kişilere karşı kötü davranma, görevi kötüye kullanma, hükûmet memuriyeti sıfatını gasp etme suçları oluşturmaktadır.²⁹²

Yusuf İzzet Akçal hakkında, İstanbul-Ankara Olayları esnasında öğrencilere şiddet uygulanması için direktifler verdiği gerekçesiyle idam kararı istenmiştir. Akçal bu davada Başsavcı Ömer Egesel tarafından idamı istenilen 44 kişiden biridir.²⁹³ Hakkında açılan bu dava, alınan karar neticesinde Anayasayı İhlal Davası ile 27 Temmuz 1961'de birleştirilmiştir.²⁹⁴ Daha sonra Yüksek Adalet Divanı, Türk Ceza Kanunu'ndaki 146/1 ve 59. Maddeler gereği idam cezası yerine Yusuf İzzet Akçal'ın müebbet hapis cezasına çarptırılmasına, 31. ve 33. maddeler gereğince de tüm kamu haklarından men edilerek 200 lira maktu harç alınmasına karar vermiştir.²⁹⁵

3.5.3. Anayasa'yı İhlâl Davası

27 Mayıs 1960 Müdahalesi'nden sonra Yassıada'da Anayasa'yı çiğnediği gerekçesiyle 1960/1 numaralı Anayasa'yı İhlâl Davası'nda Cumhurbaşkanı Celal Bayar 1 numaralı sanık sıfatıyla yargılanmıştır. Bu davada Başbakan Adnan Menderes 2, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Medeni Berk 3 numaralı sanık sıfatıyla yargılanırken, Yusuf İzzet Akçal da 4 numaralı sanık sıfatıyla yargılanmıştır. 18 kişinin

²⁹² *İstanbul ve Ankara Olayları Davası Duruşma Tutanağı*, C. 1, TBMM Arşivi, Yer 1985, 4504, 1-3-5.

²⁹³ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 137.

²⁹⁴ BCA, 10.09/311.967.1, 17; *İstanbul ve Ankara Olayları Davası Duruşma Tutanağı*, Cilt 4, TBMM Arşivi, Yer 1985-4504, 2833.

²⁹⁵ *Cumhuriyet*, "Yüksek Adalet Divanı Kararını Verdi, Sanık Yusuf İzzet Akçal" (16 Eylül 1961), 1-5; *Memleket*, "Yassıada Kararları Açıklandı" (16 Eylül 1961), 1.; *Zümrüt Rize*, "Yassıada'da Kararlar Tevhim Edildi" (16 Eylül 1961), 1.

yargılandığı davada Yusuf İzzet Akçal'ın avukatlığını Sakıp Güran, kızı Saime Kutman, Muhittin Göklü ve Meserret Sükûti Göklü yapmıştır.²⁹⁶

Yusuf İzzet Akçal'a Yassıada Duruşmaları'nda ilk defa 16 Mayıs 1961'de Anayasa'yı İhlâl Davası'nda söz verilmiştir. Tahkikat Komisyonu'nun kuruluşuna dair soruları cevaplayan Akçal, o dönemde Ankara'da Meclis'te olduğunu ve müzakerelere katıldığını belirtmiştir. Ancak müzakerelerin sonlarında Meclis'ten ayrıldığını ve konuyla ilgili aleyhte veya lehte konuşma yapmadığını söylemiştir. Konuyla ilgili oy verip verilmediği sorulunca da müzakerenin tamamında bulunmadığını ve oy verip vermediğini ise hatırlamadığını söylemiştir.²⁹⁷

Anayasa'yı İhlâl Davası'nın sekizinci oturumu 23 Mayıs 1961 Salı günü saat 09.15'te gerçekleşmiştir.²⁹⁸ Yusuf İzzet Akçal bu oturumda 7468 Sayılı Salahiyet Kanunu ile ilgili sorulara cevap vermiştir. Akçal, hukukî bölümler ile alakalı mütalaasını (okuma) son müdafaası esnasında arz edeceğini söylemiştir. Ardından 1954 seçimlerinden sonra anayasanın değiştirilmesi ve iptali gibi konuların, Meclis'e intikali ve kabul edilmesine dair faaliyetlerde bulunmadığını söylemiştir. Hatta bazılarında menfi (olumsuz) oy kullandığını dile getirmiş, ancak bunların anayasaya aykırı olmadığını da belirtmiştir. Ayrıca komisyon kurma ve salahiyetlerine dair kanun teklifleriyle bir alakası olmadığını; bu yüzden kanunu detaylı şekilde okumayıp konuşma ve müzakerelere katılmadığını belirtmiştir. Zaten bu konunun Bakanlar Kurulu'nda konuşulmadığını söylemiştir. Bu ifadesine rağmen odasında Temyiz Reis ve azalarının davada kullandıkları oy durumunu gösteren bir çizelge bulunması, Akçal'ın oy işlemlerini takip ettiğini açığa çıkarmıştır. Akçal ise bu tablonun Şûra-yı Devlet'te biriken işlerin düzenli olarak takip edilmesi için oluşturulduğunu açıklamıştır. Örfî idarenin ilanı içinse o gününün şartlarında verilmesi gereken bir karar olduğuna değinmiştir. Akçal'ın bu ifadelerinden tatmin olmayan Selim Başol, *“Geçti efendim. Örfî idarede bunları söylediniz, İstanbul- Ankara Olaylarında geçti. Sıkı Yönetim meselesi geçti, ilâve edeceğim dediğiniz şeyleri söylediniz.”* şeklinde cevap vererek tepkisini dile getirmiştir. Ancak Yusuf İzzet Akçal başkanın tepkisine rağmen Örfî İdare'nin bir anayasa müessesesi olduğunu söylemekten geri durmamıştır.

²⁹⁶ *Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları*, Cilt 1, Yer 1985-4504, 3-23; *Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları*, Cilt 5, Yer 1985-4504, 2988.

²⁹⁷ *Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları*, Cilt 1, 317.

²⁹⁸ *Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları*, Cilt 2, 544.

Konuşmasına devam eden Akçal, bir süre sonra yorulmuş ve bu durum Başsavcı Ömer Egesel'in dikkatini çekmiştir. Egesel, Mahkeme Başkanı'na Akçal'ın yorulduğunu söyleyerek sonra devam etmesini istemiştir. Mahkeme Başkanı ise konuşmayı Akçal'ın arzu ettiğini söylemiş ve Akçal'a dinlenmek isteyip istemediğini sormuştur. Akçal müsaadeleri doğrultusunda konuşmaya devam etmek istemiştir.²⁹⁹

Yassıada şartlarında oldukça zorlanan Yusuf İzzet Akçal, duruşmaların sonlarına doğru mahkemede savunma yapamaz hâle gelmiş ve vaziyetini el yazısıyla yazdığı savunmasında dile getirmiştir.³⁰⁰ 28 Temmuz 1961 tarihinde kaleme aldığı 16 sayfalık savunmada *“Ağırlaşan şahsi hastalığım dolayısı ile şifahen müdafaamı tamamlamak için konuşabilmek takatini kendimde bulmadığım için müdafaamı yazılı olarak veriyorum.”*³⁰¹ şeklinde açıklama yapmıştır. Öyle ki 25 Temmuz 1961 tarihinde gerçekleşen 38. ve 39. oturumlarda Akçal'ın 18 sayfalık yazılı müdafaası kızı ve avukatı olan Saime Kutman tarafından mahkemede okunmuştur. Akçal'ın diğer avukatı Sakıp Güran da 39. Oturum'da 9 sayfalık yazılı müdafaasını ekleriyle beraber sunmuştur.³⁰²

Yusuf İzzet Akçal, sözlü ve yazılı olarak yaptığı savunmalarda Devlet Bakanı olduğu için yalnızca görevini yerine getirdiğini ifade etmiştir. Ancak Başsavcı'nın iddianamesinde bu ifadeleri doğrulayan düşünceler yer almamıştır. İddianameye göre Akçal, milletvekili olduğu dönemde muhalefete karşı tedbir alması için Adnan Menderes'e destekte bulunmuştur. Ayrıca anayasayı tebdil ve tağyir edici partizanca tavırla hareket etmiş ve gruptaki arkadaşlarını ikna edici konuşmalar yapmıştır. Üniversite öğrencilerine şiddet uygulanması yönündeki tavrı, Tahkikat encümeni ve Salahiyet Kanunu uygulamalarını ılımlı karşılaması, Akçal ile ilgili yer alan suçlamalar arasındadır. Tüm bunların yanı sıra İstanbul-Ankara Olayları'nda öğrencilere karşı şiddet uygulanması gerektiğini savunmuş, hatta Örfi İdare kumandanlarını ve hâkimlerini yaşanan olayların isyan niteliğinde olduğuna dair ikna çabası anayasayı ihlâl neden olmuştur. Halkevlerinin lağvı ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarının Hazine'ye devredilmesine dair kanunlara oy vermiştir. Aflara karşı çıkmış, Tahkikat Encümeni'nin faaliyetlerini desteklemiş, Uşak Olayları ve diğer

²⁹⁹ *Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları*, Cilt 2, 600-603

³⁰⁰ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 139.

³⁰¹ BCA, 010.09/33.100.3, 1-16.

³⁰² *Anayasayı İhlâl Davası Duruşma Tutanakları*, Cilt 5, 2952-2962.

olaylarda Menderes'ten daha sert tutumlar sergilemiş, Demokrat Parti Grup konuşmasında daha sert önlemler alınması gerektiğini dile getirmiştir. Yusuf İzzet Akçal yazılı savunmalarında hukukun belirlediği sınırlar dışına çıkmadığını söylese de iddianamede yer alan ifadeler Başsavcı Ömer Egesel için dikta rejiminin tezahüründen başka bir şey değildir ve talep ettiği karar Türk Ceza Kanunu'nun 146/1 numaralı maddesi olan idamdır. Ancak Yüksek Adalet Divanı, Akçal hakkında 1960/4 sayılı İstanbul-Ankara Olaylarındaki tavrıyla Anayasayı İhlal'in maddî koşullarını sağladığına kanaat getirerek Akçal'ı müebbet hapis ile cezalandırmıştır. Ayrıca Akçal tüm kamu hizmetlerinden mahrum edilmiş ve 200 lira maktu harç ödemeye mahkûm edilmiştir. Oy çokluğu ile kabul edilen bu kararda Divan üyelerinden Abdullah Üner, 146/3 Maddesi'yle, söz konusu suça kanunun iştirak hükümleri dışında kalacak şekilde katılan kişilerin 146/3'e göre fer'i iştirakçi sayılarak, cezalandırılması³⁰³ yönünde oy kullanmıştır.³⁰⁴

Yusuf İzzet Akçal'ın idamla yargılanmasına rağmen müebbet hapisle cezalandırılmasının ardından karar karşısındaki tepkisini Metin Toker,

“Müebbet hapis, eski Devlet Bakanı Akçal'ı tarifsiz sevince garketti. Nitekim salondan ayrılırken avukatına 'tebrik' manasına gelen bir el işareti yapmaktan kendisini alamadı. Kellesini kurtarmış olmak Eski Devlet Bakanı için bir mazhariyet olmak gerekti.”

sözleriyle ifade etmiştir.³⁰⁵

3.5.4. Gayrîmeşru Servet ve İktisap Davası

Yusuf İzzet Akçal'ın hem Anayasa'yı çiğnemek suçundan hem de İstanbul-Ankara Olayları'nda yer almasından dolayı yargılandığı davalar devam ederken hakkında yeni davalar da açılmıştır. Bu dönemde Yusuf İzzet Akçal adına açılan davalardan biri “*Gayrîmeşrû Servet ve İktisap Davası*”dır. Bu dava 1 numaralı Soruşturma Kurulu tarafından yürütülmüştür.³⁰⁶ 14.05.1950 ile 27.05.1960 tarihlerini kapsayan on yıllık süre zarfında Akçal'ın gayrimeşru yollardan kazanç elde edip etmediğini öğrenmek üzere 14.05.1950 tarihli geliri ve yine bu tarih aralığı ile 27.05.1960 tarihi arasındaki gelirlerini gösteren iki adet Varlık Beyannamesi ve yine

³⁰³ Kenan Evren Yaşar, “Karşılaştırmalı Olarak Anayasayı İhlal Suçu”, *Ceza Hukuk ve Kriminoloji Dergisi*, 1/1-2 (2014), 224.

³⁰⁴ Aslan, Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları, 139-140.

³⁰⁵ *Akis* 22/377, “Cezaları” (18 Eylül 1961), 16.

³⁰⁶ *Rize Postası*, “Adalet Partisi Rize Milletvekili Erol Akçal Babasını Savundu” (7 Eylül 1962), 1.

bu döneme ait gelir ve giderleri gösteren gelir-gider beyannamesi istenmiştir. Toplanan tüm evraklar yeminli bilirkişi olarak görevlendirilen Maliye Hesap Uzmanı Aydın Ahıska'ya teslim edilmiştir. Toplanan tüm belgeler bilirkişiden alınan 06.12.1960 tarih ve 4 sayılı raporla ekleri, beş kişiden oluşan bilirkişi heyeti tarafından düzenlendikten sonra incelenip araştırılmıştır. Aydın Ahıska'nın memur edildiği bu davada Yusuf İzzet Akçal'ın 281.716 lira safi serveti olduğu ve bunun yalnızca 77.981 lirasını tasarruf imkânının olduğu kaydedilirken 203.735 liranın ise normal gelir kaynaklarıyla elde edilemeyeceği tespit edilmiştir. 04.05.1950-27.05.1960 yılları içerisinde elde ettiği bu kazanca 1 Sayılı Kanun'un 24. Maddesi hükmü gereğince müsadere uygulanması kararı verilmiştir. Yusuf İzzet Akçal adına açılan 203 bin liralık haksız iktisap mal davası Ankara Ağır Ceza Mahkemesi'nde yapılmıştır. Bu davada Akçal'ın avukatlığını oğlu Erol Yılmaz yapmıştır. Yusuf İzzet Akçal'ın haksız iktisabı olmadığını savunan Erol Yılmaz, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun mal tespitinde yanlışlık yaptığını ve kendi evinin babası üzerine gösterildiğini söylemiştir. Ayrıca bu davada yaklaşık 10 kişi şahitlik yapmıştır.³⁰⁷

Bu karara itiraz edilmesi sonucu dava Yüksek Adalet Divanı'na sevk edilmiştir.³⁰⁸ Lâkin “*Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'un*” 25 Nisan 1962 tarihli *Resmî Gazete*'de yayınlanarak yürürlüğe girmesinin ardından gayrimeşru iktisap dosyaları Ağır Ceza Mahkemesi'ne sevk edilmiştir.³⁰⁹ Yusuf İzzet Akçal'ın dava dosyası da bunlardan biridir. Ağır Ceza Mahkemesi'ne devredildikten bir süre sonra 23 Şubat 1962'te çıkarılan 218 Sayılı Af Kanunu kapsamına girerek bu davalar düşmüştür.³¹⁰

Yusuf İzzet Akçal hakkında açılan gayrimeşru kazanç davasındaki bir diğer konu da Mükkerrem Sarol, Selahattin Karayavuz ve Sadık Giz'le beraber yaptıkları iş birliğine ilişkindir. Bu husus, Yüksek Soruşturma Kurulu'nun yaptığı çalışmalarla ortaya çıkmıştır. Soruşturmada yer alan bilgilere göre ünlü bir at yetiştiricisi adına usulsüz şekilde 20 bin dolarlık döviz temin edilmiştir. Temin edilen bu dövizlerle

³⁰⁷ BCA, 10.09./262.801.4, 6-12; *Rize Postası*, “Adalet Partisi Rize Milletvekili Erol Akçal Babasını Savundu” 1.

³⁰⁸ BCA, 10.09./262.801.4, 1.

³⁰⁹ Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (AMKYUHK), *Resmî Gazete* 11091 (25 Nisan 1962), Kanun no. 44, 7197-7198; BCA, 10.09/262.804.4, 2.

³¹⁰ Aslan, *Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları*, 142-144.

İngiltere’den Türkiye’ye getirilen atlar yüksek fiyata satılmış ve adı geçen milletvekilleri zimmetlerine para geçirmiştir. Yine Soruşturma Kurulu raporunda yer alan bilgilere göre Yusuf İzzet Akçal Devlet Bakanı olduğu dönemde kardeşi Hasan (Akçal) Yılmaz’a da usulsüz yollardan döviz temininde bulunmuştur. Hasan Akçal (Yılmaz) ise bu dövizlerle Amerika’dan Türkiye’ye ucuza kıyafet ithal etmiş ve ülkede yüksek fiyatla satışa sunmuştur. İddiaya göre elde edilen bu haksız kazançla da Beyazıt’ta bulunan Beyaz Saray satın alınmıştır.³¹¹

Yusuf İzzet Akçal, kardeşi Hasan Yılmaz ile beraber yasa dışı yollardan mal edinme gerekçesiyle de söz konusu davada yargılanmıştır. Davada Hasan Yılmaz’ın Beyaz Saray için harcadığı yüklü meblâğ üzerinde durulmuştur. Hasan Yılmaz, 1 milyon 800 bin liraya mâl olan bu inşaatın 900 bin lirasının kendisine ait olduğunu ve 3 bin lirasını Soğanağa’daki evini satarak, kalan kısmı da dükkânlarının kirasıyla karşıladığını ifade etmiştir. Dava bitinceye kadar ailenin mal varlığına el konulmuş ve geçimlerini sağlamak üzere aylık 2 bin liraya müsaade edilmiştir. Ancak bu meblâğ hem kendi ailesine hem de Yusuf İzzet Akçal’ın ailesine bakmak için yeterli olmamıştır. Mahkemeye sunduğu bu gerekçenin reddedilmesi üzerine Hasan Yılmaz, Mercan’daki dükkânların iki kiracısıyla anlaşarak sözleşmede geçen meblâğın bankaya ödenmesini diğer kısmın da elden verilmesini istemiştir.³¹² Kiracılarının kendisine yaptığı bu iyiliği unutmayan Hasan Yılmaz, vefa borcu olarak vasiyetinde bu kiracıların hiçbir zaman çıkarılmamasını istemiştir. Çocukları da babalarının bu vasiyetini yerine getirmiştir.³¹³

Ağır Ceza Mahkemesi’nin verdiği beraat kararının ardından avukatlığını yapan oğlu Erol Yılmaz Akçal şu sözlerle sitemde bulunmuştur:

“Bu davanın açıldığı günlere tekaddüm eden devre içinde devlet radyosundan mahkeme olmadığı halde hakkımızda ağır isnatlarda bulunulmuştur. Şimdi beraat kararımızın da aynı radyolar tarafından neşrini talep edeceğiz.”

Lâkin Erol Yılmaz Akçal’ın bu isteği reddedilmiştir. Yusuf İzzet Akçal ise 27 Mayıs Müdahalesi’nden sonra haklarında açılan bu davaların kendilerini ne kadar rencide ettiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

³¹¹ Cumhuriyet, “Düşükler, Akçal, Sarol, Karayavuz ve Giz Aleyhinde Açılan Yeni Davalar” (25 Nisan 1961), 5.

³¹² Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar)*, 40.

³¹³ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

“Haber doğrudur. Başkaları için bir şey diyemem. Fakat biz tazminat davası açmaya kararlıyız. Çünkü ihtilâlî müteakip bir mesnede dayanmadığı halde devlet radyoları en ağır ve kesin bir şekilde şeref ve haysiyetimizi rencide edici neşriyat yapılmıştır. Bu ağır ithamlar devlet radyoları vasıtası ile vatandaş kitlesine intikal ettirilmiş ve alınlarımıza silinmez lekeler vurulmak istenmiştir.”³¹⁴

Yusuf İzzet Akçal’ın ardından 2. Ağır Ceza Mahkemesi’nde 566 bin liralık Gayrimeşru Servet Davası’nda yargılanan kardeşi Hasan Yılmaz da beraat etmiştir.³¹⁵ Yusuf İzzet Akçal hem Erzincan Depremi sırasında enkazlardan çıkan değerli eşyalara el koyduğu hem de Beyaz Saray’ın ortağı olduğu iddiasıyla yargılandığı bu davalardan aklanmasının ardından: *“Gayrimeşru servet edinme davası beraatle sonuçlandı. Size temiz bir isim bıraktığım sabitleşti. Bundan sonraki davalardan ceza alsam da gam yemem.”* ifadelerini kullanmıştır.³¹⁶

3.5.5. Görevi Kötüye Kullanma Davası

*“Gayrimeşru Servet ve İktisap Davası”*ndan beraat eden Yusuf İzzet Akçal, bu kez de *“Görevi Kötüye Kullanma”* suçundan yargılanmıştır. İddiaya göre Akçal’ın isteğiyle İktisadî Devlet Teşekkülleri tarafından Yüksek Okullar Talebe Birliği’ne para yatırılması söz konusu olmuş ve Sadık Erdem adındaki şahsa 8 bin lira değerinde ödeme gerçekleşmiştir.³¹⁷

Akçal adına açılan bu dava 12 Numaralı Yüksek Soruşturma Kurulu tarafından yürütülmüştür. Yapılan incelemeler neticesinde Kurul, Yusuf İzzet Akçal’ın bir alâkasının bulunmadığına dair açıklama yapmıştır. 29 Ağustos 1960’ta yapılan açıklamada incelenen belgelerin Demokrat Parti’nin vilayetlerdeki genel durumunu öğrenmeye yönelik olduğu ve asıl meselenin dinin siyasete alet edilmeye çalışılması olduğu belirtilmiştir.³¹⁸ Bu dosya Merkez Soruşturma Kurulu tarafından 26 Ekim 1960’da alınan kararla 4 Numaralı Soruşturma Kurulu’na tevdi edilmiştir.³¹⁹ 99 Numaralı bu dosya 16 Ocak 1961’de alınan kararla, ilişkisi bulunan 47 numaralı Anayasa’yı İhlal Davası dosyasıyla birleştirilmiştir.³²⁰

³¹⁴ *Memleket*, “Eski Devlet Bakanı Yusuf İzzet Akçal’ın Haksız İktisap Davası da Beraatle Bitti” (12 Kasım 1962), 1.

³¹⁵ *Memleket*, “Yusuf İzzet Akçal’ın Kardeşi de Beraat Etti” (21 Aralık 1962), 1.

³¹⁶ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP’lı Yıllar)*, 40-41.

³¹⁷ Aslan, *Rize Milletvekillerinin Yassıada’da Yargılanmaları*, 135.

³¹⁸ BCA, 10.09/325.1004.4, 5.

³¹⁹ BCA, 10.09/325.1004.4, 1.

³²⁰ BCA, 10.09/325.1004.4, 2; BCA, 10.09/311.967.1, 1-17.

Yusuf İzzet Akçal'ın başında bulunup idare ettiği Yüksek Tahsil Gençliği Sosyal Yardım Tesisi'ne bütün bankalardan para toplanmıştır.³²¹ Öğrencilere ucuz yemek temini amacıyla kurulan bu tesis için elde edilen yardımlar 1108 numaralı banka hesabında toplanmıştır. Akçal, toplanan paraların amacına hizmet etmek yerine³²² Demokrat Parti Gençlik Kollarına aktarıldığı suçlamasıyla yargılanmıştır.³²³

Yargılandığı bu dava ile ilgili mahkemede söz alan Yusuf İzzet Akçal, Başvekâlet'te "*Gençlik Teşekkülü*" adında bir yapılanmanın olmadığını belirtmiştir. Amaçlarının, üniversitenin de bilgisi dâhilinde bazı öğrencilere ucuz yemek ve borç para vermek olduğundan bahsetmiş ve yardımların bu şekilde öğrencilere ulaştırıldığını ifadelerine eklemiştir. Hatta bu amaç doğrultusunda da İstanbul ve Ankara'da yemek yardımları için aşevi açıldığından bahsetmiştir.³²⁴

6 Kasım 1961'de gerçekleşen duruşmanın ardından mahkeme, Yusuf İzzet Akçal'ın tutuklanmasına karar vermiştir. Yusuf İzzet Akçal, Kayseri Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından tutuklanarak 10 Kasım 1961'de Kayseri Bölge Cezaevi'ne gönderilmiştir.³²⁵ Akçal, Kayseri Cezaevi'nde kaldığı süre zarfında Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na cezasının kaldırılmasına dair iki dilekçe yazmıştır.³²⁶

Yaklaşık bir yıl sonra, 15 Ekim 1962'de alınan bir kararla başka herhangi bir suçtan cezası olmaması şartıyla Yusuf İzzet Akçal'ın tutukluluk hâlinin kaldırılmasına karar verilmiştir.³²⁷ Ancak Anayasa'yı ihlâl suçundan müebbet hapse çarptırıldığından tutukluluk hâli devam etmiştir. Kızı ve avukatı Saime Kutman Yüksek Adalet Divânı Başkanlığı'na yazdığı dilekçe ile müvekkili Yusuf İzzet Akçal'ın tutukluluk hâline son verilmesini talep etmiştir.³²⁸ Yusuf İzzet Akçal, görevi kötüye kullanmak suçundan yargılandığı bu davada 23 Şubat 1963 tarihli Af Kanunu'ndan yararlanmıştır. 218 Sayılı Af Kanunu'nun 1. maddesinin A bendi ile T.C.K.'nin 97. Maddeleri gereğince açılan Kamu Davası böylece son bulmuştur.³²⁹

³²¹ Yılmaz Dikbaş, *Atatürkçüler Yenildi* (İstanbul: Enki Yayınları, 2012), 216- 217.

³²² BCA, 10.09/311.967.1, 17.

³²³ BCA, 10.09/311.967.1, 1.

³²⁴ Aslan, *Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları*, 135.

³²⁵ BCA, 10.09/311.967.1, 11.

³²⁶ BCA, 10.09/311.967.1, 9.

³²⁷ BCA, 10.09/311.967.1, 1.

³²⁸ BCA, 10.09/311.967.1, 1-17.

³²⁹ BCA, 10.09/311.967.1, 4.

Yusuf İzzet Akçal, açılan bu davaların yanı sıra masonlukla da suçlanmıştır. Üstelik bu suçlamalarda Menderes Hükümeti'nde yer alan Samet Ağaoğlu, Celal Yardımcı, Sıtkı Yırcalı, Muhlis Efe, Fatin Rüştü Zorlu gibi isimlerin de adı geçmektedir.³³⁰ Aynı suçlama yıllar sonra yeğeni Mesut Yılmaz için de kullanılmıştır. Bu suçlamalar karşısında Mesut Yılmaz'ı amcasının oğlu Erol Yılmaz Akçal savunmuş ve *"Eğer mason olsaydı bilirdim, mason değildir."* ifadelerini kullanmıştır.³³¹

3.6. Kayseri Cezaevi Günleri

Anayasa'yı İhlâl Davası'nda müebbet hapse mahkûm edilen Yusuf İzzet Akçal, verilen kararın ardından diğer mahkûmlarla beraber Kayseri Cezaevi'ne gönderilmiştir.³³² Kayseri Cezaevi'ne gitmeden evvel müebbet hapse mahkûm edilenler bir süre İmrallı'da tutulmuştur. İmrallı'ya giderken 31 mahkûma verilen müebbet hapis cezasını nasıl bulduklarını soran üsteğmene Tevfik İleri, *"Bir gün dahi hapse mahkûm değiliz. Ama müebbet hapse mahkûm oluyoruz."* sözleriyle cevap vermiştir. İmrallı Cezaevi'nde mahkûmlara yatak battaniye, kitap ve ilaç gibi birtakım ihtiyaçları getirilmiştir. Mahkûmlar 23 Eylül 1961'de Kayseri'ye nakledilmişlerdir. İmrallı Cezaevi'nde Yusuf İzzet Akçal ile aynı koğuştaki kalan Tevfik İleri günlüklerinde bu olayı şöyle yazmıştır:

*"Dün akşam 10.30'da yattım.12.00'de uyandım. Jandarma binbaşısı emir geldiğini ve İmrallı'dan bir saate kadar ayrılacağımızı söyledi. Kalktım tıraş oldum. Üçe bölündük. Üç muhribe binerek saat 01.30'da hareket ettik. 04.00'e doğru Yeşilköy'e geldik. Yağmur yağıyordu. Otobüslerle hava alanına (askeri) gittik. Ve 04.30'a doğru hareket ettik. Saat 06.15'te Ankara'nın üstünden geçtik. Tabii yavrularım bundan habersizdi.07.15'te Kayseri Askerî Hava Meydanı'na indik. Ve oradan otobüslerle Kayseri Cezaevi'ne geldik".*³³³

Akçal'ın Kayseri Cezaevi'nde yattığı dönemde yeğeni Mesut Yılmaz, amcası için *"Kayseri'ye Sesleniş"* adlı şiirini yazmıştır.³³⁴

Eski hükümet idarecileri, Kayseri Cezaevi'nde bulundukları dönemde Adalet Partili milletvekilleri tarafından ziyaret edilmişlerdir.³³⁵ Dönemin Sağlık Bakanı Dr.

³³⁰ Uğur Mumcu, "Mason", *Cumhuriyet* (13 Temmuz 1989), 15.

³³¹ Ekmekçi, "Eski TRT'ci", *Cumhuriyet*, 12.

³³² Turizm Haberleri (TH), "O Gerçek Bir Siyaset ve Halk Adamıydı".

³³³ Tevfik İleri, *Yassıada ve Kayseri Günlükleri* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2003), 371-379-380.

³³⁴ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 14.

³³⁵ *Memleket*, "23 A.P.'li Milletvekili Kayseri Cezaevi'ni Ziyaret Etti" (6 Ocak 1962), 1.

Yusuf Azizoglu da Kayseri Cezaevi'ni ziyaret edenler arasındadır. Azizoglu hem eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile hem de diğ er eski iktidar mensuplarıyla görüşmüş ve af konusunda çalışmalar yapıldığını söylemiştir.³³⁶ Kayseri Cezaevi'nde hastalanan Celal Bayar, evinde tedavi edilmek üzere, 7 Kasım 1964'de tahliye edilmiştir.³³⁷

11 Ekim 1962'de Siyasî Af tasarısı Meclis gündemine gelmiştir.³³⁸ Bu kanun tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonu'nda aynen kabul edilmiştir.³³⁹ Ancak Yusuf İzzet Akçal bu kanundan yararlanamamıştır.³⁴⁰ Çünkü bu Af Kanunu cezaları 4, 5, 6, 7 yıla kadar mahkûm olanları kapsamaktadır. Buna göre mahkûmların ceza sürelerinden 4 yıl eksiltilmiştir. Yani 5 veya 6 yıl hüküm giyenler cezalarının 2 yılını doldurmasıyla beraber direkt olarak aftan faydalanacaklardır. 7 yıla mahkûm olanlarsa bir yıl şartlı tahliye haklarını kullanabileceklerdir. 270 kişinin faydalandığı bu haktan, cezası 10, 15, 20 yıl ve müebbet olanlar faydalanamayacaktır. Aftan faydalanan mahkûmlar devlet memuru olma, seçme ve seçilme gibi siyasî haklardan mahrum edileceklerdir. Bunun dışında kendi mesleklerini icra etmelerinde bir sakınca görülmemiştir.³⁴¹

20 Kasım 1962 tarihli *Memleket Gazetesi* 'nde yer alan bilgiye göre Yusuf İzzet Akçal romatizma, şeker ve kalp hastalıklarından dolayı hapishane şartlarının kendisi için uygun olmadığını belirterek Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'den af talebinde bulunmuştur. Hatta Akçal'dan sonra sağlık sorunu yaşayan diğ er hasta ve yaşlı mahkûmların da af talebinde bulunma niyetleri olduğu yazmaktadır.³⁴² Ancak bu haberin doğru olmadığını söyleyen Akçal, *Memleket Gazetesi* 'ne gönderdiği yazıda Cumhurbaşkanı'ndan böyle bir af talebinde bulunmadığını, çıkan haberlerin asılsız olduğunu söylemiştir.³⁴³ Lâkin sağlık durumunun kötüye gittiği gerekçesiyle Sıhhiye Kurulu tarafından 11 Mart 1963'te verilen rapora istinaden altı aylığına tahliyesine karar verilmiştir.³⁴⁴

³³⁶ *Memleket*, "Sağlık Bakanı Kayseri Cezaevi'ni Ziyaret Etti" (10 Ağustos 1962), 1.

³³⁷ Kahraman Yusufoglu, *Askerî Deha* (İstanbul: Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım Ticaret LTD. ŞTİ. 2011), 164; (Haz. Sarol- Bozdağ), 100. Yaşında Celal Bayar'a Armağan, 13.

³³⁸ *Rize Postası*, "Af Tasarısı Komisyonunda" (10 Ekim 1962), 1.

³³⁹ *Rize Postası*, "Af Meclis'e Kadar Geldi" (11 Ekim 1962), 1.

³⁴⁰ *Memleket*, "Af Dışı Kalanlar: Müebbetler" (15 Ekim 1962), 1.

³⁴¹ *Rize Postası*, "Siyasi Af Bakanlar Kurulundan Çıktı" (9 Ekim 1962), 1.

³⁴² *Memleket*, "Yusuf İzzet Akçal Gürsel'den Affını İstedi" (20 Kasım 1962), 1.

³⁴³ *Memleket*, "Yusuf İzzet Akçal Af Talebinde Bulunmadı" (1 Aralık 1962), 1.

³⁴⁴ *Vatan*, "Müebbet Hapse Mahkûm Yusuf İzzet Akçal da Tahliye Edildi" (12 Mart 1963), 1.

Tahliye edilen Akçal'ı, oğulları Necat ve Erol Yılmaz'la beraber bazı yakınları karşılamaya gelmiştir. Basının da yer aldığı bu tahliye gününde kendisine sorular yönelten gazetecilere Yusuf İzzet Akçal, “*Hiçbir şey söylemek niyetinde değilim. Beni konuşturmayınız. Yapmayın bunu. Politik bir çene... Ne olacak yani?*” sözleriyle cevap vererek kendisine ait araçla cezaevinden ayrılmıştır. Tedavisine Ankara ve İstanbul'da devam edilecek olan Akçal, önce damadı Ahmet Karamehmetoğlu'nun evinde bir süre istirahat etmiştir.³⁴⁵

Altı aylık sürenin dolmasının ardından Akçal için tutukluluk hâli yeniden başlamıştır. Ancak Akçal'ın teslim olmaması firar ettiği haberlerini gündeme getirmiştir. İki polis tarafından Üsküdar Savcılığı'na götürülen Akçal, gazetecilere verdiği demeçte; herhangi bir firar durumunun olmadığını, sadece ikinci bir sağlık raporu için beklediğini belirtmiştir.³⁴⁶

Akçal cezasının tekrardan ertelenmesi için Ankara Numune Hastanesi Sıhhi Kurulu'ndan aldığı raporu Kayseri Savcılığı'na göndermiştir. Raporda ağır diyabet ve gözdibi kanaması rahatsızlığı sebebiyle “*hayatî tehlike mevcut*” olduğu yazmasına rağmen bu, cezanın ertelenmesi için yeterli görülmemiştir.³⁴⁷ Ancak bu sağlık sorunları göz önünde bulundurularak İstanbul Toptaşı Cezaevi'ne nakledilmiştir.³⁴⁸

İstanbul'daki tutukluluk hâli devam ederken bir yandan da yine sağlık sorunları sebep gösterilerek tahliyesi istenmiş ve adli tıptan alınan sağlık raporları incelenmek üzere Adalet Bakanlığı'na gönderilmiştir. Daha sonra Cumhurbaşkanlığı'na sunulan raporlar neticesinde Cemal Gürsel af yetkisini kullanmış ve çıkarılan kanunla Yusuf İzzet Akçal'ın affına 7 Ekim 1964'te karar verilmiştir. Anayasa'nın 97. Maddesi'nin 2. Fıkrası hükmüne göre cezası tamamen kaldırılan Akçal için, 97. Madde'nin 2. Fıkrası'nda yer alan hükümler uygulanmıştır.³⁴⁹

³⁴⁵ *Cumhuriyet*, “Yusuf İzzet Akçal Dün Meşruten Tahliye Edildi” (12 Mart 1963), 5.

³⁴⁶ *Milliyet*, “Akçal Dün Tekrar Cezaevine Kondu”, 1-7.

³⁴⁷ *Cumhuriyet*, “Akçal'ın Raporu Bitti” (18 Ekim 1963), 1.

³⁴⁸ *Milliyet*, “Akçal Dün Tekrar Cezaevine Kondu”, 1-7. *Milliyet* gazetesinde geçen Toptaşı cezaevi, *Cumhuriyet* gazetesinde haberinde Paşakapısı olarak yer almaktadır. *Cumhuriyet*, “Akçal'ın Raporu Bitti”, 1.

³⁴⁹ BCA, 030.11.1/308.33.10, 2; 15.10.1964 Tarihli Yusuf İzzet Akçal'ın Cezasının Affına Dair Kararname (İACADK), *Resmî Gazete* (17 Ekim 1964), 1; *Cumhuriyet*, “Gürsel, Yusuf İzzet Akçal'ı da Affetti” (9 Ekim 1964), 7; Aslan, *Rize Milletvekillerinin Yassıada'da Yargılanmaları*, 143. Yusuf İzzet Akçal milletvekilliği döneminde de şeker hastalığı şikâyetiyle devamlı olarak hastaneye gidip gelmektedir. Hapishanede olduğu süreçte ise Adalet Bakanlığı'na yazdığı dilekçelerde hastalığının göz önünde tutularak beraatını talep etmiştir ve bu talep 1964 tarihinde

Milliyet Gazetesi Yusuf İzzet Akçal'ın yararlandığı affı, “*Akçal da Affedildi*” başlığıyla yayınlarken,³⁵⁰ *Cumhuriyet Gazetesi* ise “*Gürsel, Yusuf İzzet Akçal'ı da Affetti*” başlığıyla yayınlamıştır.³⁵¹ Yusuf İzzet Akçal tahliye edilmesinden kısa bir süre sonra Bahadır Dülger ile beraber Celal Bayar'ı ziyaret etmiştir.³⁵²

kabul edilmiştir. Yusuf İzzet Akçal'ın doktor raporu ve ilgili makamlara yazdığı dilekçeler için bkz. BCA, 030.10.0.0/5.27.30, 1; BCA, 030.11.1/308.33.20, 1.

³⁵⁰ *Milliyet*, “Akçal'da Affedildi” (8 Ekim 1964), 7.

³⁵¹ *Cumhuriyet*, “Gürsel, Yusuf İzzet Akçal'ı da Affetti”, 7.

³⁵² *Milliyet*, “Bayar” (10 Kasım 1964), 7.

4. ADALET PARTİSİ DÖNEMİ VE İZZET AKÇAL'IN SİYASİ KİMLİĞİ

4.1. Cezaevinden Çıktıktan Sonraki Süreç

Yusuf İzzet Akçal'ın 06.772.000 sicil numarası ile emekli olduğu bilinmektedir.³⁵³ Yassıada Yargılamaları'nın ardından Kayseri Cezaevi'ne nakledilen Akçal, emekli maaşının kendisine ulaştırılmasını istemiş, bu konuda Yahya Bilgin ile bir görüşmesi esnasında şu sözleri dile getirmiştir: “... Emekli olmak çok önemlidir. Çünkü emekli maaşı insanı cezaevinde bile bulur...”³⁵⁴

Yusuf İzzet Akçal'ın Yassıada'daki yargılanma sürecinde malvarlığı incelenmiş ve bir eve sahip olduğu saptanmıştır. Kendi aracı dahi olmayan Akçal, evinin olmasına ve emekli olmasına rağmen geçimini sağlamak için yaşamının son yıllarına dek çalışmıştır. 1960 Askeri Müdahalesi sonrası siyasetten uzak kalan Yusuf İzzet Akçal, hukukçu olması sebebiyle hayatını idame ettirebilmek adına dönemin ünlü avukatlarıyla çalışmıştır. Bu avukatların almış olduğu davalarda hukuk danışmanlıkları yapan Akçal geçimini bu şekilde sağlamıştır.³⁵⁵

Yaşamış olduğu zor günlerinde küçük oğlu Erol Yılmaz Akçal ile aynı evde ikamet etmiş ve o dönemlerde milletvekili olan oğlu da, babası Akçal'a her anlamda destek olmuştur. İlerleyen yıllarda Yusuf İzzet Akçal, avukatlık dışında 1 Mayıs 1968 ve 6 Haziran 1977 tarihleri arasında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Denetleme Kurulu üyeliği yapmıştır.³⁵⁶

Yusuf İzzet Akçal'ın 27 Mayıs 1960 Müdahalesi'yle beraber sona eren siyasî hayatı 17 yıllık bir aranın ardından Adalet Partisi'nde yeniden başlamıştır. Çünkü Adalet Partisi'nin kuruluş programı Demokrat Parti'nin düzenine göre oluşturulmuştur.³⁵⁷ Hatta eski Demokrat Parti Rize Milletvekili Osman Kavrakoğlu,

³⁵³ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem (1950-1954)*, 925.

³⁵⁴ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

³⁵⁵ Bilgin, “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşme 18 Nisan 2021).

³⁵⁶ Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi*, 925.

³⁵⁷ Baki Erken, “Merkez Sağ İdeolojisi Çerçevesinde Süleyman Demirel ve Askerî Müdahaleler”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/2 (2012), 36.

Demokrat Parti ideolojisini devam ettirdiği gerekçesiyle Adalet Partisi'nde çalışmalarını yürüttüklerinden bahsetmiştir.³⁵⁸

4.2. Eski Demokratların Yeni Adresi Olarak Adalet Partisi

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nden sonra kurulan Adalet Partisi, Demokrat Parti'nin devamı niteliğindedir.³⁵⁹ Aynı düşünce yapısına sahip olan bir diğer parti ise Yeni Türkiye Partisi'dir, ancak Adalet Partisi kadar başarılı olamamıştır. Eski Demokratları bünyesinde barından Adalet Partisi, emekli Genelkurmay Başkanı olan Ragıp Gümüşpala tarafından 11 Şubat 1961'de kurulmuş ve aynı yıl seçimlere katılmıştır.³⁶⁰ Adalet Partisi kurucularının Gümüşpala'yı başkan olarak seçmelerinde emekli orgeneral olmasının payı büyüktür. Çünkü bu sayede hem 27 Mayıs intikamı gibi iddialar zayıflayacak hem de aynı cepheye karşı koruma görevi üstlenecekti.³⁶¹ Ancak beklenen olmamıştır. Gümüşpala beklenenin aksine 27 Mayıs'ın etkileri henüz sona ermediğinden iyi bir tanıtım yapamamıştır. Adalet Partisi buna rağmen ilk defa katıldığı 1961 Seçimlerin'de Cumhuriyet Halk Partisi'nden sonraki ikinci büyük parti olarak başarılı bir sonuç elde etmiştir.³⁶²

Cumhuriyet Halk Partisi %36,7 oy alırken Adalet Partisi ise %34,7 oranında oy almıştır.³⁶³ Adalet Partisi aldığı bu oyla kendi düşünce sistemine yakın olan YTP ve CKMP ile bir koalisyon hükümeti kurabilecekken, bu durum askerlerin isteğiyle gerçekleşmemiştir. Hatta bu üç partinin belirlediği Ali Fuat Başgil'in de Cumhurbaşkanı olmasını engellemişlerdir. Onların Cumhurbaşkanı olarak görmek istedikleri kişi Cemal Gürsel ve hükümeti kurmasını istedikleri kişi de İsmet İnönü'dür. Neticede bu isteklerinin ikisi de kabul edilmiştir. Adalet Partisi ise istemeyerek de olsa Cumhuriyet Halk Partisi ile hükümet kurma teklifini kabul etmiştir. Ancak bu hükümet 7 ay sonra Demokrat Parti'lilerin affı hususundaki fikir ayrılığı nedeni ile yıkılmıştır. Bu durum Adalet Partisi'nin gerçekten de Demokrat

³⁵⁸ *Kuzey Ekspres*, "Kavrak, Demokrat Parti'nin İdealini Devam Ettiren Tek Parti Olan A.P.'de Birleştik" (26 Ağustos 1976), 1.

³⁵⁹ Ümit Cizre Sakalhoğlu, *Adalet Partisi-Ordu İlişkileri (Bir İkilemin Anatomisi)* (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993), 29.

³⁶⁰ Cemal Fedayi, "Adalet Partisi'nin Birinci Dönemi: 1961-1971", *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 16/57, (2019), 125.

³⁶¹ Tanel Demirel, *Adalet Partisi (İdeoloji ve Politika)* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2004), 32.

³⁶² Fedayi, "Adalet Partisi'nin Birinci Dönemi: 1961-1971", 125.

³⁶³ Faruk Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi* (Ankara: Nika Yayınevi, 2022), 196.

Parti'nin devamı olduğu düşüncesini kuvvetlendirmiştir.³⁶⁴ Ancak Adalet Partisi'nin izlediği bu tutum eski Demokrat Parti'lileri taraftar edinmesini sağlasa da ordunun tepkisini çekme ihtimalini de taşımıştır. Bu sebebe karşılık bir denge siyaseti izlemeye özen gösterilmiştir.³⁶⁵

1962 yılının haziran ayında yaşanan kısa süreli bunalımın ardından 25 Haziran 1962-2 Aralık 1963 arasında varlığını sürdürecektir olan İkinci İnönü Koalisyonu, Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'nin katılımıyla kurulmuştur. Koalisyonlar dönemi olarak anılan bu dönemde İnönü bağımsızların katılımıyla 25 Aralık 1963-13 Şubat 1965 yıllarını kapsayan Üçüncü Koalisyon Hükümetini kurmuştur.³⁶⁶ Ancak Cumhuriyet Halk Partisi'nin bağımsızlarla kurduğu bu hükümet, bütçe görüşmelerinin ardından İnönü'nün istifa etmesiyle son bulmuştur.³⁶⁷ Çünkü 197 kabul oyu almasına karşın 225 ret oy ile 1965 yılı bütçesi kabul edilmemiştir.³⁶⁸

Öte yandan İnönü'nün istifasındaki diğer sebep, siyasete damgasını vuracak olan Süleyman Demirel'in girişimleridir. İsmet Paşa'yı deviren adam olarak anılan Demirel, siyasi tarihte de bu ünle anılmıştır. Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında Adalet Partisi, YTP, CKMP, MP ile beraber yeni hükümet 1965'te kurulmuştur. Demirel Başbakan Yardımcısı olarak hükümete katılmıştır. Ragıp Gümüşpala genel seçimler öncesi vefat edince Adalet Partisi Genel Başkanı olarak Süleyman Demirel seçilmiştir.³⁶⁹

Süleyman Demirel genel başkan seçilmesinin ardından yaptığı bir konuşmada Adalet Partisi'nin, Demokrat Parti'nin devamı olduğunun altını bir kez daha çizmiş ve “*Adalet Partisi, Demokrat Parti'nin ta kendisidir.*”³⁷⁰ ifadelerini kullanmıştır. Demirel 10 Ekim 1965'te yapılan genel seçimlerde Adalet Partisi'nin Isparta Milletvekili olarak seçilmiş ve Türkiye'nin 12. Başbakanı olmuştur. Süleyman Demirel 4 yıl süren bu

³⁶⁴ Fedayi, “Adalet Partisi'nin Birinci Dönemi”: 1961-1971”, 125.

³⁶⁵ Süleyman Çağrı Güzel, “Süleyman Demirel'in Askeri ve Sivil Bürokrasi ile İlişkileri”, *e-Şarkiyat İlim Araştırmalar Dergisi* 9/2 (2017), 549.

³⁶⁶ Hikmet Özdemir, *Siyasal Tarih 1960-1980*, *Türkiye Tarihi 4 (Çağdaş Türkiye 1908-1980)* (İstanbul: Cem Yayınevi, 2011), 244-245.

³⁶⁷ Yusufoglu, *Hatıralar Işığında Atatürk ve Cumhuriyet Halk Fırkası*, 204.

³⁶⁸ Hulusi Turgut, *Güniz Sokağı* (İstanbul: ABC Ajansı Yayınları, 1987), 74.

³⁶⁹ Fedayi, “Adalet Partisi'nin Birinci Dönemi: 1961-1971”, 126-129.

³⁷⁰ Erken, “Merkez Sağ İdeolojisi Çerçevesinde Süleyman Demirel ve Askerî Müdahaleler”, 36.

hükümet döneminin ardından 1969, 1970, 1975, 1977 ve 1979 yıllarında 5 defa daha hükümet kurmuştur.³⁷¹

Adalet Partisi'nin 1961'de kurulmasından sonra Yusuf İzzet Akçal'ın oğlu Erol Yılmaz Akçal da siyasete girmiş ve Adalet Partisi'nden Rize milletvekili adayı olmuştur. Rize milletvekili olarak Meclis'e giren Erol Akçal I. (XII), II. (XIII), III. (XIV) dönem milletvekilliği yapmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Avrupa Konsey Üyesi ve Başkanvekilliği yapan Akçal, Birleşmiş Milletler Genel Kurul Toplantıları Müşaviri ve Uluslararası İlişkiler Dış Ticaret Memuru sıfatıyla da görev almıştır.³⁷²

12 Mart 1971 Muhtırası'na giden sürece bakıldığında Türkiye'deki ekonomik sıkıntıların yanı sıra, toplumsal alanda da düzensizliklerin baş gösterdiği görülmektedir. 1971 senesinin ilk aylarında Başbakan Süleyman Demirel, tesirli kanunî önlemleri almak zorunda kaldıklarını mesajla yayımlamıştır. Aynı zamanda artan olaylar neticesinde hükümet *Tedbirler Kanunu* 'nu yapılan görüşmeler sonrasında netleştirmiştir. Kanuna göre afiş asanların ve güvenlik güçlerine direnenlerin cezası para ve hapistir. Demirel Hükümeti ülkede cereyan eden gidişatı tedbirler olarak önlemeye çalışmış, ancak başarılı olamamıştır.³⁷³ Ayrıca 12 Mart'a giden süreç zaman içerisinde oluşmuş 1966 yılında ayak seslerini duyurmuş, ancak tam dört yıl sonrasında gerçekleşmiştir.³⁷⁴ Ülkede tüm bunlar yaşanırken ordu içinde de fikir babalığını Doğan Avcıoğlu'nun üstlendiği bir cunta kurulmuştur. Cuntacıların amacı, tamamlanamayan Kemalist inkılâpların kaldığı yerden devam ettirilmesidir. 9 Mart 1971'de planladıkları darbeyi gerçekleştiremeden, aralarına sızan Korg. Atıf Erçıkan ile Mahir Kaynak'ın durumu Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a ihbar etmesi üzerine darbe girişimleri engellenmiştir.³⁷⁵

9 Mart Darbe Girişimi önlenmiş ancak üç gün sonra 12 Mart İhtilali gerçekleşmiştir. İhtilalin şekli Adalet Partisi hükümetinin istifasının gerçekleşmesine yönelik muhtıradan oluşmuştur ve muhtıranın cumhurbaşkanına verilmesinin ardından Süleyman Demirel Hükümeti istifa ettirilmiştir. Aynı zamanda üç maddeden oluşan muhtıra, siyasette yeniden düzenlemeler yapılmasını, bu düzenlemelerin nasıl

³⁷¹ Güzel, *Süleyman Demirel'in Askeri ve Sivil Bürokrasi ile İlişkileri*, 546.

³⁷² Biyografya Beta (BB), "Erol Yılmaz Akçal", (Erişim 21 Kasım 2022).

³⁷³ Mete Kan Kaynar, *Türkiye'nin 1970'li Yılları* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 55-62.

³⁷⁴ Orhan Erkanlı, *Anılar, Sorunlar, Sorumlular* (İstanbul: Baha Matbaası, 1973), 368.

³⁷⁵ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi*, 212.

yapılacağını ve istenilenin yapılmadığı takdirde ortadaki sorunun nasıl çözeceğini iletliyordu.³⁷⁶

12 Mart 1971 Darbesi'nden sonra yıkılan hükümetin yerine yaklaşık bir ay sonra hükümet kurulabilmiştir. Bu süre zarfında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay hükümet kurma yetkisini Cumhuriyet Halk Partisi vekili Nihat Erim'e, Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa etmesi şartıyla vereceğini bildirmiştir. İstifasını veren Erim 26 Mart'ta hükümeti açıklanmıştır. 7 Nisan 1971'de TBMM'den güvenoyu alan Nihat Erim Hükümeti'nde bakanların birçoğu mühendisler, uzmanlar ve öğretim üyelerinden seçilmiştir.³⁷⁷ Bu bakımdan Erim hükümeti, bir teknokratlar hükümeti olarak öne çıkmıştır.³⁷⁸

12 Mart'tan sonra ülkede sıkıyönetimler ilan edilerek, basın yayın organlarına bazı yasaklar getirilmiştir. Gözaltına almalarla birlikte tutuklamalar da ülkede hızla devam etmiştir. 1961 Anayasası üzerinde de değişiklikler yapılmıştır.³⁷⁹ Ancak askerler ülke yönetimini doğrudan ele almamış ve partiler kapatılmamıştır.³⁸⁰ Nihat Erim, Ferit Melen ve Naim Talu başbakanlığında 1971-1973 yılları arasında dört kez hükümet kurulmuştur. Ülkedeki demokrasi böylece devam ettirilmiştir.³⁸¹

4.3. Yusuf İzzet Akçal'ın Adalet Partisi'ne Katılışı

Yusuf İzzet Akçal, 17 yıllık aranın ardından 1977 Seçimleri'nde yeniden milletvekili adayı olmuştur. Adalet Partisi bu kez oğlu Erol Yılmaz Akçal'ın yerine listede Yusuf İzzet Akçal'ı aday göstermiştir.³⁸² Bu adaylık süreci Adalet Partisi Genel İdare Kurulu'nun Ankara'da yaptığı toplantıda başlamıştır. Rize sıralamasının kararlaştırıldığı bu toplantıda öncelik Adnan Menderes ve Celal Bayar'ın yakın arkadaşlarından olan Yusuf İzzet Akçal ve Osman Kavrakoglu'na verilmiştir. Akçal'ın birinci sırada, Kavrakoglu'nun ise ikinci sırada yer alması uygun görülmüştür. Ancak toplantının devamında aday olan iki ismin de 1960 Askeri Müdahalesi'nde yargılanmış

³⁷⁶ Kaynar, *Türkiye'nin 1970'li Yılları*, 67.

³⁷⁷ Kaynar, *Türkiye'nin 1970'li Yılları*, 68.

³⁷⁸ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi*, 213.

³⁷⁹ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi*, 215.

³⁸⁰ Kaynar, *Türkiye'nin 1970'li Yılları*, 68-73.

³⁸¹ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi*, 213.

³⁸² Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 80.

olmaları gerekçesiyle ikinci sıradaki adayın Tuncay Mataracı olması kararlaştırılmıştır.³⁸³

Kendisine duyulan güveni boşa çıkarmayan Akçal seçimlerden başarıyla çıkmıştır.³⁸⁴ Adalet Partisi 1977 Seçimleri'nde Rize'de 45,8, Cumhuriyet Halk Partisi ise 32,0 oy oranlarına ulaşarak ikiyeşer milletvekili çıkarmıştır.³⁸⁵ Adalet Partisi Rize milletvekilleri Yusuf İzzet Akçal ve Tuncay Mataracı olurken, Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri ise Yılmaz Balta ve Sami Kumbasar'dır.³⁸⁶

Akçal 5 Haziran-17 Kasım 1977'de, Kinyas Kartal'dan sonra Meclisteki en yaşlı üye olduğu için Millet Meclisi Başkanvekilliği yapmıştır. Akçal, bu görevi Meclis içtüzüğünün sekizinci maddesine uygun olarak başkanvekilinin seçimle göreve gelmediği gerekçesiyle yaptığını belirtmiştir.³⁸⁷ Millet Meclisi Başkanlığı seçiminde Adalet Partisi rotasyon önerisinde bulunmuş, başkanın iki yıl Cumhuriyet Halk Partisi'nden iki yıl ise Adalet Partisi'nden seçilmesini önermişlerdir. Ancak bu durum Adalet Partisi'nin başkanlığı garantilediği gerekçesiyle kabul edilmemiştir.³⁸⁸ 1980 yılında da en yaşlı Meclis üyesinin hasta olması sebebiyle Yusuf İzzet Akçal Meclis Başkan Vekilliği yapmıştır.³⁸⁹ Akçal, 12 Eylül 1980 Darbesi'ne kadar siyasete devam etmiştir.

1970'li yılları kapsayan ekonomik sıkıntılar ve artan terör olayları ülkeyi 1980 Askeri Müdahalesi'ne taşımıştır.³⁹⁰ 21 Aralık 1979'a gelindiğindeyse başkanlığını Kenan Evren'in yaptığı komutanların toplantısı sonucu Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'e bir muhtıra yazılmıştır. Bu muhtırayı 12 Mart Muhtırasından ayıran ise içeriğinin sadece siyasî partileri değil, bütün anayasal kuruluşları ihtar etmesiydi.³⁹¹ Yaşanılan siyasî ve ekonomik krizlere çözüm getirebilmek adına Adalet Partisi azınlık

³⁸³ Yavuz Donat, Yavuz Donat'ın Vitrininden (*Sandıktan İhtilale 1977-1980*) (İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1987), 133-134.

³⁸⁴ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi* (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar), 80-81.

³⁸⁵ Yüksek Seçim Kurulu (YSK), "1977 Rize Seçim Sonuçları", (Erişim 5 Mayıs 2023).

³⁸⁶ Haberler.com (H.CM), "1977 Genel Seçimleri İllerde Kazanan Adaylar", (Erişim 5 Mayıs 2023).

³⁸⁷ *Milliyet*, "Milletvekilleri Meclis Başkanı'nın Bir An Önce Seçilmesini İstedi" (5 Ekim 1977), 8.

³⁸⁸ *Cumhuriyet*, "Meclis" (5 Kasım 1977), 9.

³⁸⁹ Bilgin, "Yusuf İzzet Akçal" (Görüşme 18 Nisan 2021).

³⁹⁰ Tanel Demirel, "12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 56/4 (2001), 47.

³⁹¹ Ahmet Tahir Can, *Nasıl Darbe Yaptım* (Kenan Evren 12 Eylül'ü Anlatıyor) (İstanbul: Anatolia Kitap, 2012), 15.

hükümeti, Turgut Özal'ın mimarı olduğu 24 Ocak Kararları'nı³⁹² kamuoyuyla paylaşmıştır. 24 Ocak Kararları'nın duyurulmasının ardından toplumdaki muhaliflerde hareketlenmeler yaşanmıştır. Ekonomik gelişmelerin yanı sıra ülkede baş gösteren siyasî suikastlarda eski bakan MHP'li Gün Sazak, eski Başbakan Nihat Erim, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler hayatını kaybetmiştir. Bu suikastların ardından alınan sıkıyönetim kararına karşın olaylar durdurulamamıştır. Tüm bunların yaşandığı günlerde cumhurbaşkanlığı görev süresi dolan Fahri Korutürk'ten sonra seçimler yapılsa da sonuç alınamamış ve toplumda bu durum demokrasiye duyulan güvenin azalmasına neden olmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'ne çıkan olayları etken sayan ordu, 11 Temmuz olarak darbe gününü kararlaştırılsa da yapılan değişiklikle darbe iki ay sonrasına ertelenmiştir.³⁹³

12 Eylül 1980'de ordunun *Bayrak Harekâtı*³⁹⁴ adını verdiği darbe gerçekleşmiştir.³⁹⁵ Darbeci Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı komuta heyeti, Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ismini kullanmış, Genelkurmay Başkanı Kenan Evren'in Devlet Başkanlığı'nı üstlenmesiyle de ülke yönetiminde tüm yetki ve görevlerde askeri anlayış kendini göstermeye başlamıştır.³⁹⁶ TRT'de 03.59'da İstiklal Marşı'nın ardından Milli Güvenlik Konseyi'nin bildirisi okunarak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin ülke yönetimine el koyduğu kamuoyuna duyurulmuştur.³⁹⁷ Böylelikle cumhuriyet tarihinin son yirmi senesinde yaşanan üçüncü darbe de meydana gelmiştir.³⁹⁸ Bildiride bahsedilen konulardaki çalışmalar bitene dek ülkede var olan bütün siyasal

³⁹² Türkiye'nin Dış Ticaret'te daha aktif rol almasına zemin hazırlayan; devalüasyonun devamlılığını sağlayan, ithalatın serbest kılındığı, kamunun yaptığı yatırımların kısıtlandığı, dışalımdaki kısıtlamaların kaldırıldığı gibi dünyada var olan yeni düzene uyum sağlayabilmek adına maddeler içeren kararlardır. Bkz. Şinasi Öztürk-Fethi Nas-Ergün İçöz, "24 Ocak Kararları, Neo-Liberal Politikalar ve Türkiye Tarımı", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (2008), 16-17.

³⁹³ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi (1979'dan Günümüze)*, 226-228.

³⁹⁴ 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'ne ordunun vermiş olduğu isimdir. Bkz. *Ekşi Sözlük*, "Bayrak Harekâtı" (Erişim 6 Mayıs 2023).

³⁹⁵ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi (1979'dan Günümüze)*, 229.

³⁹⁶ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), "Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutlarıyla Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu" (Erişim 7 Mayıs 2023).

³⁹⁷ Can, *Nasıl Darbe Yaptım (Kenan Evren 12 Eylül'ü Anlatıyor)*, 27.

³⁹⁸ Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)* (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996), 261.

faaliyetlerin de durdurulduğu ilan edilmiştir.³⁹⁹ Ancak bir süreliğine faaliyetler durdurulmuş olsa da 16 Ekim 1981’de 2533 Sayılı Kanunun⁴⁰⁰ çıkarılmasıyla birlikte tüm siyasi partiler kapatılmıştır.⁴⁰¹

Adalet Partisi Genel Başkanı Demirel ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı olan Bülent Ecevit Askeri Müdahalenin gerçekleşmesinin ardından askeri tesislerin bulunduğu Gelibolu’ya götürülmüş ve orada gözaltında tutulmuşlardır. Ülkede gözaltılar devam ederken bir yandan davalar açılmış ve birçok idam kararları verilerek uygulanmıştır.⁴⁰² Tüm bunlar yaşanırken bir yandan da askeri yönetim için oldukça önemli olan ekonomi hususunda adımlar atılmıştır. Turgut Özal’ın 24 Ocak Kararları’nın mimarı sayılması nedeniyle, Özal Başbakan Yardımcılığı’na getirilerek programın uygulanması hedeflenmiştir.⁴⁰³ Ekonominin yanı sıra anayasa çalışmaları da yapılarak Devlet Başkanı Org. Kenan Evren, ülkedeki gezilerle yeni anayasayı halka tanıtmıştır ve 1982 yılının 7 Kasım’ında 1982 Anayasası’nı halkın oyuna sunmuştur.⁴⁰⁴ Oylamaya katılan 67 ilde halkın büyük çoğunluğunun evet oyu vermesiyle 1982 Anayasası⁴⁰⁵ kabul edilmiştir.⁴⁰⁶

1980-1983 yılları arasında ülke yönetiminde etkin olan askeri anlayış, 24 Nisan 1983’te yasağın kaldırılarak siyasi partilerin yeniden kurulmaya başlamasıyla, demokrasiye dönüş adımı sayılabilecek olan 6 Kasım 1983 seçimlerinde yerini Turgut

³⁹⁹ Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren’in Türk Milletine Açıklaması (GMGKBOKETMA), *Resmi Gazete* 17103 (12 Eylül 1980), 4.

⁴⁰⁰ 16 Ekim 1981’de çıkarılan “Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun”, 1992 yılına kadar yürürlükte kalmış ancak 03.07.1992’de uygulamadan kaldırılmıştır. Bkz. 16.10.1981 Tarih ve 2533 Sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (SPFDKYKSSPKDYİK), *Anayasa Mahkemesi* (1992), 3821, 7311-7312.

⁴⁰¹ Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun (SPFDK), *Resmi Gazete* 17486 (16 Ekim 1981), Kanun no. 2533, 1.

⁴⁰² Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*, 265.

⁴⁰³ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi (1979’dan Günümüze)*, 231.

⁴⁰⁴ Can, *Nasıl Darbe Yaptım (Kenan Evren 12 Eylül’ü Anlatıyor)*, 91.

⁴⁰⁵ Kabul edildiği 7 Kasım 1982’den, 2019 yılına kadar anayasada 19 defa değişiklik yapılmıştır. Ancak 1982 Anayasası zaman içerisinde değişikliğe uğramış olsa da günümüzde de yürürlükte kalmayı başarmış bir anayasadır. Bkz. Yunus Emre Yılmazoğlu-İsmail Emrah Perdecioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)* (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2019), 1266.

⁴⁰⁶ Yüksek Seçim Kurulu (YSK), “7 Kasım 1982 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması Sonucu”, (Erişim 7 Mayıs 2023).

Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi (ANAP)'ne bırakmıştır.⁴⁰⁷ Adalet Partisi Partisi seçimde %45 oyla iktidara gelmiştir.⁴⁰⁸

Yusuf İzzet Akçal, 12 Eylül'ün ardından siyasetten tamamen çekilmiştir.⁴⁰⁹ Ancak Akçal'ın ismi 1984 yılında Anavatan Partisi'ne katılacak olanların arasında yer almıştır.⁴¹⁰ Akçal, bu çıkan haberlere rağmen 1980 Askeri Müdahalesi'nden sonra yeniden siyasete dönmemiştir.

4.4. Adalet Partisi Dönemi Siyasi Faaliyetleri ve Meclis Konuşmaları

Siyasete ikinci kez giren Yusuf İzzet Akçal bu dönemde de Meclis'te oldukça aktif rol oynamıştır. Ancak bu kez ağırlıklı olarak ilgilendiği konular üzerine yazılı soru önergeleri vermiştir. Farklı konularda yazılı soru önergesi veren Akçal memleketi Rize ile ilgili olarak; Çay-Kur'a dair, Rize orman bölgesinde yapılan kesime, Doğu Karadeniz'de petrol araştırması yapıp yapılmadığına, Rize-Çayeli'ndeki bakır madenine, Çayeli'nin altyapı sorunlarına, Çayeli-Çakıl ve Mıdır Fabrikasına, Rize Liman İnşaatına, Rize ve ilçelerindeki yangın ve sel felaketine uğrayan ailelere, İkizdere Belediyesi ile Rüzgarlı halkı arasındaki yayla ihtilafına, Çayeli Spor Salonu inşaatına, Çayeli Kaptanpaşa Bucağı köprü ve yol inşaatına, Çayeli Devlet Hastanesi'ne, çay ambalaj makinelerinin MKE kurumunca imal edilmesine, Rize'de çimentonun karaborsada satıldığı iddiasına, Rize bölgesi çay alımına, Çamlıhemşin ilçesi gerilim hattı inşaatına, Ardeşen Lisesi Beden Eğitimi öğretmenine, Rize'de Demir-Çelik satış yeri açılmasına, Rize'ye tahsis edilen çimento miktarının artırılmasına, Rize SSK hastanesinin ek tesislerine, Çayeli-Çürükbel Ormanları'ndaki tıraşlama ve ağaçlandırma çalışmalarına, Çay-Kur'un 1978-1979 yıllarındaki çay satışlarına, Rize'deki orman entegre tesislerine ilişkin çok sayıda yazılı soru önergesi vermiştir. Bunlar dışında gemi sahiplerinin mesuliyetlerinin sınırlandırılmasına, toplu taşımacılığa ve İstanbul Fatih Camii içindeki kütüphaneye ilişkin yazılı soru önergeleri vermiş ve tüm önergeler ilgili bakanlıklarca cevaplanmıştır. Ayrıca kanun tasarıları,

⁴⁰⁷ Ataay, *Türkiye Demokrasi Tarihi (1979'dan Günümüze)*, 234-235.

⁴⁰⁸ Abdulvahap Akıncı, "Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/2 (2013), 46.

⁴⁰⁹ Bildirici, *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*, 84; 1977 seçim sonuçları için bkz. Seçim Sonuçları (SS), "Adalet Partisi Rize İli Milletvekilleri", (Erişim 10 Ekim 2022).

⁴¹⁰ *Milliyet*, "100 Eski Demokrat Parti'li Parlamenter Yarın Ana. P.'ye Giyor" (20 Ocak 1984), 1-10.

bazı kanun maddelerinin değiştirilmesi bakanlıkların bütçeleri hakkında yapılan görüşmelerde fikrini beyan etmiştir.⁴¹¹

Yusuf İzzet Akçal'ın Adalet Partisi Dönemi'ndeki Meclis konuşmalarının bazıları şöyledir: 29 Haziran 1978'de 1412 Sayılı Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu'nun, 1086 Sayılı Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanunu'nun, 5435 Sayılı Kanunu'nun ikinci maddesinin değiştirilmesi ve 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine dair Kanunu'nun birkaç maddesinin değiştirilerek fıkra eklenmesi münasebetiyle Yusuf İzzet Akçal söz alarak Meclis'te konuşmuştur. Verilen layihaların üzerinde yeterince süre çalışılmadığı ve birçok kanun hakkında topluca düzeltme, ekleme ve çıkartma yapılmasının hukukta kargaşaya yol açabileceği gibi tüm bunların bir anda yapılmasını doğru bulmamıştır. Akçal, konuyla ilgili konuşmasının devamında bazı kanunlar üzerinde beş ila on yıl gibi sürelerle çalışmalar yapılarak bunların ancak o halde düzene oturtulabileceğini savunmuştur. Ayrıca kanundaki değişiklik ve düzeltmeleri yapacak olan kimselerin dahi bu layihaların tamamını süre kıtlığı sebebiyle okuyamadığını dile getirmiştir. 29 yıllık mesleki hayatı olan biri olarak bu şekilde kanunlar üzerinde değişiklik yapılmasının hukuka uygun olmadığının altını şu sözleriyle bir kez daha çizmiştir:

*"... Adalet Bakanı'ndan, Hükümetten ve Komisyon'dan rica ediyorum; bu kadar mühim davayı böyle kısa bir zamanda, Meclis'in tatile gireceği son günde bu Meclis'te bırakmasınlar; geri almak lütfünde bulunsunlar, geri alsınlar ..."*⁴¹²

28 Aralık 1978'de 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar Hakkında Kanun'un bazı maddelerinin değiştirilerek kanuna madde eklenmesiyle ilgili olarak Yusuf İzzet Akçal Meclis'te söz almıştır. Kanun değişikliğini kanun yapmayla bir tutmadığını dile getirerek konuya giriş yapan Akçal, diğer milletvekili arkadaşlarının bu değişiklikleri içeren layihaları okuyamadığını ve bu durumun düzeltilmesi gerektiğini şöyle dile getirmiştir:

*"... Ben rica ederim, arkadaşların elinde bulunmayan bu tadil teklifler üzerinde tartışma imkânımız olmadığına göre, Adalet Komisyonu geri alsın, raporunu bastırsın, arkadaşlara dağıtsın ondan sonra müzakere yapılsın ..."*⁴¹³

⁴¹¹ Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMM TD), "Türkiye Büyük Millet Meclisi 5. Dönem", (Erişim 15 Ocak 2023).

⁴¹² TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 6, 165. Birleşim, 29 Haziran 1978, 608-609.

⁴¹³ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 8, 28. Birleşim, 28 Aralık 1978, 192-193-201.

Değişikliği talep edilen kanun maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğunu savunan Akçal, üzerinde çalışmalar yapılmadan sadece Meclis'te duydukları kadarıyla bu değişiklik ve eklemelere oy vermelerinin doğru ve mümkün olmadığını savunmuştur. Sözlerine Adalet Komisyonu'na sorular yönelterek devam eden Yusuf İzzet Akçal, değişikliklerin çoğaltılarak vekillerin incelemesine sunulmamasının nedenini bir kez daha yineleyerek konu hakkındaki görüşlerini beyan etmiştir.

22 Mart 1979'da Yusuf İzzet Akçal, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın bütçe görüşmeleri esnasında söz alarak; Petrol Ofisi'nin akaryakıt ihtiyaçlarını karşılamadığı ve bundan ötürü İstanbul Limanı'nda yedi günü aşkın süredir birçok geminin beklemek durumunda kaldığını dile getirmiştir. Yaşanılan bu olayın nedenini öğrenmek ve sorunu giderebilmek adına yapılacak olan çalışmaların akıbeti hakkında bilgi almak isteyen Akçal: "... Bundan sonra bu kabil olaylara meydan verilmemesi için ne gibi tedbirler alınacaktır?..." sorusunu hükümete yöneltmiştir.

Farklı bir konu üzerinde konuşmasına devam eden Yusuf İzzet Akçal, memleketi Rize Çayeli'nde bulunan Maden Köyü'ndeki bakır rezervlerinin söz verildiği üzere işletmeye açılmadığını ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1973'teki işletme talebini onaylamayarak madeni Etibank'a verdiğini ancak hala işletmenin niçin başlatılmadığını dile getirerek sitemini de iletmiştir. Akçal konuyla ilgili konuşmasını şu sözlerle tamamlamıştır: "... Ben şimdi Sayın Bakan'a soruyorum, burasını ne zaman işletmeye açacaksınız veya hazırlık safhasına başlayacaksınız? Maruzatım bundan ibarettir efendim. ”⁴¹⁴

23 Şubat 1979'da Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'nın görüşmeleri sırasında konuşmaya katılan Yusuf İzzet Akçal, memleketi Rize'de bulunan Çayeli Devlet Hastanesi'nin 7 ay önce açılışının yapıldığını ancak henüz hiçbir uzman doktorun atanmadığından söz etmiştir. Buna rağmen hastaların yatmakta olup, yirmiyi aşkın hizmetlinin çalışıp maaşlarını aldığını fakat doktor atamasının hala yapılmadığı gerekçesiyle birçok malzemenin de kullanılmamasına bağlı olarak bakımsız durumda olduğunu dile getirerek: "... Bu hastaneyi ve bunun gibi devlet hastanelerini ne surette ve ne zaman işler hale getireceksiniz? ”⁴¹⁵ sorusunu bakanlığa yöneltmiştir.

⁴¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 11, 61. Birleşim, 22 Eylül 1979, 144.

⁴¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 11, 61. Birleşim, 23 Şubat 1979, 58.

Yusuf İzzet Akçal Ulaştırma Bakanlığı Bütçesi sebebiyle sözlerine devam etmiştir. 1976 yılındaki Londra Anlaşması'nda deniz yoluyla eşya taşınmasına dair hususların bakanlık tarafından daha önce sözü edilmiş ancak henüz bir yazının Meclis'e gelmediğini dile getiren Akçal: "... *Bu anlaşmalarının tatbikat sahasına intikali için gereken müteakip muameleler Bakanlığınızca ne zaman yapılacaktır? ...*"⁴¹⁶ sorusuyla konu hakkında bilgilendirilmeyi talep etmiştir.

11 Nisan 1974'te 492 Sayılı Kanunun 34. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifinin gündeme gelmesi için önerge sebebiyle söz alan Yusuf İzzet Akçal; milletvekili arkadaşlarıyla sunmuş oldukları önergenin Adalet Komisyonu tarafından onaylanarak Bütçe Plan Komisyonu'na gönderildiğini ve burada da tekliflerin kabulüyle hazırlanan raporun Umumi Heyet'e tevdi edildiğini dile getirmiştir. Fakat burada gündeme gelmeden Millet Meclis'i üyelerinin yenilenmesi nedeniyle konunun önemini yitirdiğinden bahsetmiştir. Akçal konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:

*"... Halen keşif vesaire maksatlarla görev mahallerinden ayrılan hâkim, savcı, adli tabip, adalet memurları belediye hudutları içerisinde 10 lira gibi cüzi bir ücret alırlar; belediye hudutları dışında ise bu miktar 15 liraya çıkar ki bugün fevkalade düşük bir değerdir ..."*⁴¹⁷

Bu durumun iyileştirilmesi adına sundukları önergenin daha önce Adalet ve Bütçe Komisyonları tarafından kabul görüldüğü gibi derhal Umumi Heyet'te de kabul edilmesini kendisi ve arkadaşları adına talep etmiştir.

24 Nisan 1979'da 618 Sayılı Limanlar Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici madde eklenmesi hususunda görüşlerini bildiren Yusuf İzzet Akçal, daha önce de değiştirilen diğer kanunlardaki bazı maddelerin ceza oranlarını yükselttiğini ve bu oranların oldukça yüksekken neden hala yeterli gelmediğini suallerle dile getirmiştir. Akçal konu hakkındaki sözlerini: "... *Bunlar bir tenakuz teşkil etmeyecek mi? ...*"⁴¹⁸ sorusuyla sonlandırmıştır.

Aynı günkü oturumda 492 Sayılı Kanun'un 34. Maddesi'nin değişikliği sebebiyle de söz alan Yusuf İzzet Akçal, görevleri neticesinde makamlarından uzakta il içi ve dışında görevlendirilen hakim, savcı, memur gibi adliye kurumunda çalışanlara verilen yevmiyenin pek az olması hususunda konuşmuştur. Sözlerine devam eden Akçal, bu paranın oldukça yetersiz olduğunu ve 14 yıl önce yürürlüğe

⁴¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 11, 61. Birleşim, 23 Şubat 1979, 26.

⁴¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 12, 77. Birleşim, 11 Nisan 1979, 227.

⁴¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 12, 82. Birleşim, 24 Nisan 1979, 355.

giren bu kanundaki değişiklik taleplerinin oldukça haklı olduğunu ifade etmiştir. 1979 yılı bütçesine göre önceki ödenen miktarın, 10-15 lira gibi, yerine 95-125 lira olarak iyileştirilmiş güncel tutarların ödeneceğini bildirmiştir. Aynı zamanda her sene bütçe kanunlarındaki yapılan değişikliklerle bu miktarların da yeniden düzenleneceğini ifade etmiştir. Akçal memnuniyetini şu sözlerle dile getirmiştir:

“... Böylece senelerden beri aksayan ve düzeltilmesi yeni bir kanun değişikliğine bağlı bulunan usul de arkadaşlarımızın teklifiyle terk edilmiş ve istikrarlı, adalete uygun tazminat sistemi bu teklifi kabulle Yüce Meclis tarafından benimsenmiştir. Adliyemize hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim.”⁴¹⁹

20 Şubat 1980’de Gümrük-Tekel Bakanlığı’nın Bütçesi’nde konuşma hakkı talep eden Yusuf İzzet Akçal, haziran ayında çaylarını satan üreticilere neden henüz ödeme yapılmadığını sorarak konuşmasına başlamıştır. Akçal:

“... 1979 kampanyasında kömür ve akaryakıt temin edilmemiş olmasından dolayı fabrikaların da kıfayetsizliği sebebiyle 96 bin tonun üzerinde çay yaprağı imha edilmiştir; bunun kıymeti 1,5 milyar liranın üzerindedir. Bununla 15 fabrika inşa edilebilirdi ...”⁴²⁰

Sözleriyle üzüntü ve eleştirisini ilgililere bildirmiştir. Ayrıca 1980 yılı için de aynı elim şeylerin yaşanmaması için fabrikaların işleme devamını sağlayacak kömür, akaryakıt vb. stoklarının olup olmadığını da sorularına eklemiştir. Farklı bir konuyla sözlerine devam eden Yusuf İzzet Akçal, 1977 senesindeki programda bahsi geçen 17 fabrikanın ne durumda olduğu hakkında bilgi istemiştir. Aynı zamanda senede 90 bin ton kuru çayın üretildiği fakat hala 50 bin ton kapasiteli deponun olduğunu ve bunun yetersizliğinden bahsederek ihtiyacı karşılamak için ne gibi plan yapıldığını da suallerle bakanlığa bildirmiştir. Bu kez de konuşmasına çay satışının yetersiz pazarlamayla alakalı olarak iyi gitmediğini ekleyen Akçal:“... Çay satışının da pazarlamasının serbest olarak yapılması mümkün değil midir? Bu yola niçin başvurmuyorlar? ...”⁴²¹ Diyerek bakanlıktan konu hakkında bilgi istemiştir. Çay-Kur ve Tekel’de yapıldığı öne sürülen suistimallerle ilgili ne gibi yaptırımlar yaptıklarını suallerine ekleyerek konuşmasına son vermiştir.

25 Şubat 1980’de Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın Mali Bütçesi görüşmelerinde söz alan Yusuf İzzet Akçal, Rize’nin Çayeli ilçesinin 1 mil açıklarında olduğu söylenen petrol türevi bir maddenin varlığından söz edildiğini belirtmiştir.

⁴¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 12, 84. Birleşim, 26 Nisan 1979, 404-405.

⁴²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 14, 48. Birleşim, 20 Şubat 1980, 399.

⁴²¹ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 14, 48. Birleşim, 20 Şubat 1980, 400.

Bahsedilen bu bölgede bir etüt çalışması yapıp yapılmayacağını Sayın Bakan'a iletmiştir. Konuşmasına yine memleketi Rize hususlarıyla devam eden Akçal, Çayeli Maden Köyü'nde bulunan bakır madeni sahasının işletilmek üzere Etibank'a verildiğini ancak 5 yıldır o sahada fiili bir çalışmanın neden yapılmadığını sormuştur. Yusuf İzzet Akçal Sayın Bakan'a: "... Rize Çay Kurumu fabrikalarının, yılda 130 bin ton yüksek kalorili kömüre ihtiyacı var. Trabzon, Rize, Artvin, İspir havalisinde MTA tarafından kömür madeni araştırılması yapılacak mıdır? ..."⁴²² diyerek memleketiyle alakalı konularda sorular sormaya devam etmiştir. Sözlerine son vermeden önce Rize İkizdere Hidroelektrik Tesisleri'nin ikinci kademesinin 24 bin kilovat elektrik enerjisi sağlayacağını söylendiğini hatırlatarak, ikinci kademenin yapıp yapılmayacağı sorusunu da dile getirmiştir.

26 Şubat 1980'de Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı'nın Bütçesi görüşmelerinde Yusuf İzzet Akçal, Sayın Bakan'a sorularının olduğunu ifade etmiştir. Akçal soracağı sorulara başlamadan evvel: "... Sayın Başkan, Sayın Bakan'ımın yazılı cevap vermesi beni daha ziyade memnun eder. Meclis'in zamanını almamak için efendim ..." diyerek talebini belirtmiştir. Doğu Karadeniz Bölgesi'nde üretilen çay bitkisinin 90 farklı türünün olduğunu ve bunu 4-5 türe döndürmek için bakanlığın bir çalışma yapıp yapmadığını sormuştur. Konuşmasına devam eden Akçal, Rize il ve ilçelerinde meyve fidanı ihtiyacından bahsetmiş ve bu ihtiyacı gidermek için meyve fidanı tesisine duyulan gereksinimden söz etmiştir. Bu sorunu gidermek için neler yapacaklarını da sorularına eklemiştir. Yusuf İzzet Akçal bölgenin eksiklerinin ve sorunlarının giderilmesi için bakanlığa yöneltmiş olduğu sorularına devam etmiştir. Arıcılık faaliyetlerinin geliştirilmesi, arılarda görülen hastalıkların önlenmesi, lezzeti herkesçe beğenilen alabalıkların yanlış avlanmayla nesillerinin tehlike altında olduğundan bu balık türünün üretiminin devamını sağlanabilinmesi için ne gibi çalışmaların Bakanlık tarafından yapıp, yürütüldüğünü de sormuştur.⁴²³

Yusuf İzzet Akçal'ın yukarıda bahsi geçen konuşmalarından da anlaşılacağı üzere kendisinin memleketi Rize'nin sorunları ve ihtiyaçlarıyla yakından ilgilendiğini söylemek mümkündür. Akçal, her fırsatta Rize ile ilgili hususları gündeme taşımış ve çalışmaların hızlandırılması için elinden gelen çabayı sarf etmiştir. Aynı zamanda

⁴²² TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 15, 53. Birleşim, 25 Şubat 1980, 165.

⁴²³ TBMM Tutanak Dergisi, 5. Dönem, Cilt 15, 54. Birleşim, 26 Şubat 1980, 280.

Yusuf İzzet Akçal, hukukçu kimliğinin vermiş olduğu bilgi ve tecrübeyle Meclis'teki hukuki konularda da bizzat ilgilenen isim olmuştur. Akçal'ın bu çalışkan ve azimli tavrı yıllar geçmesine rağmen unutulmamış ve onu Rize Halkı için ölümsüz kılmaya yetmiştir.

5. SONUÇ

Yusuf İzzet Akçal, ailesiyle beraber İstanbul'a göç etmesinin ardından hem çalışmış hem de eğitimine devam etmiştir. Bir dönem eğitimine ara verip vatan savunması için Milli Mücadele'ye katılmıştır. Millî Mücadele'den zaferle çıkılmasının ardından Akçal tekrardan ailesinin yanına dönmüş ve hem işine hem okuluna kaldığı yerden devam etmiştir. Liseyi bitirmesinin ardından Ankara Hukuk Fakültesi'ni kazanmış ve öğrencilik yıllarında da fakültede çalışma imkânı bulmuştur. Derslerine olan ilgisi ve azmi fakülteyi pekiyi derecesiyle bitirmesini sağlamıştır. Okulun bitmesinin ardından Kemaliye, Diyarbakır, Söke ve Erzincan'da görev yapmıştır. 1939 yılında yaşanan Erzincan Depremi'nde sergilediği tavır devlet büyükleri tarafından takdire şayan görülmüştür. Hukukçu kimliğini çok seven ve görevinde özverili şekilde çalışan Yusuf İzzet Akçal, Meclis'e girme kararı almıştır. Kardeşleri onun bu fikrini desteklemese de o 1946 yılında memleketi Rize veya görev yaptığı Erzincan'dan milletvekili adayı olmak istemiş ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği'ne dilekçe göndererek başvuruda bulunmuştur. Ancak Yusuf İzzet Akçal'ın bu isteği kabul edilmemiştir.

Yusuf İzzet Akçal milletvekilliği hayalinden vazgeçmeyerek 1950 yılında şansını tekrar denemiştir. Akçal, Rizeli Naci Bilgin aracılığıyla Demokrat Parti'den Rize Milletvekili Adayı olmuştur. Seçimlerden sonra Demokrat Parti Rize Milletvekili olarak Meclise giren Akçal, mesleğindeki başarısını aynı şekilde milletvekili olarak da devam ettirmiştir. Hitabeti oldukça kuvvetli olmasının yanı sıra çalışkanlığıyla da tanınmıştır. En aktif siyasetçilerden biri olarak tanımlanan Akçal, TBMM Genel Kuruluna kanun teklifleri sunmuş ve meclis içerisinde muhtelif konularda birçok kez söz almıştır. Nazım Hikmet'in affı, cezaevlerinin ıslahı gibi birçok konuda çalışmalar yapan Akçal, bir Rizeli olarak da üstüne düşen görevi memleketiyle yakından ilgilenererek yerine getirmiştir. Meclis'in naif yüzü olarak anılan Yusuf İzzet Akçal, 1950-1960 yılları arasında üç defa milletvekili seçilmeyi başarmıştır. Bu yıllar arasında Demokrat Parti'yi 27 Mayıs Askeri Müdahalesi 'ne sürükleyen; Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarına el konulması, Vatan Cephesi, Tahkikat Komisyonu, İstanbul ve Ankara'da yaşanan öğrenci olaylarında da Akçal yer alan isimlerden biri olmuştur.

Yusuf İzzet Akçal, 27 Mayıs 1960 Müdahalesi sırasında tutuklanarak Harp Okulu'na götürülmüştür.

Celal Bayar, Adnan Menderes, Tevfik İleri ve Ethem Menderes gibi isimlerle Yassıada'da yargılanan ana kadroda yer almıştır. Yusuf İzzet Akçal'ı Yassıada'da kızı Saim Kutman'ın da bulunduğu beş avukat savunmuştur. Anayasa'yı İhlal Davası ve İstanbul-Ankara Olayları Davası'nda Savcı Ömer Egesel tarafından hakkında idam kararı istenmiştir. Kararlar neticesinde ise müebbet hapse mahkûm edilmiştir. Bunlar dışında kardeşi Hasan Yılmaz ile beraber Gayrimeşru Servet Davası ve Görevi Kullanmak Suçu'ndan da yargılanan Akçal bu davalardan beraat etmiştir. Yassıada'da yargılanan Yusuf İzzet Akçal bazı siyasî tutuklularla beraber görevi esnasında iyileştirme çalışmalarında bulunduğu İmralı Cezaevi'nde tutulmuş, ardından Kayseri Cezaevi'ne nakledilmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel siyasi tutuklular için af yetkisini Meclis'in onayı ile kullanmıştır. Ancak müebbet hapse mahkûm edildiği için Yusuf İzzet Akçal bu aftan yararlanamamıştır. Ancak Yusuf İzzet Akçal şeker hastalığı dolayısıyla gerek avukatları gerekse kendisi tarafından hükûmete yazılan dilekçelerle affını istemiştir. Sıhhi kurullardan alınan doktor raporlarıyla sağlığının cezaevi koşullarına el vermediği gerekçesiyle çıkarılan Özel Af 'la tahliye edilmiştir.

Demokrat Parti'nin kapanmasının ardından siyasete bir süre ara veren Yusuf İzzet Akçal, Demokrat Parti'nin devamı niteliğinde olan Adalet Partisi'ne Rize Milletvekili olarak girmiştir. Bu dönemde daha çok Doğu Karadeniz ve Rize'nin sorunlarıyla ilgilenen Akçal, ikinci defa ve yine bir asker müdahalesiyle (1980 Darbesi) siyasetten ayrılmıştır. Siyasî yaşamını iki darbe arasına sığdıran Yusuf İzzet Akçal hayatı boyunca hukukçu ve milletvekili kimliğinin yanında oldukça zarif ve beyefendi tavırlarıyla ifade edilmiştir.

Yusuf İzzet Akçal, devletin önemli kademelerinde ona verilen birçok görevi layıkıyla yerine getirmiştir. Devletine ve milletine bağlı olan Akçal, bulunduğu makamlarda rehavete kapılmamış ve sürekli çalışmalarıyla ön planda olmuştur. Siyasi görüş ayrımı yapmaksızın herkese eşit davranan Yusuf İzzet Akçal, bu tutum ve davranışlarıyla döneminde ve sonrasında da oldukça mütevazı bir kimse olarak anılmayı başarmıştır. Akçal, sorunu olan her vatandaş için çare bulmaya çalışmış ve keskin hafızasıyla da hadiseleri ilgiyle takip etmiştir. Tüm bunların yanı sıra Yusuf

İzzet Akçal, sanata ve sanatçıya verdiği değerle bugün hala adından söz ettiren isim olmuştur. Türk Siyasi Tarihi ve Rize Tarihi için mühim yere sahip olan Akçal, hukukçu ve siyasi kimliği ile almış olduğu görevler ve yapmış olduğu çalışmalar neticesinde ismini tarihe kazımıştır.

KAYNAKÇA

- AA, Atatürk Ansiklopedisi. “Cumhuriyet Halk Fırkası (1923-1938)”. Erişim 30 Mayıs 2023. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cumhuriyet-halk-firkasi-1923-1938/>
- Afşar, Erkan. “Türk Politik Tarihinde Demokrat Parti ve 1946 Programı”. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İİBF Dergisi 4/8 (Aralık 2019), 273-295. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1196118>
- Akgül, Cevdet. “Adaylarımızı Tanıyalım (10): Erol Y. Akçal (A.P.) Millet Meclisi Adayı”. Memleket (3 Ekim 1961), 1.
- Akılmak Topçu- Ural, Sema-Selçuk. “27 Mayıs Darbesi Sürecinde Basında İstanbul-Ankara Öğrenci Olayları”. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 25/4 (Aralık 2021), 1674-1677. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2068921>
- Akıncı, Abdulvahap. “Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra”. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15/2, (Aralık 2013), 46. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/321424>
- Akis* 16/267. “Akçal’ın Vazifesi, İdeal Aile Babası, Parlamento Hayatı”, “Yayladan Bakanlığa” (8 Eylül 1959), 6-8-9.
- Akis* 22/377. “Cezaları” (18 Eylül 1961), 16. <https://www.gastearsivi.com/gazete/akis/1961-09-18/15>
- Akşin, Sina. *Kısa Türkiye Tarihi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- Aktaş, Akın. “Sosyal Yardımlar Bağlamında ‘Nene Hatun-Kara Fatma’ Analizi” *Tarih ve Günce* 6, (Ocak2020), 243-262. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/961993>
- Altuğ, Kurtul. *27 Mayıs’tan 12 Mart’a*. İstanbul: Yılmaz Yayınları, 2. Baskı, 1991.
- (AMKYUHK) Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (Kanun no. 44). *Resmi Gazete* 11091 (25 Nisan 1962), Erişim 9 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11091.pdf>
- Anayasayı İhlal Davası Duruşma Tutanakları*. TBMM Arşivi, Cilt 1, Yer 1985-4501.
- Arslan, Esat. *Türk Parlamento Tarihi: TBMM XVI. Dönem (1977-1980)*. Cilt 3, Ankara: TBMM Yayınları, 2012.
- Arslan, Zühtü. *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)*. Cilt 3, Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2011.

- Aslan, Zehra – Arıkan Mustafa (ed.). *Cumhuriyet Döneminde Rize I (1923-1950)*. Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Aslan, Zehra – Arıkan Mustafa (ed.). *Cumhuriyet Döneminde Rize II (1950-1980)-Siyasi Temeller*. Ankara: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Aslan, Zehra. “Siyasilerin Beyanatlari Çerçevesinde 27 Mayıs Darbesine Gidiş Süreci (27 Ekim 1957-27 Ekim 1960)”. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* 103/ 204, (Haziran 2013), 33-82. https://www.academia.edu/35475451/Siyasilerin_Beyanatlari%C4%B1_%C3%87er%C3%A7evesinde_27_May%C4%B1s_Darbesine_Gidi%C5%9F_S%C3%BCreci_27_Ekim_1957_27_May%C4%B1s_1960_
- Aslan, Zehra. “Yassıada’da İdam Talebiyle Yargılanan Demokrat Parti Trabzon Milletvekili Mustafa Reşit Tarakçioğlu’nun Savunması”. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 14/14, (Mart 2013), 153-168. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/106430>
- Aslan, Zehra. *Yassıada’da Yargılanan Trabzon Milletvekilleri I*. İstanbul: Libra Kitap ve Yayıncılık, 2018.
- Aslan, Zehra. “Vatan Cephesi Davası (Kararname, Savunmalar ve Karar)”, *History Studies* 4/2, (Temmuz 2012), 1-37. <https://www.historystudies.net/dergi/tar20151207cf0.pdf>
- Aslan, Zehra. “60 Yıl Sonra 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesine Bakmak (1)”. Independent. Erişim 29 Kasım 2022. <https://www.indyturk.com/node/185571/t%C3%BCrkiyeden-sesler/60-y%C4%B1l-sonra-27-may%C4%B1s-1960-askeri-m%C3%BCdahalesine-bakmak-1>
- Ataay, Faruk. *Türkiye Demokrasi Tarihi (1979’dan Günümüze)*. Ankara: Nika Yayınevi, 2022.
- Ateş, Toktamış. *Türk Devrim Tarihi*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Aydemir, Aydın. *Nâzım Gençlik ve Mapushane Yılları*. İstanbul: Broy Yayınları, 1986.
- Aydemir, Şevket Süreyya. *Menderes’in Dramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2. Basım, 1976.
- Aydın, Suavi-Taşkın Yüksel. *1960’tan Günümüze Türkiye Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Bakan, Selahaddin-Özdemir Hakan. “Türkiye’de 1946-1960 Dönemi İktidar Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)’ye Karşı”. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 14/1, (Nisan 2013), 373-397. <https://kutuphane.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php>
- Balaban, İbrahim. *Nâzım Hikmet ve Biz*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1998.

- Balaban, İbrahim. *Şair Baba ve Damdakiler*. İstanbul: Cem Yayınevi, 1968.
- Balcı, Şafak. *IX. Dönem Rize Milletvekilleri ve Meclis Faaliyetleri*. Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/97699/yokAcikBilim_10297302.pdf?sequence=-1&isAllowed=y
- Balkaya, İhsan Sabri. “Fethi Okyar’ın Anıları, Atatürk-Okyar ve Çok Partili Türkiye”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 10, (1998): 317-318. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33165>
- Başaran, Sinan. *Cumhuriyet Döneminde Rize’de Siyasal Hayat (1923-1950)*. İstanbul: Rize Araştırma Vakfı Yayınları, 2021.
- Başgil, Ali Fuad. *27 Mayıs İhtilâli ve Sebepleri*. Çev. M. Ali Sebük, İ. Hakkı Akın. İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, 1966.
- BB, Biyografya Beta. “Erol Yılmaz Akçal”. Erişim 21 Kasım 2022. <https://www.biyografya.com/biyografi/6416>
- BCA. 030.10.0.0/5.27.30.
- BCA. 030.10.118.827.33.
- BCA. 30.1/45.273.9.
- BCA. 030.11.1/308.33.20.
- BCA. 030.11.1/308.33.10.
- BCA. 30.01/50.303.16.
- BCA. 490.1/298.1204.2.
- BCA. 490.1/316.1296.1.
- BCA. 30.01/96.602.8.
- BCA. 010.09/33.100.3.
- BCA. 30.1/45.272.2.
- BCA. 030.01.1/308.33.10.
- BCA. 30.10./77.511.17.
- BCA. 10.09/262.804.4.
- BCA. 10.09/311.967.1.
- BCA. 10.09/325.1004.4.

BCA. 10.09/302.925.1.

Biberoğlu, M. Kemal. *Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri*. Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları No:10, 1996.

Bildirici, Faruk. *Hanedanın Son Prensi (Mesut Yılmaz ve ANAP'lı Yıllar)*. Ankara: Ümit Yayıncılık, 2003.

Bilgin, Yahya. “Yusuf İzzet Akçal” (Görüşmeci: Olgunay Yağcı, Video Kaydı Görüşme 18 Nisan 2021).

Bozdağ, İsmet. *Darağacında Bir Başbakan*. İstanbul: Truva Yayınları, 2009.

Bulut, Sedef. “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960): Siyasî Baskılar ve Tahkikat Komisyonu”. *Gazi Akademik Bakış*, 2/4, (2009), 125-145. <https://www.acarindex.com/gazi-akademik-bakis/ucuncu-donem-demokrat-parti-iktidari-1957-1960-siyasi-baskilar-ve-tahkikat-komisyonu-202250>

(BSCAHK) Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun (Kanun no. 5677). *Resmî Gazete* 7559 (15 Temmuz 1950). Erişim 7 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7559.pdf>

Caine, Barbara. *Biyografi ve Tarih*. Çev. Müge Sözen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

Can, Ahmet Tahir. *Nasıl Darbe Yaptım (Kenan Evren 12 Eylül'ü Anlatıyor)*. İstanbul: Anatolia Kitap, 2012.

(CHPYGKDFMSCTBMNİOTTMHTYBHGKDSFMSİEMMAİMNSTEOTEÜMTA D) Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yıkıcı, Gayrimeşru ve Kanun Dışı Faaliyetlerinin Memleket Sathında Cereyan Tarzı ve Bunların Mahiyetinin Nelerden İbarete Olduğunu Tahkik, Tespit ve Memleketin Her Tarafında Yaygın Bir Halde Görülen Kanun Dışı Siyasi Faaliyetlerin Muhtelif Sebeplerine İntikal Etmek, Matbuat Meselesi İle Adli ve İdari Mevzuatın Ne Suretle Tatbik Edilmekte Olduğunu Tetkik Eylemek Üzere Meclis Tahkikatı Açılmasına Dair (Kanun no. 2247). *Resmî Gazete* 10484 (19 Nisan 1960), 1178/a. Erişim 8 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10484.pdf>

Cumhuriyet. “Adliye Vekili Üsküdar Adliyesi'nde” (28 Ağustos 1942), 2. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1942-08-28/3>

Cumhuriyet. “Akçal'ın Raporu Bitti” (18 Ekim 1963), 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1963-10-18/1>

Cumhuriyet. “Bayar İçin İlk Tören” (27 Ağustos 1986), 12. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1986-08-27/2>

Cumhuriyet. “Bütçe Komisyonu'nda Bir Tartışma” (9 Ocak 1954), 7. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1954-01-09/8>

- Cumhuriyet*. “Bütün Öfkeleri Sarışın’a” (16 Aralık 1995), 5.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1995-12-16/2>
- Cumhuriyet*. “Çayeli’nden Öteye Bir Başbakan Köyü” (8 Temmuz 1991), 4.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1991-07-08/2>
- Cumhuriyet*. “D.P. Yüksek Haysiyet Divanı Seçildi” (22 Ekim 1951), 3.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1951-10-22/3>
- Cumhuriyet*. “Demokrat Parti’nin Listesi Dün İlan Edildi” (25 Nisan 1950), 4.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1950-04-25/1>
- Cumhuriyet*. “Düşükler, Akçal, Sarol, Karayavuz ve Giz Aleyhinde Açılan Yeni Davalar” (25 Nisan 1961), 5.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1961-04-25/1>
- Cumhuriyet*. “Gürsel, Yusuf İzzet Akçal’ı da Affetti” (9 Ekim 1964), 7.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1964-10-09/1>
- Cumhuriyet*. “Yusuf İzzet Akçal’ın Cenazesi Kaldırıldı” (4 Eylül 1987), 10.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1987-09-04/2>
- Cumhuriyet*. “Yusuf İzzet Akçal Dün Meşruten Tahliye Edildi” (12 Mart 1963), 5.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1963-03-12/1>
- Cumhuriyet*. “Kabinede İki Yeni Tayin” (1 Eylül 1959), 1.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1959-09-01>
- Cumhuriyet*. “Mahpusların Yoklaması” (6 Ocak 1940), 5.
<https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1940-01-06/5>
- Cumhuriyet*. “Meclis” (5 Kasım 1977), 9.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1977-11-05/3>
- Cumhuriyet*. “Örtülü ’den 147 Bin Lira” (27 Aralık 2012), 8.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/2012-12-27/1>
- Cumhuriyet*. “Örtülü Ödenekten İhsan Alan Yazarların Divandaki Geçiti” (6 Aralık 1960), 5.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1960-12-06>
- Cumhuriyet*. “Vefat” (7 Şubat 1944), 3.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1944-02-07/1>
- Cumhuriyet*. “Yüksek Adalet Divanı Kararını Verdi, Sanık Yusuf İzzet Akçal” (16 Eylül 1961), 1-5.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1961-09-16/1>
- Cumhuriyet*. “Zelzele Felaketi” (28 Aralık 1939), 5.
<https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-12-28/5>

- Çavdar, Tevfik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1996.
- Çelik, Aziz. *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- ÇH, Çay Haber. "Kendi Bakan, Kuzen Başbakan". Erişim 1 Eylül 2021. <https://www.cayhaber.net/roportaj/kendi-bakan-kuzen-basbakan-h746.html>
- Demirel, Ahmet. *Tek Partinin İktidarı (Türkiye'de Seçimler ve Siyaset 1923-1946)*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2013.
- Demirel, Tanel. *Adalet Partisi (İdeoloji ve Politika)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.
- Demirel, Tanel. "12 Eylül'e Doğru Ordu ve Demokrasi". *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi* 56/4, (Nisan 2001), 47. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/36234>
- Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2010.
- Dikbaş, Yılmaz. *Atatürkçüler Yenildi*. İstanbul: Enki Yayınları 2012.
- Donat, Yavuz. Yavuz Donat'ın Vitrininden *Sandıktan İhtilale (1977-1980)*. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1987.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 28, 9 Aralık 1952.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 6, 10 Şubat 1953.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 12, 5 Mayıs 1953.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 10, 10 Kasım 1957.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 16, 12 Aralık 1957.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 5, 30 Ekim 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 6, 6 Şubat 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 10, 10 Nisan 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 16, 10 Haziran 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 20, 24 Temmuz 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 21, 8 Ağustos 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 22, 9 Ağustos 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 23, 11 Ağustos 1958.

- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 27, 9 Aralık 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 30, 11 Aralık 1958.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 2, 15 Ocak 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 3, 22 Ocak 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 5, 5 Şubat 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 8, 26 Mart 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 10, 16 Nisan 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 13, 7 Mayıs 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 16, 28 Mayıs 1959.
- Demokrat Parti Meclis Grup Tutanakları*, Yer 77-910, Cilt 19, 16 Temmuz 1959.
- Ekmekçi, Mustafa. “Eski TRT’ci”, *Cumhuriyet* 24023 (11 Temmuz 1991), 12. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1991-07-11/2>
- Ekmekçi, Mustafa. “Nazım’ın Can Yücel’e Ettiği İyilik”, *Cumhuriyet* 24359 (16 Haziran 1992), 12. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1992-06-16/15>
- Ekşi Sözlük*. Erişim 6 Mayıs 2023. <https://eksisozluk2023.com/bayrak-harekati--672066>
- (EKVHTABHK) Erzurumlu Karafatmaya Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun (Kanun no. 6270). *Resmî Gazete* 8640 (22 Şubat 1954), 8245. Erişim 7 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8640.pdf>
- Erdoğan, Seven-Aslan, Zehra. “Demokrat Parti Döneminde Türkiye Sovyetler Birliği İlişkileri: İkinci Dünya savaşı Sonrası Dönemin Mirası ve Soğuk Savaş Etkisi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 21/42 (Temmuz 2021), 296-297. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1896362>
- Erer, Tekin. *Yassıda ve Sonrası*. İstanbul: Yeni Matbaa, 1965.
- Erkanlı, Orhan. *Anılar, Sorunlar, Sorumlular*. İstanbul: Baha Matbaası, 1973.
- Erken, Baki. “Merkez Sağ İdeolojisi Çerçevesinde Süleyman Demirel ve Askerî Müdahaleler”. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 12/2 (Ekim 2012), 31-62. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/154604>
- Esen, Selin. “18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu”, *Mülkiye Dergisi* 34/267 (Şubat 2014), 167-192. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/516>

- Fedayi, Cemal. “Adalet Partisi’nin Birinci Dönemi: 1961-1971”. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 16/57 (Aralık 2019), 123-150.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/975908>
- Geniş, Kaan Cem. “Demokrat Parti Dönemi’nde Rize’de Siyasi Hayat (1950-1960)”. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 21/47 (Aralık 2020), 278-302.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1226170>
- Gerger, Mehmet Emin. *İnönü Menderes Mücadelesi*. İstanbul: Kaşmir Mat. Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd Şti. 2004.
- (GMGKBOKETMA) Genelkurmay ve Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Kenan Evren’in Türk Milletine Açıklaması. *Resmî Gazete* 17103 (12 Eylül 1980), 4. Erişim 8 Haziran 2023.
https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17103_1.pdf
- Goloğlu, Mahmut. *Demokrasiye Geçiş (1946-1950)*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1982.
- Güzel, Süleyman Çağrı. “Süleyman Demirel’in Askeri ve Sivil Bürokrasi ile İlişkileri”. e- *Şarkiyat İlim Araştırmalar Dergisi* 9/2 (Kasım 2017), 545-565.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333675>
- (GZFUKFHGBMCAHK) 27 Aralık 1939’da Gerçekleşen Zelzelede Felakete Uğrayanların Kurtarılmasında Fevkalâde Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Cezalarının Affı Hakkında Kanun (Kanun no. 3804). *Resmî Gazete* 4494 (26 Nisan 1940). Erişim 7 Haziran 2023.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4494.pdf>
- Haçin, İlhan. “1939 Erzincan Büyük Depremi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 30/88 (Mart 2014), 39-40. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/675865>
- Haytaoğlu, Ercan. “Türkiye’de Demokratikleşme Süreci ve 1945’te Çok Partili Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)”. PAÜ. *Eğitim Fak. Dergisi* 3 (Ocak 1997), 48-56. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/114972>
- H.CM, Haberler.com. “1977 Genel Seçimleri İllerde Kazanan Adaylar”. Erişim 5 Mayıs 2023. <https://www.haberler.com/secim/1977/illerde-durum/>
- H.CM, Haberler.com. “Global Yatırım Holding Grubu’ndan Erzincan’da Eğitime Büyük Destek”. Erişim 28 Ocak 2023. <https://www.haberler.com/global-yatirim-holding-grubu-ndan-erzincan-da-2165200-haberi/>
- H, Hürriyet. “Amca Oğluna Veda”. Erişim 24 Ekim 2021. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/amca-ogluna-veda-40038539>
- Iggers, Georg G. *Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı*. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.

(İACADK) 15.10.1964 Tarihli Yusuf İzzet Akçal'ın Cezasının Affına Dair Kararname. *Resmî Gazete* 11835 (17 Ekim 1964), 1.

İleri, Tevfik. *Yassıada ve Kayseri Günlükleri*. (Yay. Haz. Cahide İleri Aksoy), İstanbul: Ötüken Yayınları, 2003.

İstanbul ve Ankara Olayları Davası Duruşma Tutanakları. TBMM Arşivi, Cilt 1, Yer 1985-4504.

İstanbul ve Ankara Olayları Davası Duruşma Tutanakları. TBMM Arşivi, Cilt 2, Yer 1985-4504.

İstanbul ve Ankara Olayları Davası Duruşma Tutanakları. TBMM Arşivi, Cilt 4, Yer 1985-4504.

İstanbul ve Ankara Olayları Davası Duruşma Tutanakları. TBMM Arşivi, Cilt 5, Yer 1985-4504.

Kabasakal, Mehmet. *Türkiye'nin Demokrasi Sınavı*. İstanbul: Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık A.Ş., 2020.

Kar, Fatih Sultan. *Rize'nin Yüzü*. İstanbul: Greenat Reklam Matbaa, 2014.

Kara, İsmail. *Rize Müftülerinden Yusuf Karali Hoca*. Trabzon: Dergâh Yayınları, 2012.

Karakuş, Emin. *Kırk Yıllık Bir Gazeteci Gözüyle İşte Ankara*. İstanbul: Hür Yayın ve Tic., 1977.

Karataş, Zeki. "Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri". *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (Ocak 2015), 63-64. [file:///C:/Users/pc/Downloads/13f%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/pc/Downloads/13f%20(1).pdf)

Karpat, Kemal H. *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

Karpat, Kemal H. *Türk Siyasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2021.

Kaştan, Yüksel. "Türkiye Cumhuriyet'inde Tek Partili Dönemden Çok Partili Döneme Geçişte Cumhuriyet Halk Partisi'nin Yönetim Anlayışındaki Gelişmeler". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 8/1 (2006), 123-140. <http://acikerisim.aku.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11630/3589/123-140.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kaynar, Mete Kan. *Türkiye'nin 1970'li Yılları*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Kemal, Mehmed. "İsmet Paşa'nın Takdirini Kazanan Akçal Yaptırdığı Hapishanelerde Daha Sonra Kendisi de Yattı". *Cumhuriyet* 20041 (11 Mayıs 1980), 10. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1980-05-11/1>

Kemal, Mehmed. "Nazım Hikmet'in Hapishanede Buruşturup Attığı Müsveddelerden Savcı Akçal'ın Toplattığı İki Dosya Şiir 27 Mayıs Döneminde Yok Edildi",

- Cumhuriyet* 20042 (12 Mayıs 1980), 11.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1980-05-12/1>
- Koçak, Cemil. *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*. 2. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Kuzey Ekspres*. “Kavrak, Demokrat Parti’nin İdealini Devam Ettiren Tek Parti Olan A.P.’de Birleştik” (26 Ağustos 1976), 1.
- KVH, Karadeniz Vira Haber. “Erzincan Depremi ve Yusuf İzzet Akçal”. Erişim 12 Kasım 2021. <https://www.virahaber.com.tr/Haber/Vural-Kazmaz-Rizenin-Hafizasiydi-96702.html>
- Memleket*. “Adalet Partisi Adayları” (13 Eylül 1961), 1.
- Memleket*. “Af Dışı Kalanlar: Müebbetler” (15 Ekim 1962), 1.
- Memleket*. “23 A.P.’li Milletvekili Kayseri Cezaevi’ni Ziyaret Etti” (6 Ocak 1962),1.
- Memleket*. “Eski Devlet Bakanı Yusuf İzzet Akçal’ın Haksız İktisap Davası da Beraatle Bitti” (12 Kasım 1962), 1.
- Memleket*. “İ. Akçal’ın Oğlu B. Faik’e Cevap Verdi” (17 Ocak 1962), 1.
- Memleket*. “Yusuf İzzet Akçal Af Talebinde Bulunmadı” (1 Aralık 1962), 1.
- Memleket*. “Yusuf İzzet Akçal Gürsel’den Affını İstedi” (20 Kasım 1962), 1.
- Memleket*. “Yusuf İzzet Akçal’ın Kardeşi de Beraat Etti” (21 Aralık 1962), 1.
- Memleket*. “Milletvekilimiz E. Y. Akçal Adalet Partisi T.M. Üyeliğine Seçildi” (14 Aralık 1962),1.
- Memleket*. “Nejat Akçal İyileşiyor” (1 Nisan 1964), 1.
- Memleket*. “Sağlık Bakanı Kayseri Cezaevi’ni Ziyaret Etti” (10 Ağustos 1962), 1.
- Memleket*. “Yassıada Kararları Açıklandı” (16 Eylül 1961), 1.
- Memleket*. “Yassıada Sanıklarının Mahkemesine 14 Ekim’de Başlanacak” (10 Ekim1960),1.
- Memleket*. “Ziyarete Müsaade Verdi” (17 Aralık 1960), 1.
- MG, Millî Gazete. “Meğer Mesut Yılmaz Amcasıymış”. Erişim 11 Ekim 2021. <https://www.milligazete.com.tr/makale/1657954/adnan-oksuz/meger-mesut-yilmazin-amcasiymis>
- Milliyet*. “Acı Kaybımız Muzaffer Kutman” (12 Temmuz 1999), 28.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/op5lUe45_x2F_infwnRAvCQ_x2B_iA_x3D__x3D_

- Milliyet*. “Acı Kaybımız, Y. Yusuf İzzet Akçal” (2 Eylül 1987), 12.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/TGqbOTwmfYxjKcG9AQ9QCg_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Akçal’da Affedildi” (8 Ekim 1964), 7.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/JprFdqOFxzqfdsVXzfOMJA_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Akçal Dün Tekrar Cezaevine Kondu” (18 Ekim 1963), 1-7.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/URV2EWOPZduCYcssqAUhrA_x3D_x3D_; http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/cyhLe5nrsEDTmLF4d_x2F_lhKw_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Bayar” (10 Kasım 1964), 7.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/QDIZghALk7zjoquvfeXMg_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Demokrat Parti’nin Milis Teşkilatı Kurduğu Açıklandı” (20 Haziran 1960), 1.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Y8cxHRGfSPI6xOn_x2B_6uTgbA_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Düşünenlerin Düşünceleri” (13 Nisan 1992), 15.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/XkKh_x2F_jHjUYcFJfb24EplXA_x3D_x3D_
- Milliyet*. “100 Eski Demokrat Parti’li Parlamenter Yarın Ana. P.’ye Giriyor” (20 Ocak 1984), 1-10.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/_x2B_MyiCdrCEGBwaivtAx2FQQ_x2F_g_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Milletvekilleri Meclis Başkanı’nın Bir An Önce Seçilmesini İstedi” (5 Ekim 1977), 8.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/hjorw_x2B_qbsYk9B3VGtBcgJQ_x3D_x3D_
- M, *Milliyet*. “Eski Bakan Erol Yılmaz Akçal Hayatını Kaybetti”. Erişim 12 Ekim 2021. <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/istanbul/eski-bakan-erol-yilmaz-akcal-hayatini-kaybetti-11154193>
- Milliyet*. “Vefat, Fatma Gülten Akçal” (14 Nisan 1993), 18.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/RoGkLSi_x2F_vt_x2B_bSgKEIMuC0g_x3D_x3D_
- Milliyet*. “Vefat, İstanbul Tüccarlarından Hüseyin Yılmaz” (6 Temmuz 1985), 10.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/2EEgadempirD37baMX2eKQ_x3D_x3D_

- Milliyet*. “Vefat ve Başsağılığı, Necat Günay Akçal’ı Kaybettik” (14 Kasım 1989), 8.
http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/svUj0Y0dVt_x2B_RApHz_x2B_RftaA_x3D_x3D_
- Mumcu, Uğur. “Mason”. *Cumhuriyet* 23309 (13 Temmuz 1989), 15.
<https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1989-07-13/2>
- (MVMKDVİAT) Münakalat Vekilliğine Muzaffer Kurbanoglu’nun, Devlet Vekilliğine Yusuf İzzet Akçal’ın Tayini (H. No. 1/13-1883). *Resmî Gazete* 10301 (9 Eylül 1959),22511.
- Nadi, Nadir, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a*, İstanbul: Sinan Yayınları, 1972.
- Nesin, Aziz. *Geriye Kalan*, İstanbul: Nesin Yayınevi, 2019.
- Özdemir, Hikmet. “*Siyasal Tarih 1960-1980*”, Türkiye Tarihi 4 (Çağdaş Türkiye 1908- 1980). İstanbul: Cem Yayınevi, 2011.
- Özer, İlbeyi, *Demokrat Parti Dönemi Siyasi ve Sosyal Hayat*. İstanbul: İskenderiye Kitap,2015.
- Özerdem, Ayşegül. *Halil İnalcık Biyografisi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
[file:///C:/Users/pc/Downloads/314922%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/pc/Downloads/314922%20(1).pdf)
- Özkılınç, Güney. *Nâzım’ın Bursa Yılları (Anılar, Tanıklar, Fotoğraflar, Bilinmeyenler...)*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2010.
- Öztürk, Kazım *Türk Parlamento Tarihi TBMM IX Dönem 1950-1954*. 7. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, 1993.
- Perin, Mithat. *Yassıada Faciası*. 1. İstanbul: Dem Yayınları,1990.
- Rize*. “Teklif Edilen ve Yakın Bir Zamanda Mecliste Müzakeresi Yapılacak Olan Çay Kanunu’na Ek Kanun” (6 Ocak 1951), 1.
- Rize*. “Vilayetimizi Alakadar Eden Meclis’teki Müzakereler” (16 Şubat 1951), 1.
- Rize Haber*. “Yusuf İzzet Akçal’ın Aziz Hatırasına”, (01 Ocak 1993), 24-25.
- Rize Haber*. “Yusuf İzzet Akçal Vefat Etti”, (4 Eylül 1987), 1.
- Rize Postası*. “Af Meclis’e Kadar Geldi” (11 Ekim 1962), 1.
- Rize Postası*. “Af Tasarısı Komisyonunda” (10 Ekim 1962), 1.
- Rize Postası*. “Adalet Partisi Rize Milletvekili Erol Akçal Babasını Savundu” (7 Eylül 1962), 1.
- Rize Postası*. “Siyasi Af Bakanlar Kurulundan Çıktı” (9 Ekim 1962), 1.

- Sakallıoğlu, Ümit Cizre. *Adalet Partisi-Ordu İlişkileri (Bir İkilemin Anatomisi)*. İstanbul: İletişim Yayınları,1993.
- SD, Senozderesi. “Eczacı Necati Bilgin’in Raporu”. Erişim 15 Ekim 2021. https://www.senozderesi.com/haber_detay.asp?haberID=1000
- Sirmen, Ali. “Tepki”. *Cumhuriyet*. (11 Ağustos 1989), 3. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/oku/192/1989-08-11/1>
- (SPFDK) Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanun (Kanun no. 2533). *Resmi Gazete* 17486 (16 Ekim 1981), 1. Erişim 8 Haziran 2023. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17486_1.pdf
- (SPFDKYKSSPKDYİK), 16.10.1981 Tarih ve 2533 Sayılı Siyasi Partilerin Feshine Dair Kanunun Yürürlükten Kaldırılmasına ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. Türkiye: Anayasa Mahkemesi, 1992. Erişim 7 Mayıs 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3821.pdf>
- SS, Seçim Sonuçları. “Adalet Partisi Rize İli Milletvekilleri”. Erişim 8 Haziran 2023. <https://milletvekili.secimsonuclari.com/il-il-parti-vekilleri-52.html>
- Şahin, Enis-Tunç. Bilal. “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve Demokrat Parti-Cumhuriyet Halk Partisi Siyasi Mücadelesi (1945-1947)”. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 1/2 (Ocak 2015), 31-69. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/197552>
- Şahin Utku, Nihal. “Biyografik Tarih Yazımı İçinde Siyer”. *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (Ocak 2013), 80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/162839>
- Şen, Erdal. *Bir Yiğit Vardı*, İstanbul: Hazine Yayınları, 2010.
- Temizgüney, Firdes. “1960 Darbesi’ne Giden Süreçte Önemli Bir Kesit: İstanbul Öğrenci Olayları”. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi* 27 (Haziran 2018), 187. https://ctad.hacettepe.edu.tr/14_27/08.pdf
- Tosh, John. *Tarihin Peşinde Modern Tarih Çalışmasında Hedefler, Yöntemler ve Yeniden Doğrultular*. çev. Özden Arıkan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2011.
- Topçu, İlyas. “İstanbul-Ankara Olayları ve Demokrat Parti Hükümeti’nin Uygulamaları”. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 22 (Kasım2018),716. <https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/sobedergi/file/22/024.pdf>
- Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi* 4/14, (Nisan 1997), 255-265. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20730>

TBMM *Albümü 1920-2010 (1950-1980)*. 2. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010).

TBMM *Albümü 1920-2010 (1983-2010)*. 3. Ankara: TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, 2010.

TBMM TD, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi. “Türkiye Büyük Millet Meclisi 5. Dönem”. Erişim 15 Ocak 2023.
https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=4&v_donem=5&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=%20ZZET%20AK%20AL&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=48&v_kullanici_id=18243037&v_gelecek_sayfa=1

TBMM TD, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi. “Türkiye Büyük Millet Meclisi 10. Dönem”. Erişim 8 Ocak 2022.
https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=10&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=%20ZZET%20AK%20AL&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=40&v_kullanici_id=17698470&v_gelecek_sayfa=1

TBMM TD, Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi. “Türkiye Büyük Millet Meclisi 11. Dönem”. Erişim 20 Kasım 2021.
https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_hazirla_mv?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=%20DDZZET%20AK%C7AL&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 6, 165. Birleşim, 29 Haziran 1978.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 8, 28. Birleşim, 28 Aralık 1978.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 11, 61. Birleşim, 23 Şubat 1979.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 11, 61. Birleşim, 11 Nisan 1979.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 12, 82. Birleşim, 24 Nisan 1979.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 12, 84. Birleşim, 26 Nisan 1979.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 12, 77. Birleşim, 22 Eylül 1979.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 14, 48. Birleşim, 20 Şubat 1980.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 15, 53. Birleşim, 25 Şubat 1980.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 5, Cilt 15, 54. Birleşim, 26 Şubat 1980.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 7, Cilt 17, 65. Birleşim, 29 Mayıs 1945.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 8, Cilt 1, 1. Birleşim, 05 Ağustos 1946.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 8, Cilt 1, 2. Birleşim, 12 Ağustos 1946.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 1, 6. Birleşim, 5 Haziran 1950.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 1, 1. Birleşim, 22 Mayıs 1950.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 3, 17. Birleşim, 11 Aralık 1950.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 5, 51. Birleşim, 25 Kasım 1951.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 5, 53. Birleşim, 27 Şubat 1951.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 24, 106. Birleşim, 10 Temmuz 1953.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 26, 16. Birleşim, 11 Aralık 1953.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 26, 17. Birleşim, 12 Aralık 1953.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 27, 24. Birleşim, 4 Ocak 1954.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 27, 27. Birleşim, 11 Ocak 1954.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 25, 2. Birleşim, 9 Kasım 1953.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 20, 36. Birleşim, 2 Şubat 1953.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 28, 38. Birleşim, 5 Şubat 1954.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 28, 38. Birleşim, 17 Şubat 1954.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 9, Cilt 27, 31. Birleşim, 20 Ocak 1954.

TBMM *Tutanak Dergisi*, Dönem 11, Cilt 10, 1. Birleşim, 1 Kasım 1959.

TBMM, Türkiye Büyük Millet Meclisi. “Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutlarıyla Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırma Komisyonu Raporu”. Erişim 7 Mayıs 2023. https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt2.pdf

(TBMMTEVSHK) Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun (Kanun no. 7468). *Resmî Gazete* 10491 (28 Nisan 1960), 1241-1242. Erişim 7 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10491.pdf>

(TBMMTHKBCDYDK) Türkiye Büyük Millet Meclisi Memurları Teşkilatı Hakkındaki Kanuna Bağlı Cetvelde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

(Kanun no 6194). *Resmî Gazete* 8584 (16 Aralık 1953). Erişim 7 Haziran 2023. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/8584.pdf>

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 10, İçtima 1, 19 Nisan 1940.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 6, Cilt 10, İçtima 1, 24 Nisan 1940.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 9, Cilt 29, Devre IX, İçtima 4, 1 Mart 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 10, Cilt 1, F. Birleşim, 14 Mayıs 1954.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 11, Cilt 11, 26. Birleşim, 20 Ocak 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 11, Cilt 2, 35. Birleşim, 07 Kasım 1958.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 11, Cilt 13, 55. Birleşim, 11 Nisan 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 11, Cilt 18, 58. Birleşim, 18 Nisan 1960.

TBMM Zabıt Ceridesi, Dönem 11, Cilt 13, 62. Birleşim, 29 Nisan 1960.

TH, Turizm Haberleri. “O Gerçek Bir Siyaset ve Halk Adamıydı”. Erişim 5 Eylül 2021. <https://turizmhaberleri.com/2010/07/09/o-gercek-bir-siyaset-ve-halk-adamiydi/>

T24 BİG, T24 Bağımsız İnternet Gazetesi. “1939 Erzincan Depremi Film Oluyor”. Erişim 23 Şubat 2023. <https://t24.com.tr/haber/1939-erzincan-depremi-film-oluyor,914022>

Toker, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları Tek Parti’den Çok Partiye 1944-1950*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1990.

Tuna, Taşkın. *Adnan Menderes’in Günlüğü*. İstanbul: Şule Yayınları, 2003.

Tuncer, Erol. *1946 Seçimleri*. Ankara: Tesav Yayınları, 2008.

Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.

Turgut, Hulusi. *Güniz Sokağı*. İstanbul: ABC Ajansı Yayınları, 1987.

Ulus. “Müthiş Bir Zelzele Felaketi Oldu” (28 Aralık 1939), 1.

Uysal, Enver. “Ferit Kam’ın Tercüme-i Hal Hakkındaki Düşünceleri ve Kınalızade ile İlgili Bir Denemesi”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (Ocak 1986), 133. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/144267>

Ülker, Erol. “Kemalist Komünistler (İşgal İstanbul’unda Ankara’ya Bağlı Bir Sol Eğilim)”. *Toplumsal Tarih Dergisi* 319 (Temmuz 2020), 52-58. file:///C:/Users/pc/Downloads/Kemalist_Komunistler_Isgal_Istanbulunda.pdf

Vatan. “Müebbet Hapse Mahkûm Yusuf İzzet Akçal da Tahliye Edildi” (12 Mart 1963), 1.

Yassıada Zabıtları VI Vatan Cephesi Davası. (Haz. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Çalış Ofset, 2011.

Yaşar, Kenan Evren. “Karşılaştırmalı Olarak Anayasayı İhlal Suçu”. *Ceza Hukuk ve Kriminoloji Dergisi*, 1/1-2 (Temmuz 2014), 224.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/14664>

Yavuz, Can. “1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye’deki Af Uygulaması”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 119 (Temmuz2015), 88-96.
<file:///C:/Users/pc/Downloads/CanYAVUZ1939ErzincanDepremiKurtarmaal malarındaYerAlanMhkumlarınAffBalamndaTrkiyedekiAfUygulamas.pdf>

Yıldırım, Ali–Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12. Baskı, 2021.

Yılmaz, Ensar. “1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi* 1/1 (Mart 2010), 177-188.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/273530>

Yılmazoğlu, Yunus Emre-Perdecioğlu, İsmail Emrah. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2019.

YSK, Yüksek Seçim Kurulu. “7 Kasım 1982 Anayasa Değişikliği Halk Oylaması Sonucu”. Erişim 7 Mayıs 2023.
<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/1982Referandum/7Kas%C4%B1m-1982-Halk-Oylamas%C4%B1.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu. “1950 Rize Seçim Sonuçları”. Erişim 20 Haziran 2023.
<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/19501977/Rize.pdf>

YSK, Yüksek Seçim Kurulu. “1977 Rize Seçim Sonuçları”. Erişim 5 Mayıs 2023.
<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/Milletvekili/1950-1977/Rize.pdf>

YTB, Youtube. “Mesut Yılmaz’ın Kaptanpaşa Yusuf İzzet Akçal İlkokulu’nun Açılışı”. Erişim 2 Şubat 2023.
https://www.youtube.com/watch?v=5GsiA1cZhVg&ab_channel=SENOZVAD%C4%B0S%C4%B0

Yusufoğlu, Kahraman. *Askerî Deha*. İstanbul: Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım Ticaret LTD. ŞTİ., 2011.

Yusufoğlu, Kahraman. *Hatıralar Işığında Atatürk ve Cumhuriyet Halk Fırkası*. İstanbul: Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım Tic. LTD. ŞTİ., 2011.

Yücel, M. Serhan. *Demokrat Parti*. İstanbul: Ülke Kitapları, 2001.

Yüksek Adalet Divânı Kararları (İstanbul-Yassıada, 14 Ekim 1960-15 Eylül 1961).
İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2006.

Yürük, Hüseyin. *Darbe Esaret ve Ölüm (Belgelerle 27 Mayıs 1960 Darbesi).* İstanbul:
Okul Yayınları, 2004.

100. Yaşında Celal Bayar’a Armağan. (Haz. Mükerrerem Sarol-İsmet Bozdağ). İstanbul:
Tercüman Tesisleri, 1982.

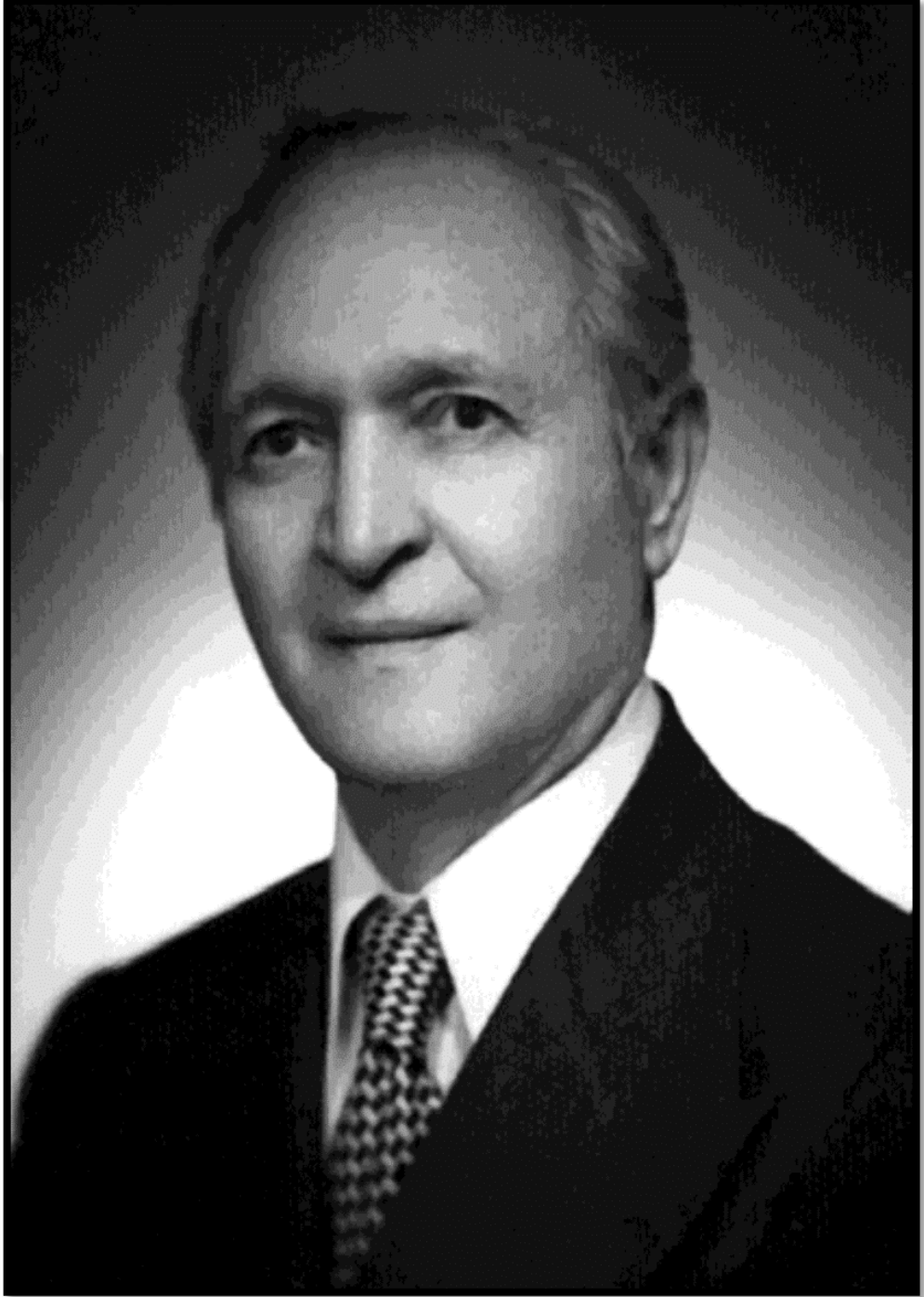
Zümrüt Rize. “Milletvekillerimizi Tanıtıyoruz” (7 Temmuz 1950), 1-4.

Zümrüt Rize. “Yassıadada Kararlar Tevhim Edildi” (16 Eylül 1961), 1.

EKLER

Ek-1. Yusuf İzzet Akçal

Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-2. Yusuf İzzet Akçal'ın kimlik bilgileri.

T. C. Emekli Sandığına gönderilmekte olan Tescilli Fişine Eklenecek
NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI

Soyadı	Akçal
Adı	İzzet
Babasının adı	Ahmet
Anasının adı	Ayşe
Doğum yeri ve yılı	Rize 1322
Dini ve mezhebi	
Medeni hali	Evlü - Dört çocuklu
NUFUS KÜTÜĞÜNE KAYITLI OLDUĞU YER	
Vilayeti	Rize
Kazası	Çayeli
Nahiyesi	Kaytanpaşa
Mahalle veya Köyü	Çataldere
Sokağı ve ev No.	
Cilt No.	Sayfa No.
Ne suretle verildiği	

Bu nüfus cüzdanında adı ve haviyeti yazılı olan _____ Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak nüfus kütüğünde kayıtlıdır. Bu cüzdan _____ nüfus idaresinden verilmiştir.

Bu suret eslinin sayıdır, 13 1 9 11961

Resmi mühür ve imza
Soketli ve tasdik eden
Makam

1961 100.000 (17.5423)

Not: Ad ve soyadında yapılan değıştirmelerle yer değıştirme vak'alarında gösterilecektir.

Kaynak: BCA, 030.11.1/308.11.10.

Ek-3. Yusuf İzzet Akçal'ın Rize veya Erzincan Milletvekili adayı olmak için Cumhuriyet Halk Partisi'ne yazdığı 1946 tarihli dilekçe.

2138

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Sayın Bay Nari Atuf Kansu ;
Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri .
A n k a r a

On dokuz yıldanberi vatanın bir çok ilçe ve illerinde tam bir feragatle Yargıçlık ve C. Savcılığı yapmaktayım . Bu sürenin,son dört yıla yakın kısmını da İmrallı Ceza Evi gibi dünya Kriminolojilerinin üzerinde durdukları bir müessesenin Müdür vekâletinde ve mümessilliginde geçirdim . Bu müessesenin terbiye ve ıslah metodlarını bir eserle tesbit ve Devlet Umumi bütçesinden yardım almaksızın kendi gelirile geçinir bir hale getirerek,devrettiğim kanaatindeyim .

Erzincan'ın deprem felâketi sırasında da,orada Ağır Ceza Müddei-umumisi olarak bulunmakta idim . Enkaz altından çıktığım halde umumi hizmetlere ve görevime olan bağlılığım ve Parti Hükûmetine olan inanım dolayısıyla idari vazifeler derunde ederek, üzerlerinde bir seneden fazla çalıştığım hükümlülerden teşkil ettiğim asâyiş,inzibat,can kurtarma ve koruma ekipleri ile fiilen de çalışmak suretile müşkil anlarda karar alma ve iş başarma kabiliyetimi gösterdim . Yüksek Adalet Bakanlığınca bu hizmetim takdir edilerek (gösterdiğim gayret ve faaliyetten ve almış ve almakta bulunmuş olduğum isabetâi tedbirlerden) dolayı iki defa takdirname ile taltif edildim .

Yargıçlık sınıfında da,yüksek derecenin revkinde ehliyet gösterdiğimden dolayı ayırma meclisi kararile iki defa da mümtazen terfi ettim. Halen 90 lira aslî maaşlı Uskûdar C.Savcısıyım .

Ulus işinde Parti safları arasında raydalı olacağıma kaniim . Felâket sıralarında aralarında bulunduğum ve feragatle çalıştığım Erzincan merkezile Kemaliye ve Kemah ilçelerinden ve memleketim olan Rize'nin Çayili ilçesile Rize ilinden ve Pazar ilçesinden Millet Vekilliği için namzedliğimi koymaklığım istenmektedir .

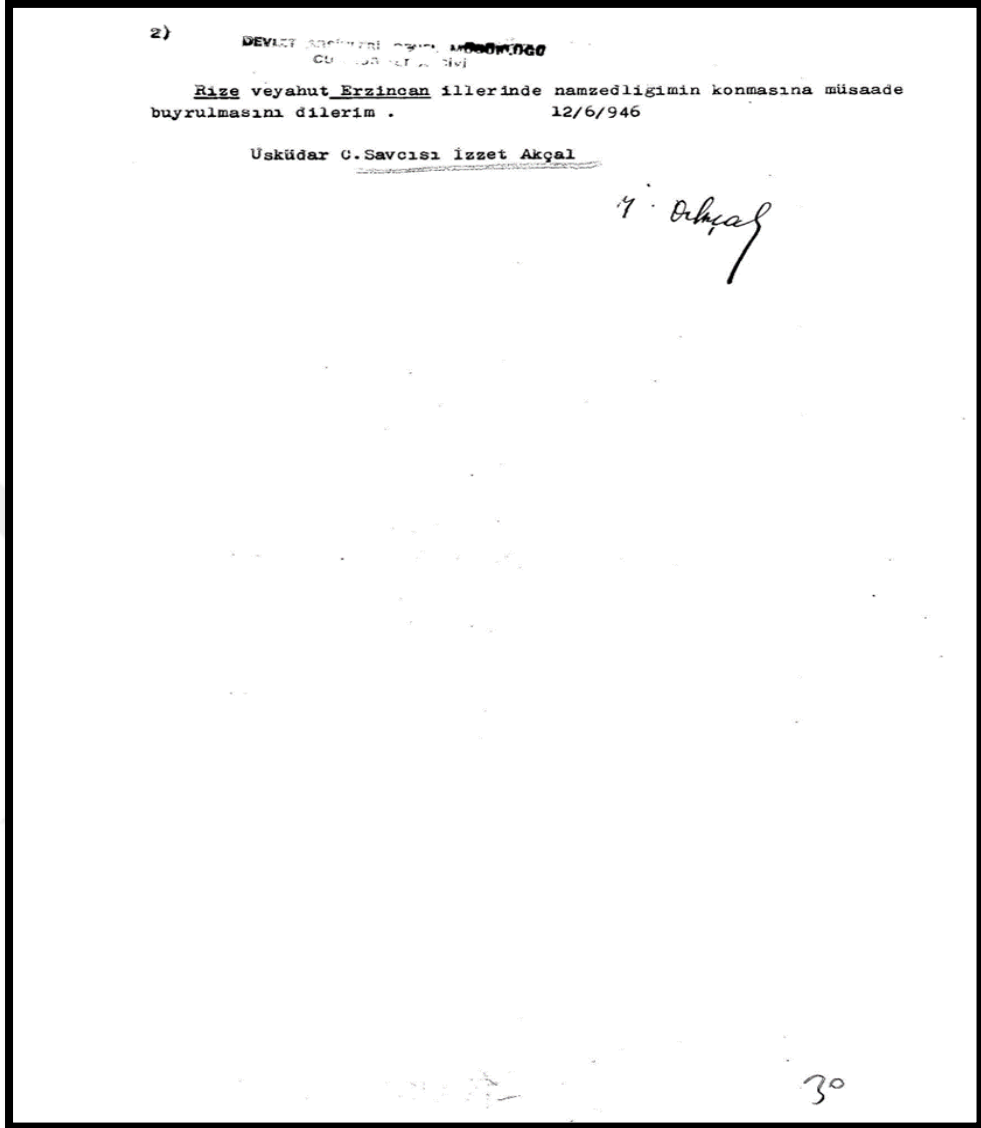
Bu yerlerden ,umdelerine büyük bir inanca bağlı olduğum C.Halk Partisi tarafından namzed gösterildiğim takdirde seçileceğimi muhakkak görmekteyim .

Sağlık ve sosyal yardım Bakanı sayın Dr.Sadi Konuk ile Millet vekili Ali Rıza Türel,General Abdallah Alpdoğan,Abdülhak Fırat,Hüsnü Çakır,Cemil Bilisel,Fatma Memik,Muhiddin Baha Pars ve Rahri Kocvit beni şahsan tanıtmaktadırlar . Sicilimin bir örneği ile üç adet fotoğrafımı sunuyorum .

29

Kaynak: BCA, 490.1/316.12961.

Ek-3 (Devam). Yusuf İzzet Akçal'ın Rize veya Erzincan Milletvekili adayı olmak için Cumhuriyet Halk Partisi'ne yazdığı 1946 tarihli dilekçe.

Kaynak: BCA, 490.1/316.1296.1.

Ek-4. Yusuf İzzet Akçal'ın sicil kaydı

Adalet Bakanlığından verilen sicil cüzdanı
Örneği

Adı : Yusuf İzzet Akçal
Babasının adı : Ahmet
Anasının adı : Ayşe
Doğum tarihi : 29/Eylül/322
Doğum Yeri : Rizenih Çay ili ilçesi Çataldere köyü
Tahsil derecesi: Ankara Hukuk Fakültesinden 930 yılında çok iyi derece ile mezun olmuştur .

Memuriyetleri	Aylığı	Tayin T.	Ayrılış T.	Sebepleri
Hukuk İş.kitabeti namzedliği	1200	5/9/927	31/3/928	Memuriyetinin tasdikine mebni
Hukuk İş.Katıplığı	1200	31/3/928	1/6/928	Terfian
" " "	1400	1/6/928	18/12/928	Terfian
" " "	1800	18/12/928	3/3/928	Terfian
Hukuk Mektebi kâtiplığı	2000	3/3/929	1/9/929	Kadro mucibince
" " "	2500	1/9/929		Mezun olduğundah
Kemaliye Müddei-umumiliği	3000	30/7/930	24/11/931	Naklen
Diyarbakır Sulh hakimliği	3000	24/11/931	2/11/933	Kadro mucibince
" " "	3500	2/11/933	6/5/934	Talebilen naklen
Söke Ceza hakimliği	3500	21/3/934	14/5/937	Terfian
Keskin " "	4000	6/5/937	9/3/939	naklen
Erzincan Müddei-umumiliği	4000	27/2/939	24/3/940	Mümtaz olarak Terfian
İstanbul Sulh H.	6000	28/3/940	22/8/940	Naklen
Üsküdar C.Savcılığı	6000	22/8/940	27/9/943	Terfian
" " "	7000	27/9/943	25/9/945	Mümtaz olarak terfian
" " "	9000	25/9/943		

Mazhar olduğu mukâfatlar

Memuriyetleri	Nevi	Tarihi	e s b a b ı
Erzincan C.Müddei-umumiliği	Takdir	29/12/939	Erzincan yer sarsıntısının vukua getirdiği büyük reilaket içinde vazifesini ifada gösterdiği metanet ve hizmetten dolayı vekâletçe takdir edilmiştir .
Erzincan Müddei-umumiliği	Takdir	2/1/940	Yer sarsıntısında kurtarma işlerinde gösterdiği gayret ve emaliyetten ve almış ve almakta bulunmuş olduğu isabetli tedbirlerden dolayı vekâletçe tekrar takdir edilmiştir .

7. Okunmuş 31

Kaynak: BCA, 490.1/298.1204.2.

Ek-5. Yusuf İzzet Akçal'ın Rize veya Erzincan'dan Milletvekili adayı olmak Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı 1946 tarihli dilekçe.

2138

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVLERİ

Üsküdar : 12/6/46

Çok Sayın Şükrü Saraçoğlu

Başbakan

A N K A R A

Ankara Hukuk Fakültesinden 930 yılında çok iyi derece ile mezun oldum . Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Umum Müdürlüğünde ve Fakülte katıplığında 928 yılından 930 yılına kadar çalıştıktan sonra sırasıyla Kemaliye C.Savcılığında,Diyarbakır,Söke , keskin Yargıçlıklarında, Erzincan Ağır Ceza C.Savcılığı ile İstanbul yargıçlığında , Üsküdar C.Savcılığında ve İmralı Ceza evi Müdür Vekâleti ve mümessillliğinde 16 yıl tam bir feragatle Devlet hizmeti yaptım .

Erzincan Deprem felaketi sırasında bu yerde C.Savcısı olarak bulunmakta idim . Kendim de enkaz altından çıkmış olmama ve evim yıkılarak ailece ve malca zarar görmüş bulunmama rağmen üzerlerinde bir sene kadar çalışmış olduğum hükümlülerden teşkil ettiğim can kurtarma,asayiş ve inzibat ve yangın söndürme ekipleriyle birlikte çalışmak suretile aldığım tedbirlerden dolayı iki defa takdir gördüm .

Hâkimlik sınıfında da,bir derece ara ile iki defa,Yüksek ehliyetin fevkinde ~~ehliyetin fevkinde~~ gösterdiğim ehliyetten dolayı Ayırma meclisince Mümtazen terfiime karar verildi .

Üç sene Altı ay müddetle de , gidişini dünya kriminologlarının gıpta ile takip ettikleri İmralı Ceza evi müessesesinin Müdür Vekâletinde ve mümessillliğinde bulundum . Hükümlülerin ıslah ve terbiye metodlarını bir eserle tesbit ve kendi gelirleriyle inkişaf ve idaresini sağladım .

Halen 90 lira aslı maaşlı Üsküdar C.Savcısıyım .

Rizenin Çay ılı kazasının Çataldere köyünde doğdum .

Anam ve babam köylüdür . Halk çocuğuyum . Mektep hayatımda

44

Kaynak: BCA, 490.1/298.12047.2.

Ek-5(Devam). Yusuf İzzet Akçal'ın Rize veya Erzincan'dan Milletvekili adayı olmak Başbakan Şükrü Saraçoğlu'na yazdığı 1946 tarihli dilekçe.

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

daime " iki sene müstesna olmak üzere" birincilikle sınıf
geçtim . Memuriyet hayatımdaki feragatle mesaim ise ,Adalet
Bakanlığındaki sicilimle sabittir .

Parti safları arasında ,Millet Vekillliğinde Ulusuma daha
ziyade fayda sağlayacağım kani bulunmaktayım . Memleketim olan
Çay ilâ ilçesile Rize ili merkezinden ve Pazar ilçesile Erzincan
ili ve Kemaliye ilçesinden Millet Vekillliğine namzedliğimi
konması için müracaat etmem istenmektedir .

Gerek Erzincandan ve gerekse Rizeden, umdelerine sadık
bulduğum C.Halk Partisi adına,namzedliğim konduğu takdirde
seçileceğime kaniim . Bu cineti ayrıca bir dilekçe ile Parti
Genel sekreterine de arz ettim.

Geçmişteki hizmetim ile tecrübelerim ve sosyoloji ile
kriminoloji sahasında ve hukuk alanındaki enliyet ve iş başar-
ma ve iş yapma kudretim nazara alınarak parti safları arasında
Millet Vekillliğine namzed gösterilmekliğim hususuna delâlet ve
müsaadelerini diler saygı ile ellerinizden öperim .

Üsküdar C.Savcısı İzzet Akçal

7. Akçal
C. H. P. Genel Sekretere
Tayın Bay N. A. Karsa'ya
18.6.1946

45

Kaynak: BCA, 490.1/298.12404.2

[illegible]

126

Ek-7. Yusuf İzzet Akçal'ın Tevkif Müzekkeresi.

DEVLET ARŞİMLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Örnek : 62

Tevkif Müzekkeresi

Kararı veren mahkeme
ve dairesinin adı : Türksek Soruşturması 4 Nolu Kurulu

Esas kayıt numarası : _____

Tarihi : _____

1 — Sanığın : _____
Adı ve soyadı : İzzet Akçal
İşi : Hise eski millet vekili

Doğum tarihi : _____
Hangi yaşta gözüküğü : _____
İkametgâh ve meskeni : _____

Bulunduğu yer : Yassıada

2 — Eşkâli : _____
Cüssesi : _____
Boy : _____
Sakal : _____ Bıyık : _____ Saçları : _____
Alâmeti farikası : _____
Yüz : _____ Göz : _____
Alın : _____ Burun : _____
Ağız : _____ Diş : _____

3 — Aleyhine isnat olunan suç : T.C.K.nun 141/3, 146.maddeleri
4 — Tevkifin sebebi : C.M.U.K.nun 104.maddesi

Müzekkerayı infaza memur
makamın adresi : Yassıada Garnizon Komutanlığına

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104 üncü maddesi hükmüne
tevfikan yukarıda yazılı sebeplerden dolayı tevkifine karar verilmiş olan
_____ in tevkifi için müzekkeredir.

Katip / /195 Mühür ve İmza

5 15 1

Kaynak: BCA, .../.5115.1.

Ek-8. Yusuf İzzet Akçal'ın sağlık sorunları nedeniyle Üsküdar Cumhuriyet Savcılığı'na yazdığı dilekçe.

Üsküdar Cumhuriyet Savcılığına,

- A - 1) Anayasayı ihlalden dolayı Y. Adalet Divanı kararı ile müebbet ağır hapis cezasına mahkûm edilerek, bu ceza Töptaşı Cezaevi'nde infaz edilmekte iken; musap bulduğum ciddi ve müterakki, arasına asetonori ile müterakki şekerli diyabet hastalığı sebebi ile mahkûm bulduğum ağır hapis cezası infazının devamı halinde, hayatım için katli tehlike mevcut olduğundan C.M.U. Kanunu'nun 399/2. maddesi gereğince ceza infazının altı ay müddetle tehirinin zaruri bulunduğuna, Haydarpaşa Numune Hastahanesi sıhhi heyetince karar verilmiş ve meskûr karar Adli Tıp Meclisi'nce de; 6/7/1964 tarih ve 7735 sayılı kararla onanmış bulunduğundan dolayı cezanın infazı, 6/7/1964 tarihinde makamınızca tecil edilerek serbest bırakıldım.
- 2) Infazın tecili hususunda makamınızca yapılan bu muameleden evvel; yine, musap bulduğum şekerli diyabet hastalığından dolayı Adli Tıp Meclisi'nce verilmiş olan karara tevfikeyan (22/2/1963 tarih ve 2498 numaralı rapor) Kayseri Cumhuriyet Savcılığı'na 11/3/1963 tarihinde cezanın infazı altı ay müddetle tecil edilerek serbest bırakılmıştım.
- 3) Bundan başka, Kayseri Cezaevi'nde cezanın infazına devam edildiği müddet içinde, hücre cezasının infazı için ayrı ayrı zamanlarda dört defa Kayseri Devlet Hastahanesi sıhhi heyeti tarafından yapılan tetkik ve muayene sonunda, tesbit edilen ileri derecedeki şekerli diyabet hastalığı dolayısı ile hücre cezasının tehirine karar verilmişti. (Kayseri Memleket Hastahanesi Sıhhat Kurulu'nun sözi geçen raporlar infaz dosyasındadır)
- 4) Töptaşı Cezaevi'nde cezanın infazı sırasında, cezaevi hekimi Dahiliye mütehassısı Dr. Adnan Çalınmış ve Dr. Necati Bozkurt tarafından ayrı ayrı zamanlarda hastalığım takip edilerek; Cezaevi'nde ve İstanbul Cezaevi Hastahanesi'nde biyosimi laboratuvarı ve diyet matbahı bulunmadığından dolayı cezanın cezaevi'nde infazına devam halinde hayatımın kat'i bir tehlikeye maruz bulunduğu yolunda raporlar verilmiştir. (Bu raporlar makamınızda bulunan infaz dosyasındadır).
- B - Yukarda arzettiğim Kayseri Memleket Hastahanesi ve Haydarpaşa Numune Hastahanesi Sıhhat Kurulları raporları ile Adli Tıp Meclisi raporlarında mevzu-u bahis edilen şekerli diyabet hastalığımın, ciddi ve müterakki ve asetonori ile müterakki bulunduğu ve uzun zamandanberi devam ettiği tesbit edilmiş olduğuna göre, mevcut hastalığımın sürekli bulunup bulunmadığının da araştırılarak Anayasa'nın bahsettiği hak-

09 11 1 308 33 10

Kaynak: BCA, 030.11.1/308.33.10.

Ek-9. Yusuf İzzet Akçal'ın Adli Tıp Sağlık Kurul Raporu.

T. C.
ADALET BAKANLIĞI
ADLI TIP MÜESSESESİ REİSLİĞİ
ADLI TIP MECLİSİ

Esas No. : 9923
Karar No. : 10858

İstanbul
30.9.1964

ÜSKÜDAR C. Savcılığının 25/9/1964 tarih ve muhabere 1964/12114 sayılı yazışıyle istenilen İzzet Akçal hakkındaki evrak tetkik edildi. Adli Tıp Meclisinin 15.10.1962 tarih ve 19032/11880, 30/11/1962 tarih ve 21932/14077 sayı, 22/2/1963 tarih ve 3068/2498 sayı, 4/10/1963 tarih ve 12112/8612 sayılı mutalealarına ektir.

Haydarpaşa Nümune hastanesi sağlık kurulunun 18.9.1964 tarihli raporunda İzzet Akçal'ın azetonuri ile müterafik şekerli diyabet, spondulo artroz ; gözlerde diyabete bağlı mikro anevrizmal tegayyürat ; sol triseps adalesinde eski geçirmiş olduğu nevrit, siyatolziye bağlı hipotomi, solda siyataji ; ellerinde lentigo, saklarda kuruluk ; kanda şeker % 190-250, klesterin 250, lipid 1060 miligram, idrarda şeker litrede 16 gr, aseton (+ +) müsbet bulunduğu ve evvelce yatırılarak tetkik edilen ve yeniden incelenen durumuna göre: Asetonuri ile müterafik optik, vasküler, müsküler ve dermatolojik araz gösteren ağır şekerli diyabet, lipidemi, artroz ve polinevriti, sürekli hastalıklardan olup Anayasanın 97 inci madde ikinci fıkrasına göre işlem yapılması kararına oybirliği ile varıldığı bildirilmekle:

N E T İ C E :

58 yaşlarında İzzet Akçalın son raporda tesbit olunan komplikasyonlarla müterafik hastalıklarının 1962 tarihindenberi seyri ve müteaddit defa ceza infazı ceza infazı tehir edilmiş olduğu göz önüne alınarak hastalıklarının sürekli olduğu ve TC Anayasanın 97 inci madde ikinci fıkrasına mümas sürekli hastalık derece ve niteliğinde bulunduğu mutaleasına varıldı.

Başkan Prof. Dr. Cahid Özen	Üye Adli Tıp Mütahassısı Dr. Abbas Arslantepe	Üye Adli Tıp Mütahassısı Dr. İzzet İçcan
Üye İç hastalıkları Muth. Dr. Osman Kazım Okman	Üye Kadın-Doğum hast.muth. Dr. Necati Bicioğlu	Üye Akıl-Sinir hast.muth. Dr. Kemal Şenyaprak
Üye Patalojik-Anatomi Muth. Dr. Muzaffer Göldoğan	Üye Tıbbi-Kimya Mütahassısı Dr. Saip Atademir	Üye Adli Tıp Mütahassısı Dr. Vakur Sağmen

9923

ÜSKÜDAR C. Savcılığına.
30/9/1964

S.G. Eki: Gelen sağlık kurul raporu

Kaynak: BCA, 030.10.0.0/5.27.30.

Ek-10. Yusuf İzzet Akçal'ın Haydarpasa Numune Hastanesi Sağlık Kurul Raporu.

Adı, Soyadı : İzzet Akçal İşi : Hükümetli Müracaat tarihi : 17/9/964 Rapor tarihi : 18/9/964 Yaş : 58 Boy : 172 Kilo : 78		T. C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Haydarpasa NUMUNE Hastanesi Sağlık Kurulu	Rapor No. 1307
Muayene Raporu			
İç Hastalıkları : Spondilo artroz , Sedonuri ile Muterafik Şekerli Diabet.			
Dış Hastalıkları : Marazi bulgu yoktur			
Göz : Her iki gözde Diabete bağlı Mikro Anjyriyal tagayyurat			
Kulak B. B. : Yaşına göre normal			
Sinir ve akıl : 1- Sol - Triceps Smal adalesinde eski geçirmiş olduğu Nevrit Siyataljiye bağlı Hipotoni 2- Sol Siyatalji mevcuttur.			
Kadın Hastalıkları :			
İdrar Yolları : Şikayeti yoktur			
Deri Hastalıkları : Her iki el üzerinde Muteradit Entigo su ve her iki ayakta Marazi bulgu yoktur Hafif İdrar ameyon ve kağıttan Muteradit yerleri mevcut			
Röntgen : Spondilo- artroz			
Laboratuvar : Aside urik : 4.75 İdrarda geker 16 gr Aseton ++ Kanda geker 190 - 250 Kolest : 250 T.lipid 1060 Kun. fenal 56			
Ortopedi :			
Fizikoterapi : Diabete bağlı Polinevrit şikayetleri mevcuttur.			
Nöroloji : Şikayeti yoktur			
Notice : Hastanemize evvelce yatırılarak tetkik edilen ve yeniden incelenen İzzet Akçal aseton uri ile Muterafik ,optik ,vaskuler, mskuler ve Dermatolojik araz gösteren ağır şekerli Diabeti, Zepemisi, Spondilo artroz ve Poli nevriti sürekli hastalıklardan olup Anayamamızın 97/2 inci maddesine göre hakkında işlem yapılmasının uygun mutalaa edildiğini bildirir Sağlık Kurulu Raporu Oybirliği ile verildi.			
Sağlık Kurulu Başkanı Başhekim Opr. Dr. Faruk Ayanoglu 3891	Dahili Hast. Mütchessisi Dr. Ziya Tanan 1936 Kadın ve Doğum Hast. Mütch. Dr. Hilal Rona 1638 Akut ve Sinir Hast. Mütch. Dr. Fethi Demirhan 3887 Röntgen Mütchessisi Dr. Esat Münkari 3634	Harici Hast. Mütchessisi Opr. Dr. Ziya Tanan 1936 Göğüs Dr. Muammer Güner 3636 Göğüs Hast. Mütch. Prof. Dr. Ziya Tanan 4497 Bakteriyoğ Dr. Razi Maner 5463	K. S. S. Hast. Mütchessisi Dr. Mehmet Ayar 3891 Nöroloji Mütch. Opr. Dr. Ertuğrul Saltuk 3308 Göz Hast. Mütchessisi Dr. Sücafin Omay 3126 Ortopedi Mütch. Dr. Op. Fahri Özdemir 3474

Kaynak: BCA, 030.11.1/308.33.10.

Ek-11. Yusuf İzzet Akçal'ın, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından Özel Af ile affedildiği kararname.

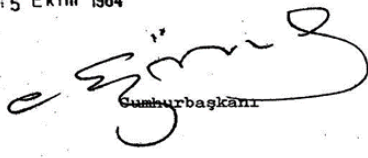
 B A Ş B A K A N L I K
C U M H U R İ Y E T A R Ş İ V İ

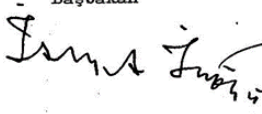
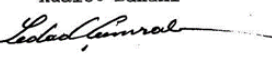
K A R A R N A M E
2960

1- Yüksek Adalet Divanınca 15/9/1961 tarihinde ittihaz olunan kesin kararlar; Anayasayı ihlâl suçundan Türk Ceza Kanununun 146/1 ve 59 uncu maddeleri uyarınca ölümlü cezası yerine müebbet ağır hapse konulmasına ve aynı kanunun 31 ve 33 üncü maddeleri gereğince müebbeden hapis hizmetlerinden memnuniyetine ve cezası müddeti zarfında kanunî mahcuriyet halinde bulundurulmasına karar verilen Hükümlü, Ahmet oğlu 1322 doğumlu İzzet Akçal'ın, Tıbben tesbit olunan sürekli hastalıkları sebebiyle; Cezasının tamamen kaldırılması, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 97 inci maddesi 2 inci fıkrası hükmü gereğince uygun görülmüştür.

2- Bu kararı Adalet Bakanı yürütür.

15 Ekim 1964

Cumhurbaşkanı

Başbakan Adalet Bakanı

030.11.1/308.33.10

Kaynak: BCA, 030.11.1/308.33.10.

Ek-12. Yusuf İzzet Akçal'ın Kayseri Cezaevi'nde bulunduğu sırada yeğeni Mesut Yılmaz'ın amcası için yazdığı şiir.

133593 KAYSEKİYE
SESLENİŞ
— Amcama —

Atilip yiğilce, mertçe, meydana
Gırmıssın Kayseride zindana
Bıldırki suşunu dertli Mesuda
Dolmasın gözleri yaşla amcacığım
Türkçülük aşkıyla cıvıp, taşanlar
Vatana, millete, hakeka koşanlar
Aşılmaz dağları bir bir aşarlar
Bu yol da tükenmez, bitmez amcacığım.
Zindan bize tesir etmez amcacığım
Yağsın varsın üstümüzden belâ yağmuru
Doğruların, nasibidir bu
İmanı tam olanlar bir koca surû
Birgün gelir elbet yıkar amcacığım
Hakekat meydana çıkar amcacığım.
Bir olmuş seylanla melek
Bırak şu vefasız, şu kalıpe felek
Açsın bağrımıza yara amcacığım
Değildir yüzümüz kara amcacığım
İnanmış kendini bir bir herkese
Hakikat uğrunda yirdin maphese
Kulak versin âlem şu erkek sese
Türk milleti doğrudan şaşmaz amcacığım
Bizlere susmak düşmez amcacığım.
Göğsünde iman var, ufkunda yıldız
Duacıdır sana şu kadın, şu kız
Bu kutsal davâda değilsin yalnız
Seninledir millet Oğuz amcacığım
Ferah tut kalbini Yavuz amcacığım.
Hakreti Peygamber pirimiz bizim
Allah diye başlar şiirimiz
Varsın zindan olsun yerimiz bizim

Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-13. Rize Milletvekili Yusuf İzzet Akçal (1), Başbakan Adnan Menderes (2), TBMM Başkanı Refik Koraltan (3) ve Rize Milletvekili Mehmet Fahri Mete (4) 1959 yılında Çayeli Büyükköy’de halkı selamlarken.

Kaynak: Fatih Sultan Kar’ın Özel Arşivi’nden.

Ek-14. Yusuf İzzet Akçal, Fevzi Saruhan ve Mehmet Fahri Mete Çayeli Büyükköy'ün 1953 yılında nahiye olması sebebiyle yapılan törende.

Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-15. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Rize Milletvekilleri (Yusuf İzzet Akçal, Mehmet Fahri Mete, Ahmet Morgil, Zeki Rıza Sporel ve Kemal Balta) ve Demokrat Parti Rize İl Teşkilatı Yöneticileri'nin bir arada olduğu bir kare.

Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-16. Yusuf İzzet Akçal'ın 8 Eylül 1959 yılındaki 267 sayılı Akis Dergisi'ndeki kapak fotoğrafı.

Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-17. Yassıada Mahkemesi, 14 Ekim 1960 günü Yusuf İzzet Akçal (1), Adnan Menderes (2) ve Celal Bayar (3).

Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-18. Yusuf İzzet Akçal Kayseri Cezaevi'nde iken.

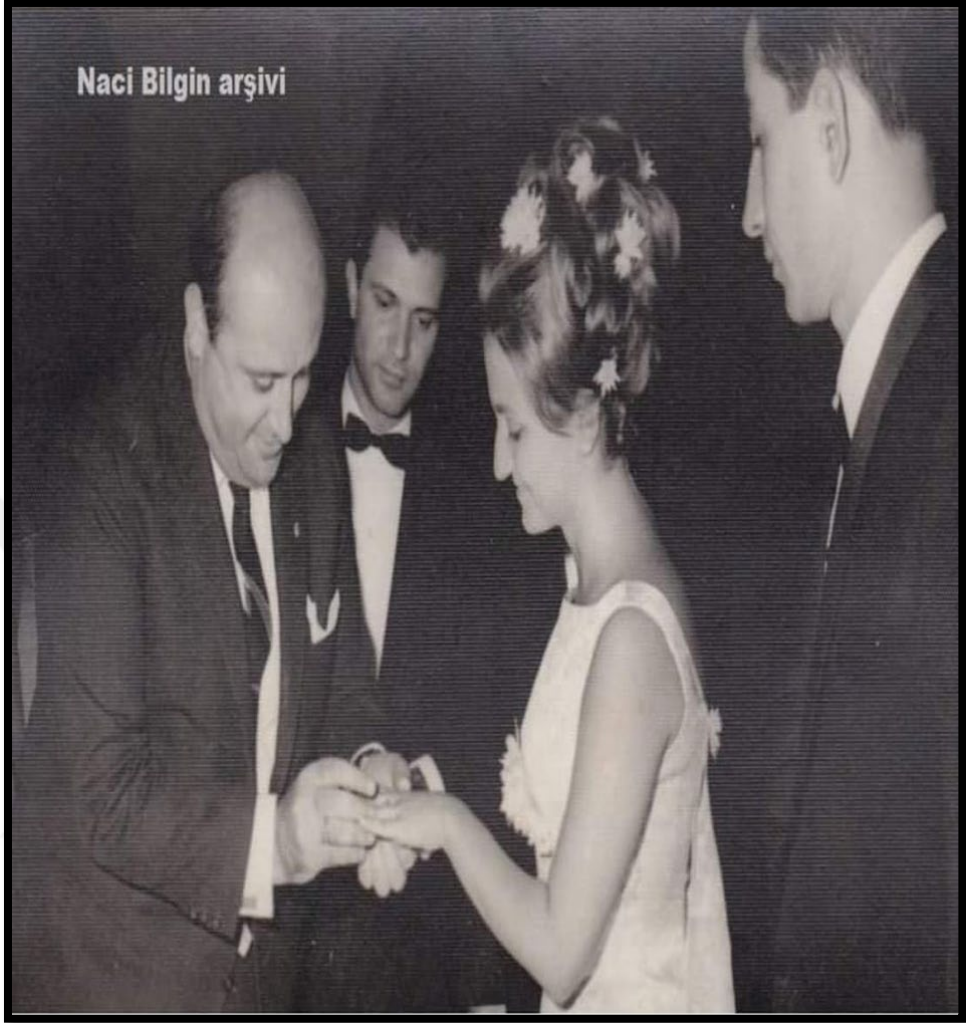
Kaynak: Fatih Sultan Kar'ın Özel Arşivi'nden.

Ek-19. Yusuf İzzet Akçal 1961 yılında Yassıada'da yemek yerken çektiirdiği fotoğrafı Ecz. Naci Bilgin'e göndermiştir.

Kaynak: Ecz. Naci Bilgin'in Özel Arşivi'nden.

Ek-20. Yusuf İzzet Akçal'ın küçük kızı Fatma Sezen Akçal'ın 5 Eylül 1966'daki nişan töreninde dönemin Başbakan'ı Süleyman Demirel nişan yüzüklerini takarken.

Kaynak: Ecz. Naci Bilgin'in oğlu Yahya Bilgin'in Özel Arşivi'nden.

Ek-21. Yusuf İzzet Akçal 26 Mart 1971’de, oğlu Erol Yılmaz Akçal (Eski Turizm ve Tanıtma Bakanı) ve eşi Zemzem Akçal’la birlikte.

Kaynak: Fatih Sultan Kar Özel Arşivi’nden.

Ek-22. Yusuf İzzet Akçal, ailesi ile birlikte evinin balkonunda istirahat ederken.

Kaynak: Ecz. Naci Bilgin'in Özel Arşivi'nden.

Ek-23. Yusuf İzzet Akçal'ın doğduğu Çayeli Çataldere Köyü.

Kaynak: Olgunay YAĞCI'nın Özel Arşivi'nden.

Ek-24. Yusuf İzzet Akçal'ın doğduğu Çayeli Çataldere Köyü'ndeki evi.

Kaynak: Olgunay YAĞCI'nın Özel Arşivi'nden.

Ek-25. Yusuf İzzet Akçal'ın doğduğu Çayeli ataldere Köyü'ndeki evi.

Kaynak: Olgunay YAĞCI'nın zel Arşivi'nden.

Ek-26. Yusuf İzzet Akçal'ın eşi Zemzem Hanım tarafından yaptırılan ve köye armağan edilen binanın açılış töreninde oğulları Erol Yılmaz Akçal'ın bulunduğu bir kare.

Kaynak: Yahya Bilgin'in Özel Arşivi'nden.

Ek-27. Ek 26’da yer alan binanın günümüzdeki son görünümü.

Kaynak: Olgunay YAĞCI'nın Özel Arşivi'nden.

Ek-28. Yusuf İzzet Akçal adına yapılan Çayeli Kaptanpaşa'daki yatılı ortaokul.

Kaynak: Olgunay YAĞCI'nın Özel Arşivi'nden.

Ek-29. Yusuf İzzet Akçal adına yapılan Çayeli Kaptanpaşa'daki yatılı ortaokula ait pansiyon.

Kaynak: Olgunay YAĞCI'nın Özel Arşivi'nden.